

Broedvogelinventarisatie 2023

Herbertusbossen in Heeze

Herbertusbossen in Heeze

Door

IVN Veldhoven Eindhoven Vessem (VEV)

IVN Heeze-Leende.

Een inventarisatie van de Herbertusbossen bij kasteel Heeze.

De bossen zijn in bezit en beheer bij Brabants Landschap.

Door Heine van Maar, tekst

Met informatie van Mari de Bijl en een bijdrage van Joost Vullings

Gerard Lijten, Hans Reitsma, Theo Kampshof, foto's

Theo Kampshof en Gerard Lijten, kaarten en opmaak

Oktober 2023.

Deelnemers:

Mari de Bijl
Jos de Bruin
Peter Buijsman
Mado Dalsem
Martin van Dam
Wil Dijkhuizen
Elly Fuchs
Jacqueline van Heek
Gerben Helmes
Corien van den Heuvel
Peter Janssen
Theo Kampshof
Jan Koopsen
Tine Langerak
Gerard Lijten
Heine van Maar

José Melis
Richt Nicolai
Laura Noordam
Lambert Prüst
Hans Reitsma
Erwin Rijkers
Maria Ruiter
Leonhard Schrofer
Frans Slegers
Anne-Marie Stoop
Gerrie Verschuren
Corrie Vincent
Jan Vincent
Joost Vullings
Ans de Zeeuw

Inhoud

Inleiding	pagina 5
Het onderzochte gebied	pagina 6
Uitvoering van de broedvogelinventarisatie	pagina 14
Resultaten van het onderzoek	pagina 17
Soortbespreking	pagina 22
Conclusies	pagina 64
Overwegingen	pagina 70
Overige waarnemingen	pagina 73
Literatuurlijst	pagina 75
Herkomst kaartmateriaal, ondergronden en foto's	pagina 77
Bijlagen	pagina 77

Inleiding

In contact met Brabants Landschap in de persoon van de huidige beheerder Nick Jeurissen, ontstaat het idee om een broedvogelinventarisatie van de Herbertusbossen achter kasteel Heeze te gaan uitvoeren. Onze IVN afdeling Veldhoven Eindhoven Vessem (VEV) onderzoekt ieder jaar een voor ons bekend gebied of een nieuw gebied op de vogelbevolking. Een nieuw gebied is uitdagend voor de leden van deze afdeling omdat we de broedvogelsamenstelling nog niet kennen. Voor Sovon is dit iets minder waardevol, omdat een herhaling van onderzoek een reeks van tellingen oplevert, waar trends uit te halen zijn. De Herbertusbossen werden een aantal jaren eerder geteld door IVN Heeze-Leende. In onderling contact met IVN Heeze-Leende, vogelwerkgroep de Spotvogel, hebben we een gezamenlijke inventarisatie afgesproken. Het is fijn dat vogelwerkgroep de Spotvogel veel informatie heeft ingebracht. Bij Sovon was daarom al een telgebied bekend dat bestaat uit 5 deelgebieden. Omdat het noordelijke deelgebied, het Strabrechts broek, al ieder jaar wordt geteld, besluiten we de 4 andere deelgebieden te gaan inventariseren. Verder grenst ons telgebied in het oosten aan de jaarlijkse BMP-B telling (bijzondere soorten) van de Strabrechtse heide. Het telgebied is grotendeels in eigendom van Brabants Landschap. Alleen enkele kleine inliggende percelen hebben particulier eigendom.

IVN Heeze-Leende kent de toegankelijkheid van het gebied en heeft routes samengesteld in 4 deelgebieden. De vorige beheerder van Brabants Landschap, Mari de Bijl, heeft informatie aangedragen. Een voordeel is dat hij in het gebied woont en veel extra waarnemingen heeft gedaan.

We bedanken alle deelnemers aan de inventarisaties en de hulp die bij het maken van dit rapport kwam van Theo Kampshof en Gerard Lijten. Vanuit interesse voor geschiedenis heeft teller Joost Vullings twee bijdragen geschreven over de geschiedenis van het landgoed.

De inventarisatie in 2023 past in een reeks broedvogelonderzoeken die we als vogelwerkgroep van het IVN VEV al sinds het jaar 2000 uitvoeren. Ieder jaar verschijnt een rapport dat te vinden is op de site van deze IVN afdeling. We inventariseren dit jaar opnieuw volgens de landelijke BMP-A methode, (broedvogelmonitoringsproject-Alle soorten) van SOVON, onder nummer 37336. Iedere waarneming is ingevoerd op de site van deze organisatie. De clustermethode van Avimap brengt vervolgens het aantal territoria per soort in beeld.

Door de omvang van het gebied hebben we samen met IVN Heeze-Leende 4 deeltelgroepen gevormd voor het inventariseren. Iedere deelgroep wisselt steeds van telgebied. IVN Heeze-Leende heeft voorkeur uitgesproken voor het vast tellen van één deelgebied. Er zijn een achttal bezoekerondes in de vroege ochtenduren. De 9e ronde begint wat later op de dag. Verder houden we ook een aantal avondbezoeken voor o.a. uilen en houtsnip. Wij proberen daarmee een zo volledig mogelijk onderzoek uit te voeren. Het onderzoek is vlakdekkend, wat wil zeggen dat de gehele oppervlakte van het gebied op alle voorkomende soorten in kaart is gebracht. De inventarisatierondes vinden zowel plaats op de zaterdagochtend als door de week.

We brengen dit rapport uit als rapport van 2 IVN afdelingen, afdeling Veldhoven Eindhoven Vessem (VEV) en afdeling Heeze-Leende.

We bedanken Brabants Landschap in de persoon van Nick Jeurissen voor het steunen van de inventarisatie en het geven van toestemming voor het betreden van de gebieden.

Kasteel Heeze en Herbertusbossen

6

In de Herbertusbossen werd een Engelse tuin aangelegd rond 1920. Op eerdere landkaarten staat de Engelse tuin nog als een akker aangegeven. De Engelse tuin heeft een padenpatroon met gebogen lijnen. Ten noorden en oosten van de Engelse tuin is al veel langer bos aanwezig. Vanaf ongeveer 1800 werden hier grovedennen aangeplant. Dit gebeurde ook meer naar het zuiden langs de Somerenseweg. Helaas is in 1944 veel van dit oude bos gekapt omdat de Canadese bevrijders hout nodig hadden om te gebruiken in de natte Peelgebieden ter versterking van paden. Er is maar heel weinig oppervlak van de nu 220 jaar oude opstanden overgebleven. Deze grove dennen behoren tot de oudste in onze provincie. De vele gebogen paden kun je met moeite nog herkennen. De oude grove dennen overkwam nog meer onheil toen in 2016 een hagelstorm over Someren woedde. De Herbertusbossen en de Strabrechtse heide werden zwaar getroffen met enorme hagelstenen die naalden en blad wegsloegen. Vele bomen stierven daarna.

Op de scheiding van de Herbertusbossen met de open heide ligt het Freulelaantje. Het bestaat eveneens uit markante oude grove dennen. Freule Ursula, die is overleden in 1901, had veel oog voor natuurbehoud en verhinderde dat men de grove dennen kapte. Over de ouderdom van deze laan bestaat geen duidelijkheid. Maar redenerend kun je het volgende stellen. Voor de beleving van een markante laan is een ouderdom van minstens 30 jaar nodig. Terugtellend is de laan daarmee minstens rond 1870 aangeplant, om rond 1900 door de Freule gewaardeerd te worden. De leeftijd is dus minstens 150 jaar. De platenstructuur van de schors komt overeen met die van de 220 jaar oude bomen elders in de bossen. De hoogte van de bomen in het Freulelaantje is gering door de arme zandgrond. Ook hier heeft de hagelstorm huisgehouden en stierven grove dennen. Ten behoeve van behoud van de insectenwereld en bijbehorende vogelsoorten zijn de stammen op enige hoogte afgezaagd.

Ten zuiden van het kasteel liggen de beekdalen van de Groote Aa en de Sterkselse Aa. Uiteraard is dit een nat gebied. Toch was het in de loop van de tijd verdroogd. Het gehele gebied staat plaatselijk bekend als het Wandelpark. Recent is de waterhuishouding van het weilandengebied in het Wandelpark, dat “de Waarden” heet, hydrologisch hersteld. Sloten zijn dichtgegooid. Het is er nu weer kletsnat en de vegetatie kan zich herstellen. Tot ongeveer 1950 bestond het Wandelpark uit enkele houtsingels maar verder open gebied. Vanuit het kasteel zag men de woonwijken in Heeze naderen en werd besloten bos aan te planten in het gebied het Wandelpark. Nu is het grotendeels bebost en in eigendom van Brabants Landschap. De oude indrukwekkende laan van zilveresdoorn, in eigendom van het kasteel, met een leeftijd van minstens 140 jaar vormt de begrenzing van het open gebied rond het kasteel en het Wandelpark.

Meer naar het oosten in de Herbertusbossen is productiebos aangeplant en is een mooie overgang naar de heide aanwezig, alles in eigendom van Brabants Landschap. Het gebied de Ontginning bestaat uit weilanden en enkele akkers. Brabants Landschap heeft in de weilanden poelen met omringend struweel aangelegd. Het gebied is al lang uit intensief landbouwkundig gebruik.

De bossen van het onderzochte gebied

Het landgoed bestaat voor een groot deel uit bossen. Denkbeeldig wandelend van west naar oost verandert het karakter van het bos. We verdelen het bosareaal in 3 afzonderlijke gebieden:

Westelijk deel

In het westelijke deel, het zogenaamde Wandelpark, is voedselrijk loofbos op lage enkeerdgrond. Het is vochtig, heeft een dikke humuslaag met een basische samenstelling en is zwak lemig. De smalle beekdalen die er doorheen slingeren zijn nog wat voedselrijker. Het gebied bestaat nu uit vrijwel gesloten bos. De historie laat zien dat dit niet altijd zo is geweest. Als eerste werden een aantal brede

houtsingels aangelegd, bijvoorbeeld aan de noordzijde van het Wandelpark en langs het huidige wandelpad in het zuiden. Deze houtsingels bestaan al sinds minstens ongeveer 1880 (topkaart 1881). Hier groeien in het noorden de oude zilversdoorns en beuken en in de genoemde houtsingel in het zuiden ongeveer 80 jaar oude opgaande essen. In deze singels heeft veel kap plaatsgevonden. De bebossing tussen deze oude houtsingels is van later datum en bestaat uit loofbos met een grote soortenvariatie, bestaande uit es, linde, zomereik, beuk, zoete kers, haagbeuk en populier. Dit waren voor die tijd hooilanden, die vanaf ongeveer 1960 beplant werden. De ondergroei is dicht en bestaat o.a. uit veldesdoorn, ruwe iep, hazelaar, wegedoorn en vogelkers. Dit bosgebied is te typeren als Haagbeuken-Essenbos in de provinciale systematiek van het natuurbeheerplan. We zullen dit bos aanduiden als het vochtige voedselrijke bos.

Middendeel

In het middengedeelte en noordoostelijke gedeelte, het Middengebied en een deel van het gebied het Freulelaantje (zie de kaart met de 4 deelgebieden), is het bos enigszins voedselrijk, op vochtige grond en weinig humushoudend. Het is een veldpodzol op zure en zwak lemige grond. De bossamenstelling bestaat voor het merendeel uit loofbos, met zomereik en beuk van op de oudste plekken geschat 170 jaar (topokaart 1850 en 1901). De vraag is hoeveel bomen hiervan nu nog reesteren. In het noordwesten ligt een oud gedeelte. Uniek zijn de 220 jaar oude grove dennen, restant van het eerste bos. Hier ligt ook de tuin in Engelse landschapsstijl, aangelegd tussen 1917 en 1920. In de bestaande bossen is in fasen naalddhout geplant vanaf 1930 met grove den, lariks, douglasspar en hemlockspar. Op een aantal plekken werd gekozen voor beukenbos. Er was zelfs een beukenkwekerij op het landgoed. Lang geleden stopte men de aanplant van beuk en de voormalige kwekerij is nu een indrukwekkend beukenbos, zonder menging met andere soorten. Op de kaart met natuur- en landschapstypen zijn de plekken met beukenbos aangegeven. Een bijzondere gewoonte van de familie was om bij de geboorte van een nieuwe telg een cirkel van beuk met in het midden een eik aan te planten. Een voorbeeld hiervan is te zien bij de Somerenseweg waar ongeveer 150 jaar oude beuken in een cirkel staan. De eik in het midden is er niet meer.

Sommige delen in dit bos van het Middengebied zijn sterk gevarieerd door open naalddhout met een goede ondergroei van loofhout, andere delen hebben maar één boomsoort, wat bij naalddhout leidt tot een ecologisch gezien armer bos. Maar over het algemeen is het bos in het Middengebied door de grote menging van loofhout en naalddhout van verschillende ouderdom heel gevarieerd. Duidelijke bosvakken ontbreken. Sinds het eigendom overging naar Brabants Landschap is het beleid van groepsgewijze kap en bijplanten met nieuwe soorten toegepast. Typerend is bosbes op veel plekken in de ondergroei. In de Engelse tuin verlopen alle paden in bogen, een kenmerk van deze landgoedstijl. Elders hebben enkele lanen van douglasspar of Amerikaanse eik een fraai uiterlijk. Dit bosgebied is te typeren als Dennen-, Eiken- en Beukenbos in de provinciale systematiek van het natuurbeheerplan. We zullen dit bos aanduiden als het vochtige minder voedselrijke bos.

Oostelijk deel

In het oosten, gebied het Freulelaantje, is het bos voedselarm, op droge en zure grond met weinig humus. Het is een haarpodzol op leemarme grond. De bossamenstelling bestaat uit naaldbos. Door dunning van het naaldbos is hier loofhout in de ondergroei verschenen. Het naalddhout is deels vanaf 1850 aangeplant en grotendeels tussen 1940 en 1950 en bestaat uit grove den, lariks en douglasspar. De bossen uit 1850 hebben inmiddels plaatsgemaakt voor nieuwere opstanden. Het bos is naar schatting maar zo'n 15 tot 20 meter hoog. Van het naalddhout groeit alleen de grove den hier redelijk. Sommige delen van dit bos zijn eentonig zonder variatie in boomsoorten, andere delen zijn juist heel waardevol door open naalddhout met een goede ondergroei van loofhout. Heel bijzonder is het Freulelaantje. Het bos in dit deel van de Herbertusbossen is eveneens te typeren als Dennen-, Eiken- en Beukenbos in de provinciale systematiek van het natuurbeheerplan. We zullen dit bos aanduiden als het droge voedselarme bos.

Het 'freulelaantje'

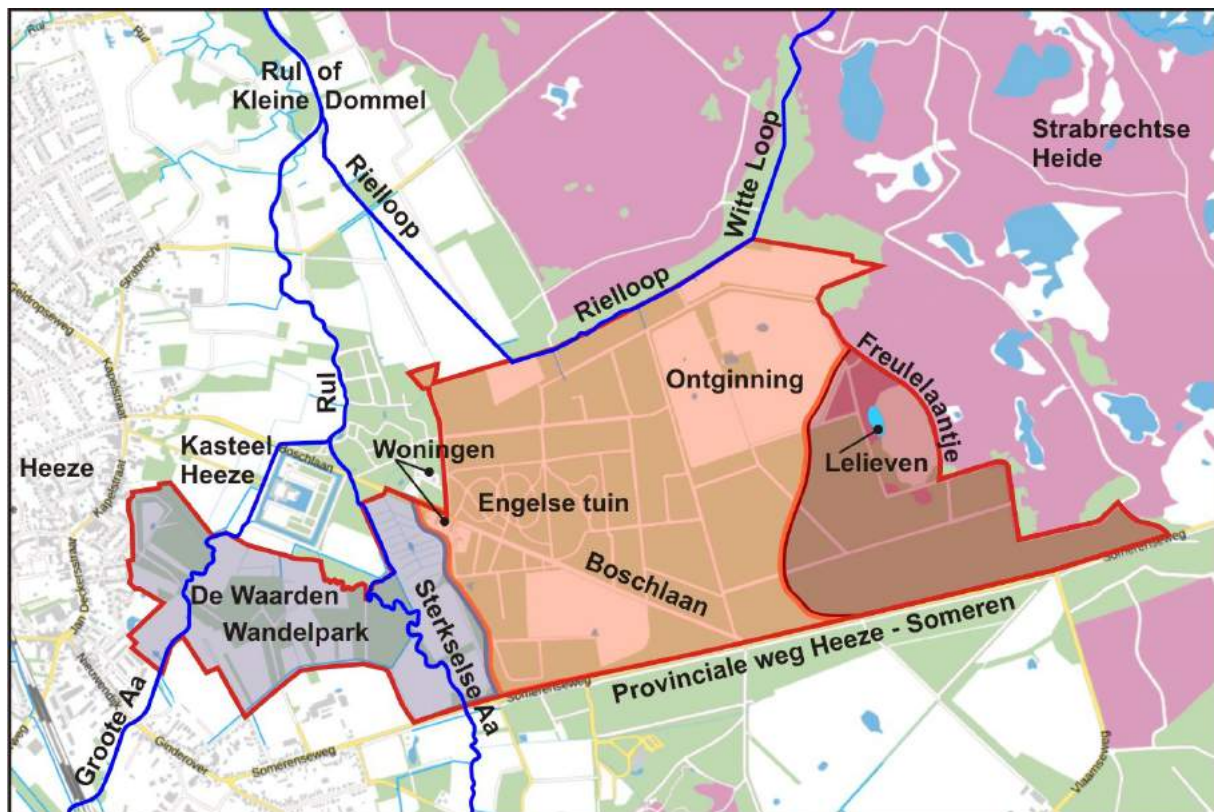
We zijn weer even terug aan het oude laantje tussen de dennenbomen waar de Hubertusbossen eindigen en de woeste Strabrechtse Heide begint. Dit laantje, niet meer dan een paadje eigenlijk, staat in de volksmond bekend als het 'freulelaantje'. De freule in kwestie betrof freule Ursula (of eigenlijk Ursule Adèle Aurore van Tuyll van Serooskerken) die tot haar dood op 96-jarige leeftijd in 1901 op het kasteel woonde. Gedurende lange tijd bestuurdde ze het kasteel en de landerijen en naar verluid ging ze er liefst dagelijks op inspectie. Die geschiedde per ezelkar, volgens de overlevering altijd volgens dezelfde route die leidde naar dit specifieke laantje. Daar hield ze vervolgens halt om het uitzicht en de omgeving in zich op te nemen.

Freule Ursula's naam werd ook nog verbonden aan het 'Ursulapark', zoals het slingerpadenbos dat tegenover de boerderijen aan de Boschlaan begint genoemd werd bij de totstandkoming in de periode 1917 tot 1920. Dit park kwam er in opdracht van Samuel John van Tuyll van Serooskerken, haar achterneef aan wie ze het kasteel uiteindelijk naliet omdat zowel zij als haar broers en zussen kinderloos waren gebleven, die er zijn oudtante duidelijk mee wilde eren. De freule werkte hard en was erg nauwgezet; zo hield ze decennia lang een kasboek bij waarin ze dagelijks iedere uitgave noteerde. Ze correspondeerde met de burgemeester en had regelmatig de pastoor en hoge notabelen over de vloer.

Ook in het dorp werd ze gerespecteerd en was ze zelfs geliefd vanwege haar betrokkenheid bij het wel en wee van de inwoners. Zo bracht ze na een brand een persoonlijk bezoek aan de slachtoffers en liet ze de zoon van de metselaar nadat hij een ongeluk had gehad in haar persoonlijke rijtuig naar Eindhoven brengen. Haar negentigste verjaardag was op 1 maart 1895 dan ook behoorlijk uitbundig gevierd; er was een receptie op het kasteel en van daar ging men met drie rijtuigen door het dorp om alle versieringen te bewonderen, waarbij de dorpingen hun freule tal van bloemen, geschenken en zelfs gedichten aanboden

Freule Ursula bleef het familiekaasteel in Heeze dus altijd trouw, aan de rand van het landschap dat haar zo dierbaar was. Haar oudste broer was muntmeester in Utrecht geworden en had het kasteel en de landerijen aan zijn moeders en zusters gelaten. Ursula overleefde hen, en ook haar broertje Karel, allemaal. Met het steeds stiller wordende kasteel valt het goed voor te stellen dat de tochten in haar rijtuig freule Ursula steeds dierbaarder zullen zijn geworden. Haar voorkeur voor het 'freulelaantje' is begrijpelijk, het uitzicht is er naar beide kanten op schitterend. En wie weet, hield ze op windstille zomeravonden net zo lang halt tot ze de ratels van de nachtzwaluwen hoorde, waarop ze wist dat de majestueus klapwiekende vogels de controle over de landerijen weer van haar over gingen nemen zodat ze met een gerust hart kon terugkeren naar haar kasteel.

Toponiemen en Bodemtypen

Bodemtypen in het inventarisatiegebied

Lage
enkeerdgrond
vochtig
zwak lemig
voedselrijk

Veldpodzol
vochtig
zwak lemig
enigszins voedselrijk

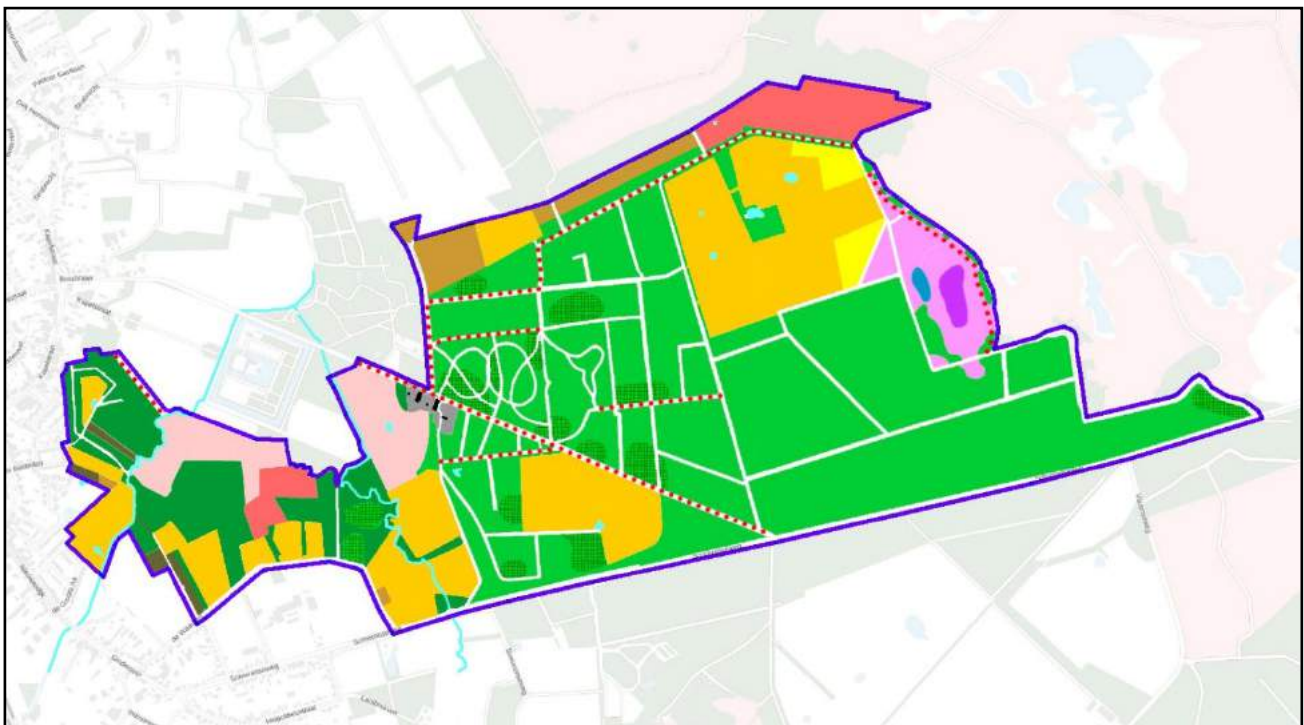

Haarpodzol
droog
leemarm
voedselarm

Te onderscheiden natuur- en landschapstypen in de Herbertusbossen

We beschrijven de verschillende voorkomende soorten natuur- en landschapstypen in het onderzochte gebied. We sluiten aan bij de provinciale systematiek voor het Natuur Netwerk Brabant (NNB) als onderdeel van het Natuur Netwerk Nederland (NNN). Dit is de vroegere EHS.

Natuur- en Landschapstypen

■ zoete plas, beek en poel	■ beekbegeleidend bos
■ zuur ven en hoogveenven	■ haagbeuken- en essenbos
■ vochtige heide	■ dennen-, eiken- en beukenbos
■ droge heide	■ beukenbos
■ nat schraalland	■ intensief agrarisch gebruik
■ vochtig hooiland	■ erf en bebouwing
■ kruiden- en faunarijk grasland	⋯ laan
■ kruiden- en faunarijke akker	— gebiedsgrens

- Zoete plas, beek en poel (1,4 ha)
De Herbertusbossen hebben weinig open water. We vinden enkele kleine poelen in het Wandelpark, in het schraallandgebied langs de Sterkselse Aa en in de Ontginning. Ze zijn te klein om voor de avifauna van speciale waarde te zijn. Maar de poelen maken onderdeel uit van omringend nat gebied en hebben daarmee betekenis, zeker voor andere soortgroepen. De beide beken meanderen sterk en hebben voor een flink deel hun natuurlijke loop behouden, zeker binnen het voormalige bosbezit van kasteel Heeze. Een deel van de Sterkselsche Aa is gekanaliseerd. Er loopt nog een klein slingerslootje vanaf de brug over de Sterkselsche Aa die achter het kasteel ligt, op de grens van Brabants landschap en Stichting Kasteel Heeze. Dit was de vroegere natuurlijke loop van de Sterkselsche Aa. Er is wel eens overleg geweest met het waterschap de Dommel over herstel van de oorspronkelijke situatie, maar dit is niet mogelijk vanwege de gedaalde grondwaterstanden. De Grootte Aa en de Sterkselse Aa doorkruisen beide het deelgebied Wandelpark. De beken hebben een breedte van 5 tot 10 meter en een gezamenlijke lengte van ongeveer 800 meter. De Grootte Aa heeft in het zuiden een dichte rietbegroeiing. Verder zijn de beide beken voornamelijk bosbeken, wat wil zeggen dat boombegroeiing op de oevers op meeste plaatsen zorgt voor schaduw op het water van de beek. De bijbehorende beekdalen zijn smal en in dit onderzoek

niet apart aangegeven. Heel fraai zijn de zandstrandjes die op vele plaatsen in het bos zichtbaar zijn.

- Droge heide (7,5 ha)
De droge heide binnen het onderzochte gebied is beperkt van oppervlak, maar is onderdeel van de uitgestrekte Strabrechtse heide. Het Freulelaantje loopt er midden door. Er komt jeneverbes voor. Dit deel behoort bij Natura 2000 gebied de Strabrechtse heide
- Vochtige heide (1,1 ha)
De vochtige heide beslaat ongeveer een halve hectare in de omgeving van het Freulelaantje. Het heeft een bijzonder vegetatie. Dit deel behoort bij Natura 2000 gebied de Strabrechtse heide
- Zuur ven en hoogveenven. (0,5 ha)
Het onderzochte gebied heeft één zuur ven temidden van de heide, namelijk het Lelieven. Het is ongeveer een halve hectare groot en daarmee van grote betekenis voor de vogelstand en andere soortgroepen. De vegetatie is bijzonder en bijvoorbeeld de heikikker komt veel voor. Dit deel behoort bij Natura 2000 gebied de Strabrechtse heide
- Vochtig hooiland (8,4 ha)
De vochtige tot natte weilanden kun je onderscheiden in vochtig hooiland of nat schraalland. Beide lopen uiteraard in elkaar over. Het belangrijkste verschil is dat voor nat schraalland kwelinvloed aanwezig moet zijn. Ons onderzoek heeft geen aandacht besteed aan de aanwezige vegetatie. Daarom is de aanduiding vochtig hooiland overgenomen van de kaart van het natuurbeheerplan en met name van de beheertypenkaart, die de huidige situatie in het veld zo dicht mogelijk benadert. Op 2 plaatsen komt vochtig hooiland voor: in het Wandelpark, onderdeel de Waarden, in een zone tussen kruiden- en faunarijk grasland en nat schraalland en in een strook in de Ontginning, langs de Rielloop. De Rielloop is 100 jaar geleden gegraven om de Strabrechtse Heide te ontwateren. Enkele jaren geleden is deze verondiept om het water op de heide beter vast te houden. In het vochtige hooiland is sprake van een grote variatie in de vegetatie.
- Nat schraalland (10,6 ha)
Na de recente herstelmaatregelen in de Waarden voor de grondwaterstand is het grasland veel natter geworden. Hiermee kan kwel op meer plaatsen aan het maaiveld komen en de bijbehorende vegetatie zich herstellen. In de Waarden komt een grote oppervlakte voor met een soortenrijke vegetatie. Ook ten oosten van de Sterkselse Aa tegen de Boschlaan aan ligt een groot gebied. Hier stond het water dit voorjaar tot in april ver boven het maaiveld. Het gedeelte tot aan de Boschlaan was een waterplas. Dit deel is ingericht als waterretentiegebied, de natuur lift mee. De oppervlakte nat schraalland langs de beide beken is heel belangrijk. Het strekt zich noordelijk verder uit langs de Rul of Kleine Dommel, bijvoorbeeld in het Strabrechts broek en vormt daarmee een keten van nat schraalland in deze beekdalen. Voor de verspreiding van soorten is de keten van groot belang.
- Kruiden- en faunarijk grasland. (49,1 ha)
In het onderzochte gebied zien we 2 typen van kruiden- en faunarijk grasland. Op de eerste plaats in natuurgebied met niet bemest grasland dat nog niet zo lang geleden in landbouwkundig gebruik was en waar de vegetatie zich verder kan herstellen. In het Wandelbos ligt het tussen het schraalland in het noorden en het verpachte weiland in het zuiden en verder in een gebied ten westen van de Groote Aa. Ook langs de Sterkselse Aa ligt een groot gebied. Dit jaar zijn hier poelen gegraven en is struweel aangeplant. In het Middengebied, ten zuiden van de Boschlaan liggen de zogenaamde Somerense akkers, nu

weiland. In de Ontginning ligt kruiden- en faunarijke grasland dat uit landbouwkundig gebruik is gehaald. De weilanden in het westen heten de Herbertusweiden, de weilanden in het oosten heten de Ontginning. Deze weilanden worden beweid. In de Ontginning zie je sterke hoogteverschillen van droog naar nat bij de verschillende poelen. Een heel waardevol uitgangspunt voor verdere natuurontwikkeling. De genoemde gebieden zijn dooraderd met struweel en opslag langs natte sloten.

Op de tweede plaats is er weiland in agrarisch gebruik, maar wel met de beperking dat er alleen gebruik gemaakt wordt van ruige mest en niet van bestrijdingsmiddelen. Dit gebied ligt ten noorden van de geitenboerderij en vormt onderdeel van dit bedrijf. Als overgangszone naar het natuurgebied van het Wandelbos is het extensieve gebruik heel waardevol. In de Ontginning in het noorden ligt vervolgens nog een perceel waar een deel van het jaar paarden lopen.

- Kruiden- en faunarijke akker. (2,6 ha)
Dit natuurtype zien we in de Ontginning. Op de overgang van (vochtig) kruiden- en faunarijke grasland en droge heide zijn twee velden als akkers ingericht. Dit jaar staat er graan, doorgezaaid met akkerkruiden. Voor de vogelstand is dit type gebied heel belangrijk.
- Beekbegeleidend bos (6,0 ha)
Bij de voorkomende bostypes is de keuze gemaakt om het beekdalbos nauwelijks te benoemen omdat het weinig voorkomt. De beide beken snoeren zich geomorfologisch vrij sterk in en daarmee is de overstromingszone in het omringende bos gering. Beekbegeleidend bos komt voor als populierenbos. We zien dit in het Wandelpark en bij de Rielloop in het noorden. Hier is naast populier ook aanwezig. Het is vochtig voedselrijk bos.
- Haagbeuken- en essenbos (20,5 ha)
Dit type bestaat geheel uit loofbos en komt voor in het westelijke deel, het Wandelpark. De bossamenstelling bestaat uit loofbos met een grote soortenvariatie. Het haagbeuken- en essenbos is ecologisch heel waardevol en komt in de regio weinig voor omdat het ligt op voedselrijke grond die op andere plaatsen vaak voor de landbouw in gebruik is. De boomkronen zijn hier naar schatting 30 meter hoog en bestaan uit een flink aandeel es, die zo te zien geen last heeft van de essentaksterfte. Het is vochtig voedselrijk bos.
- Dennen-, eiken- en beukenbos (123,9 ha)
Het bos ten oosten van het kasteel aan weerszijden van de Boschlaan is vrijwel helemaal van dit type. Eik, beuk en naaldboutsoorten komen voor. Dichterbij het kasteel groeit wat rijker en ouder bos. Op veel plekken is beukenbos dominant. Typerend is bosbes op sommige plekken in de ondergroei. Verder naar het oosten wordt het bos armer. Op veel plaatsen zijn grove den en de exoten dominant (lariks, douglasspar en hemlockspar). Enkele lanen van douglas of Amerikaanse eik hebben een fraai uiterlijk. Het is vochtig of droog voedselarm bos.
- Erf en tuin. (1,0 ha)
Aan de Boschlaan liggen enkele woonhuizen en boerderijen. Rondom liggen tuinen. Verder kent het onderzochte gebied geen bebouwing.
- Weiland in agrarisch gebruik (2,0 ha)
Bij de begrenzing van het dit jaar onderzochte gebied hebben we de grenzen overgenomen die bij eerder onderzoek werden gebruikt. Hierbinnen vallen enkele kleine percelen in intensief agrarisch gebruik. In het Wandelbos ligt in het noorden een particuliere moestuin met boomgaard en in het zuidwesten een perceel waar paarden op lopen.

Oppervlakte in hectares

Natuurbeheertype	in ha.
Zoete plas, beek, poel	1,4
Droge heide	7,5
Vochtige heide	1,1
Zuur ven en hoogveenven	0,5
Vochtig hooiland	8,4
Nat schraalland	10,6
Kruiden- en faunarijk grasland	49,1
Kruiden- en faunarijke akker	2,6
Beekbegeleidend bos, w.o populierenbos	6,0
Haagbeuken- en essenbos	20,5
Dennen-, eiken- en beukenbos	123,9
Erf en tuin	1,0
Weiland in agrarisch gebruik	2,0
Totaal	234,6 = 235 ha

Verder zijn er 2 beken in het onderzochte gebied met een gezamenlijk lengte van zo'n 800 meter en een gemiddelde breedte van 5 tot 10 meter.

Uitvoering van de broedvogelinventarisatie

Het broedvogelonderzoek is uitgevoerd volgens de richtlijnen van de Handleiding Broedvogel Monitoring Project voor alle soorten (BMP-A), waarbij soorten door territoriumindicaties (bijvoorbeeld zang) worden vastgesteld. Voor iedere vogelsoort bestaat een geldige periode van enkele maanden waarbinnen een territorium kan worden geconstateerd. Voor de soorten waarvan één of meer territoria zijn bepaald geldt tevens dat uitgegaan kan worden van het daadwerkelijk broeden in het gebied. Indien twijfels bestaan over het broeden dan is dit bij de soortbespreking in dit rapport benoemd. We hebben het autoclusterprogramma via Avimap van Sovon gebruikt. Dit programma stelt stippenkaarten samen, die we in dit rapport hebben opgenomen. Er zijn 4 inventarisatiegroepen samengesteld, die 4 gevormde deelgebieden in een wisselrooster onderzoeken. Een route wordt afwisselend linksom of rechtsom gelopen. Een inventarisatieronde vindt steeds plaats tussen een begindatum en een einddatum in een week om daarmee te garanderen dat 2 opeenvolgende rondes minstens 10 dagen uit elkaar liggen, zoals het BMP onderzoek vereist. Het inventariseren met 4 deelgroepen vraagt om wat correctiewerk op de grenzen van de deeltelgebieden. Het kan bijvoorbeeld voorkomen dat telgroep 1 een zingend exemplaar noteert binnen de begrenzing van een deeltelgebied en dat een uur later (of een dag later) telgroep 2 komt voor het aangrenzende deeltelgebied en ook een zingend exemplaar noteert van deze soort. Het kan om dezelfde vogel gaan, als het territorium zich uitstrekt over de beide aangrenzende deeltelgebieden. We hebben geprobeerd met gezond verstand correcties voor deze dubbelingen uit te voeren, waarbij de fusieafstand voor de soort een belangrijke maatstaf is geweest. Bij soorten met veel territoria bleek de correctie ondoenlijk, dus kan het zijn dat hier enige

overtelling heeft plaatsgevonden. Daarnaast zijn er ook risico's op dubbelingen bij soorten die veel roepen en zich over grotere afstanden verplaatsen. Denk aan groene specht en koekoek. Hier is gecorrigeerd op een aannemelijk aantal territoria als je naar het aanwezige biotoop kijkt.

De 4 deelgebieden zijn:

- Het Wandelpark, gebied 1, in het westen, met een oppervlakte van 21% van het totale onderzochte gebied.
- Herbertusbossen Middengebied, gebied 2, met een oppervlakte van 28% van het totaal.
- Freulelaantje, in het oosten en zuidoosten, gebied 3, met een oppervlakte van 28% van het totaal.
- De Ontginning, in het noordoosten, gebied 4, met een oppervlakte van 23% van het totaal.

Naast de 9 reguliere telrondes hebben we aanvullende waarnemingen gedaan, vaak overdag. Ook is in enkele gevallen gebruik gemaakt van waarneming.nl die een aanvulling vormt voor enkele soorten. We merken dat in sommige gevallen in de autoclustering door Sovon, de territoriumstip op een heel onlogische plek terecht komt, waar een nest of de kern van een territorium zich zeker niet zal bevinden. Ook dit is zo veel mogelijk gecorrigeerd. Naast de reguliere tellingen voeren we enkele avondbezoeken uit. De avondbezoeken zijn ten behoeve van uilen, watersnip, houtsnip, waterral, kwartel en nachtzwaluw. Ieder bezoek aan het inventarisatiegebied wordt gescoord met een percentage. Als het gehele gebied één keer is bezocht, dan is dat 100%, opgebouwd uit de percentages voor de 4 deeltelgebieden. Daarnaast hebben we aanvullende waarnemingen. We scoren deze iedere keer als een 1% bezoek. In veel gevallen blijkt dat een aanvullende waarneming in een latere reguliere telronde opnieuw wordt waargenomen. Dan kan de eerdere aanvullende waarneming vervallen. In een eerder gehouden overleg met Vogelwerkgroep de Kempen hebben we afgesproken 9 reguliere telrondes te houden en de aanvullende waarnemingen op 1% te stellen. Hiermee is de werkwijze van VWG IVN VEV en VWG de Kempen gelijk. Met 9 rondes in de vroege ochtenduren, en aanvullende bezoeken, naast ingevoerde waarnemingen van inwoner van het gebied, Mari de Bijl, en waarnemingen van waarneming.nl verwachten we dat we de meeste territoria hebben vastgesteld.

De werkwijze van IVN Heeze-Leende met werkgroep de Spotvogel en de werkwijze van de vogelwerkgroep van IVN VEV blijkt goed overeen te komen. Mooi om te kunnen constateren.

Weeroverzicht

De winter van 2022 op 2023 was zacht, met veel neerslag, vooral in de maanden december (130 mm op vliegbasis Eindhoven) en februari (150 mm in Eindhoven). Januari was juist erg droog met maar 15 mm. Doordat er in de wintermaanden samen veel regen is gevallen is het grondwater weer ongeveer aangevuld, na het veel te droge 2022.

Februari is een warmere maand tov het 30 jarige gemiddelde met een ruim 0,5 hogere temperatuur. De maand is somber en geeft 150 mm regen, wat meer dan het dubbele van normaal is. (70 mm). De Sterkselse Aa treedt bijna buiten haar oevers.

Maart valt opnieuw op door het kletsnatte karakter. Het regent op veel dagen en er valt een grote hoeveelheid van in Eindhoven 150 mm. Dit is 3 keer de normale hoeveelheid. De maand is somber maar wel aan de zachte kant.

In April is het koud en opnieuw erg nat. De maandsom voor de neerslag komt op 85 mm voor Eindhoven, wat bijna het dubbele is van normaal. Door het langdurige koude weer komen bomen 2 weken later in blad en zal er invloed zijn bij het inventariseren, omdat koude de zangactiviteit vermindert. Sloten staan overal vol water, weilanden blijven heel sompig, de beekdalbossen zijn op veel plekken moeilijk toegankelijk door de hoge waterstand.

Mei begint in de eerste helft tot 12 mei met 45 mm regen, wat iets aan de lage kant is voor Eindhoven. Daarna steekt een noordenwind op die de rest van de maand aanhoudt en sterk drogend werkt, samen met de vele zonuren. De sloten drogen nu voor het eerst op. De temperatuur is normaal.

De lente (maart, april en mei) is recordnat met in Eindhoven 270 mm tegen 150 mm normaal. Hierdoor zijn sloten, poelen en vennen goed gevuld. In de beken van de Herbertusbossen stroomt het water na enkele dagen van veel regen onstuimig. In het Wandelbos stroomt het water over de wandelpaden. De vegetatie heeft voldoende water deze lente en groeit optimaal. In natte gebieden is het lastiger inventariseren.

Juni is geheel droog tot aan 17 juni. Dan is er 5 weken geen regen gevallen. De wind is steeds noord of oost en matig, waardoor de bodem sterk uitdroogt. De temperatuur varieert tussen 25 graden en 31 graden en het is steeds heel zonnig. Sloten drogen verder op. Na 17 juni regent het wel wat maar de hoeveelheid regen voor juni blijft steken op 40 mm voor Eindhoven.

Juli start met een langdurige vrijwel geheel droge periode tot 24 juli, daarna valt er tot het einde van de maand 120 mm in Eindhoven, opnieuw een grote hoeveelheid. De maand heeft een normale hoeveelheid zon en een gemiddelde temperatuur (eerste deel juli warm, laatste deel koel).

Het broedseizoen als geheel is wat het weer betreft heel wisselend verlopen. Heel veel regen in geconcentreerde periodes, afgewisseld met langdurige geheel droge periodes. De vegetatie heeft voortdurend veel water gehad en dat leidt tot een uitbundig groeiseizoen.

Tijdstippen van de inventarisaties in 2023

2 tot 6 febr	Ronde 1	7.45 uur tot 10.45 uur
2 tot 4 mrt	Ronde 2	6.45 uur tot 9.45 uur
16 tot 18 mrt	Ronde 3	6.15 uur tot 9.15 uur
6 tot 8 apr	Ronde 4	6.30 uur tot 9.30 uur
20 tot 22 apr	Ronde 5	6.00 uur tot 9.00 uur
4 tot 6 mei	Ronde 6	5.30 uur tot 8.30 uur
18 tot 20 mei	Ronde 7	5.15 uur tot 8.15 uur
1 tot 3 jun	Ronde 8	5.00 uur tot 8.00 uur
15 tot 17 jun	Ronde 9	5.00 uur tot 8.00 uur

Avondbezoeken houden we op 13 januari, 22 mei en 6 juni. We luisteren en kijken op de laatste 2 van deze avonden simultaan vanaf 6 plekken verspreid in het gebied.

Resultaten van het onderzoek

Overzicht van de vastgestelde territoria in 2023 in taxonomische volgorde

Broedvogelsoort	KNNV 1992 1993	Prov. Nrd- Bra- bant 2000	KNNV 2003 2004	BMP-B. 2016 IVN Heeze - Leende	Aantal vast gestelde territoria in 2023 IVN VEV en IVN Heeze - Leende	Ontwik- keling in aantal terri- toria in 2023 tov 1992 en 1993	Veel- eisend- heid	Dicht- heid van de terri- toria per 100 ha in 2023	Hoog- ste broed code in 2023
Grote canadese gans	0	0	0		2	+		0,9	3
Grauwe gans	0	0	0	2	6	+	2	2,5	13
Nijlgans	0	0	0		2	+	1	0,9	6
Wilde eend	2	3	1	0	9	0	1	3,8	3
Mandarijneend	0		0		1	0		0,4	3
Slobeend	1				0				
Kwartel	2	0	1	0	2	0	2	0,9	2
Fazant	5	1	0		0	0			
Dodaars	0	0	0	2	1	0/+	2	0,4	2
Wespendief	0	0	0		1	0/+	3	0,4	3
Havik	1	0	2	1	1	0	2	0,4	6
Sperwer	1	0	0	2	2	0/+	2	0,9	1
Buizerd	1	0	0	1	4	0/+	2	1,7	12
Waterhoen	4	2	0		2	0	1	0,9	7
Meerkoet	0		0		2	0	1	0,9	3
Kievit	0	2	0		0	--			
Houtsnip	5	19	3	2	3	0	2	1,3	5
Zomertortel	1	0	0		0	--			
Holenduif	6	3	3		17	++	2	7,2	6
Houtduif	31		14		41	0	1	17,4	9
Koekoek KW	2	1	4	??	3	0	1	1,3	3
Bosuil	2	0	2	2	5	+	2	2,1	12
Ransuil KW	1	0	0	0	1	--	2	0,4	12
Nachtzwaluw	0	1	2	1	4	+	3	1,7	2
IJsvogel	0	0	0	1	1	0	3	0,4	1

Broedvogelsoort	KNNV 1992 1993	Prov. Nrd- Bra- bant 2000	KNNV 2003 2004	BMP-B. 2016 IVN Heeze - Leende	Aantal vast gestelde territoria in 2023 IVN VEV en IVN Heeze - Leende	Ontwik- keling in aantal terri- toria in 2023 tov 1992 en 1993	Veel- eisel- heid	Dicht- heid van de terri- toria per 100 ha in 2023	Hoog- ste broed code in 2023
Zwarte specht	4	3	1	??	3	0	2	1,3	13
Kleine bonte specht	0	2	0	6	10	++	3	4,3	2
Middelste bonte specht	0	0	0	3	7	++	3	3,0	12
Grote bonte specht	18	17	22	??	29	0/+	1	12,3	16
Groene specht	5	3	4	??	6	0	2	2,5	14
Grauwe klauwier BE	0	0	0	0	2	+	3	0,9	12
Wielewaal KW	2	0	2	2	4	0/+	2	1,7	2
Gaai	10	9	4		9	0	1	3,8	3
Kauw	10	2	5		19	+	1	8,1	13
Ekster	0	1	0		0	0			
Zwarte kraai	13	7	7		9	0	1	3,8	7
Matkop GE	12	13	8	6	1	--	1	0,4	2
Pimpelmees	29	20	29		49	0/+	1	20,9	14
Koolmees	62		49		76	0	1	32,3	14
Kuifmees	21	20	12	11	21	0	1	8,9	3
Zwarte mees GE	22	22	36	11	12	-	1	5,1	5
Boerenwaluw	2				0				
Staartmees	5	6	6	2	6	0	1	2,5	13
Boomleeuwerik	0	1	0	4	5	++	2	2,1	3
Veldleeuwerik GE	0	0	0	0	1	0	1	0,4	2
Sprinkhaan zanger	0	0	2	0	2	+	2	0,9	2
Fitis	6	16	17		31	+	1	13,2	2
Tjiftjaf	39	23	54		73	0/+	1	31,1	16
Kleine karekiet	0		0		3	0/+	1	1,3	2
Bosrietzanger	1		0	0	13	+	1	5,5	2
Spotvogel GE	0	0	0	2	1	0	2	0,4	2
Zwartkop	38	35	37		84	+	1	35,7	7
Tuinfluitier	6	2	2	11	22	+	1	9,4	2
Fluiter	13	1	3	1	5	-	2	2,1	2
Grasmus	0	0	1	11	7	++	2	3,0	2
Goudhaan	37	46	66	24	24	-	1	10,2	3
Vuurgoudhaan	1	3	0	6	4	0/+	2	1,7	2
Winterkoning	51		102		94	+	1	40,0	9

Broedvogelsoort	KNNV 1992 1993	Prov. Nrd- Bra- bant 2000	KNNV 2003 2004	BMP-B. 2016 IVN Heeze - Leende	Aantal vast gestelde territoria in 2023 IVN VEV en IVN Heeze - Leende	Ontwik- keling in aantal terri- toria in 2023 tov 1992 en 1993	Veel- eisend- heid	Dicht- heid van de terri- toria per 100 ha in 2023	Hoog- ste broed code in 2023
Boomklever	5	15	10	18	30	++	2	12,8	9
Boomkruiper	13	33	41		64	++	1	27,2	3
Spreeuw	24	6	45		29	0	1	12,3	16
Grote lijster GE	9	4	5	3	12	0	1	5,1	2
Merel	33		64		64	0/+	1	27,2	14
Zanglijster	23	16	22		25	0	2	10,6	14
Grauwe vliegenvanger GE	0	2	1	9	6	+	2	2,5	12
Bonte vliegenvanger	0	1	0	3	20	++	2	8,5	16
Roodborst	78		107		157	0/+	1	66,8	12
Blauwborst	0	0	0	0	2	+	2	0,9	12
Gekraagde roodstaart	1	3	6	15	15	++	2	6,4	12
Roodborsttapuit	1	1	4	7	7	+	2	3,0	14
Heggenmus	2		2		5	0	1	2,1	2
Graspieper	0	0	1		0	--			
Boompieper	10	16	17	27	28	+	1	11,9	14
Witte kwikstaart	1	1	1	1	1	0	1	0,4	6
Vink	78		126		122	0	1	51,9	12
Appelvink	0	0	0	0	5	++	2	2,1	12
Goudvink	0	0	0	3	7	++	2	3,0	3
Groenling	0	1	0	1	4	+	2	1,7	2
Kneu GE	0	1	0	3	2	0/+	2	0,9	12
Putter	0	0	0	4	9	++	2	3,8	12
Geelgors	1	1	0	2	7	+	2	3,0	3
Grauwe gors	0	1	0		0	--			
Rietgors	0	0	0	1	1		1	0,4	2
Totaal					75 srt				

Toelichting op de tabel

- Kolom 1: met rood aangegeven soorten staan op de rode lijst van sterk afgenomen vogelsoorten. Het gaat om 11 soorten. Met groen aangegeven soorten zijn Europees beschermde soorten in Natura 2000 gebieden. Het gaat om 4 soorten.

- Kolom 2: de uitgevoerde inventarisatie in 1992 en 1993 heeft in 2 gedeeltes plaatsgevonden. Van het westelijke deel in 1992 komt de begrenzing geheel overeen met de begrenzing van de telling in 2023. De aantallen territoria zijn overgenomen. Het oostelijke deel kende een andere begrenzing, daarop is gecorrigeerd. In 1992 en 1993 is op andere wijze geteld dan in 2023. Voor de bezoeken is niet duidelijk hoeveel tijd per bezoek is besteed en op welk tijdstip van de dag. Ook is niet duidelijk of er bijvoorbeeld 9 bezoeken zijn geweest waarbij een half uur voor zonsopkomst is begonnen met tellen. Bovendien bestonden de huidige regels voor clustering niet. Destijds was bijvoorbeeld standaard dat er minstens 2 geldige waarnemingen voor iedere territoriumstip nodig waren. Dit geeft een lager aantal territoria dan in 2023 omdat nu voor veel soorten 1 geldige waarneming volstaat. De telling werd uitgevoerd door de KNNV afdeling Eindhoven.
- Kolom 3: Telling van de provincie Noord-Brabant. De provinciale telsystematiek bestaat uit 4 telrondes die plaatsvinden vanaf een half uur voor zonsopkomst tot maximaal 8 uur erna. Soms is dus vroeg geteld, soms later. Ook de 4 rondes geven beperking van het aantal waargenomen soorten en daarmee de geconstateerde territoria. Bij alle telsoorten is een getal ingevuld. Het getal 0 betekent dat de soort niet met een territorium is vastgesteld. Als er geen getal is genoemd dan is de soort niet geteld.
- Kolom 4: de uitgevoerde inventarisatie in 2003 en 2004 heeft eveneens in 2 gedeeltes plaatsgevonden. De stippenkaarten waren beschikbaar. Het aantal territoria is aangepast aan de begrenzing in 2023. In 2003 en 2004 is op andere wijze geteld dan in 2023. Voor de bezoeken is niet duidelijk hoeveel tijd per bezoek is besteed. Ook is niet duidelijk of er bijvoorbeeld 9 bezoeken zijn geweest, waarbij een half uur voor zonsopkomst is begonnen met tellen. De regels voor clustering van 2004 door Sovon zijn bij deze telling van toepassing. Deze regels lijken sterk op de huidige regels. De telling is destijds uitgevoerd door de KNNV afdeling Eindhoven.
- Kolom 5: de telling in 2016 is uitgevoerd door leden van IVN Heeze-Leende, werkgroep de Spotvogel. Er vonden een groot aantal bezoeken plaats. Van de bezoeken is niet geheel duidelijk op welke tijdstippen ze hebben plaatsgevonden. De telling van 2023 gaat uit van 9 telrondes met een start een half uur voor zonsopkomst tot 3 uur daarna en daarnaast een groot aantal losse waarnemingen als aanvulling. Deze systematiek wijkt af van de gekozen systematiek in 2016. Daarmee zijn de gevonden aantallen territoria niet een op een vergelijkbaar. De clustersystematiek in 2016 bij Sovon vertoonde haperingen, zoals beschreven in dit rapport. In de tabel staat een vraagteken als de clustering geen betrouwbare uitkomst heeft gegeven. Verder is de uitgevoerde telling een BMP-B telling, wat inhoudt dat alleen bijzondere soorten werden geteld. De opgenomen getallen in de tabel zijn gecorrigeerd voor het telgebied Herbertusbossen in 2023 met de 4 deelgebieden. Dit kon aan de hand van de stippenkaarten uit het rapport van Geert Engels. Als bij een soort in het genoemde rapport geen getal is ingevoerd en het is geen BMP-B soort, dan is uitgegaan van een niet getelde soort. Leeg in de tabel betekent dus: geen info beschikbaar.
- Kolom 6: de gevonden aantallen territoria na 9 telrondes en aanvullende waarnemingen. Daarmee is de telling zeer intensief geweest. De clustering is automatisch gebeurd met behulp van Avimap, zie www.sovon.nl en ook de informatie elders in dit rapport.
- Kolom 7: Ontwikkeling in aantal territoria in vergelijking tussen 1992/1993 en 2023. Zie hiervoor ook de Conclusies verder in dit rapport. Sinds de telling in 1992/1993 is een soort vooruitgegaan, gelijk gebleven of achteruit gegaan. De aanduiding is enigszins subjectief gekozen. In de soortbeschrijving verder in dit rapport wordt er op ingegaan als daar aanleiding voor is. Aanduiding ++ : sterk vooruitgegaan. Aanduiding + : vooruitgegaan. Aanduiding 0 : nauwelijks wijziging. Aanduiding 0/+ : twijfel over de vooruitgang, het kan ook zijn dat de verschillen in telsystematiek en clustering in verschillende jaren de oorzaak zijn. Aanduiding - achteruitgegaan. Aanduiding - - sterk achteruitgegaan of verdwenen.
- Kolom 8: Veeleisendheid. Een vogelsoort kan kenmerkend zijn voor een biotoop en vertoont vervolgens veeleisendheid voor dat biotoop. De gebruikte informatie komt uit het rapport

van H. Sierdsema. De veeleisendheid van een soort geeft aan hoeveel eisen aan het biotoop van die soort worden gesteld. Soorten met een brede biotoopkeuze zijn “weinig kritisch”, soorten met een smalle biotoopkeuze zijn “kritisch”. In goed ontwikkelde terreinen komen naast veel gewone soorten ook “kritische” soorten voor. De aanwezigheid van vrij kritische of kritische soorten zegt dus iets over de kwaliteit van de broedvogelgemeenschap en van het biotoop. De veeleisendheid is benoemd in de indicatiewaarde. De beschrijving van de indicatiewaarde is als volgt. Indicatiewaarde 1 betreft een weinig kritische soort. Ze bewonen een breed spectrum aan vegetatietypen of zijn tevreden met een kleine oppervlakte van dat type. Indicatiewaarde 2 betreft een vrij kritische soort. Deze stellen tamelijk strenge eisen aan hun leefomgeving. Deze soorten zijn bij uitstek geschikt om de kwaliteit van een terreindeel te bepalen. Het zijn soorten die vaak in redelijke aantallen voorkomen. Indicatiewaarde 3 betreft kritische soorten. Door de lage aantallen van kritische soorten spelen toeval en externe omstandigheden een grote rol in het al dan niet aanwezig zijn. De middelste bonte specht heeft de aanduiding 5 in het rapport van H. Sierdsema, een niet voorkomende soort. De soort komt nu wel voor. Gekozen is voor een “kritische soort”, indicatiewaarde 3.

In de tabel hebben we vanuit bovenstaande de indicatiewaarde 1 apart gezet en de indicatiewaarde 2 en 3 bij elkaar, omdat de laatste twee indicaties het meeste zeggen over de kwaliteit van de broedvogelgemeenschap. In de paragraaf conclusies bespreken we relevante ecologische vogelgroepen.

■ Kolom 9: Dichtheid van de territoria per 100 ha telgebied.

Deze dichtheid meten we over het gehele onderzochte gebied, waarvoor we voor in het totaal 235 ha rekenen. Het is gebruikelijk het resultaat per 100 ha weer te geven.

■ Kolom 10: Hoogste broedcode

Het uitgevoerde veldonderzoek leidt tot territoria: gebieden die door een vogel of vogelpaar worden gemarkeerd en verdedigd tegen indringers van dezelfde soort. Het is in een territorium te verwachten dat er wordt gebroed maar zeker is dat niet. Uit het soort veldwaarneming volgt een broedcode. Dit is de kans dat een vogelpaar werkelijk heeft gebroed. We hebben tijdens het inventariseren geen speciale aandacht gehad voor de broedcodes, dit had meer tijd gevraagd. Samengevat leiden de codes tot:

Volwassen individu in broedbiotoop: broedcode 1

Paren in broedbiotoop: broedcode 3

Territorium-indicerend: broedcode 2, 5, 6

Nest-indicerend: broedcode 7, 9, 10, 11, 12, 14

Nestvondsten: broedcode 13, 15, 16

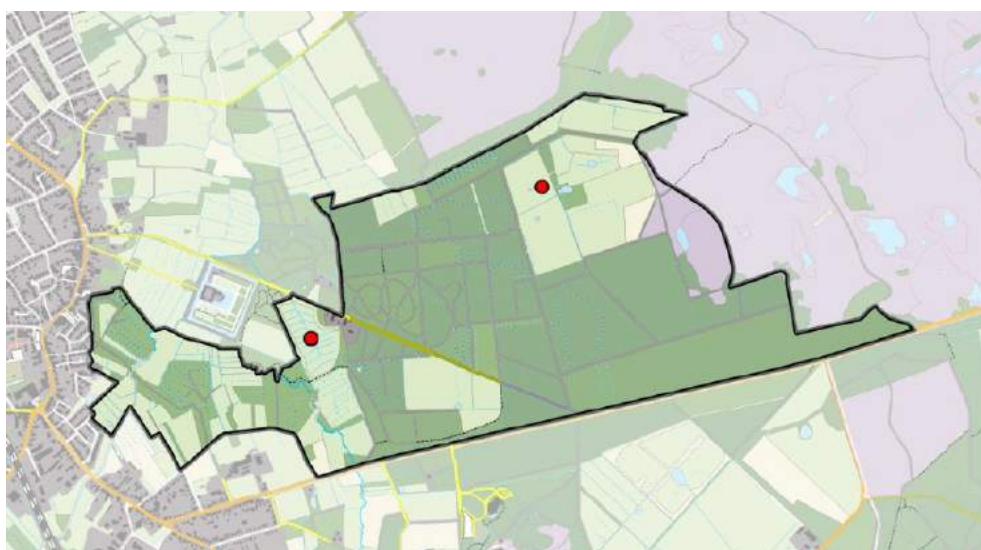
Soortbespreking

Bij de rangschikking van de soorten hebben we de keuze gemaakt voor de taxonomische volgorde.

De opgenomen soorten in de onderstaande bespreking hebben minstens één territorium in het gebied in 2022. We hebben dit vastgesteld door toepassing van de landelijk gebruikte criteria die door Sovon worden toegepast. De autoclustering levert het juiste aantal territoria op. Meestal zal in een territorium ook gebroed zijn, maar dat hoeft niet. Als we twijfels hebben dan bespreken we dat bij de soort. Vrijwel alle waarnemingen zijn door ons gedaan. Bij bijzondere soorten is aanvullend gekeken naar gevalideerde waarnemingen op [waarneming.nl](https://www.waarneming.nl). Met behulp van deze extra waarnemingen kon in een enkel geval een beter beeld ontstaan van het juiste aantal territoria.

Grote Canadese gans

2 territoria

Een territorium ligt in een natte laagte in de Ontginning en een territorium ligt in het schraalland bij de boerderijen in het Wandelpark. We zien geen juvenielen. In 1990 vonden in Nederland de eerste broedgevallen plaats.

Grauwe gans

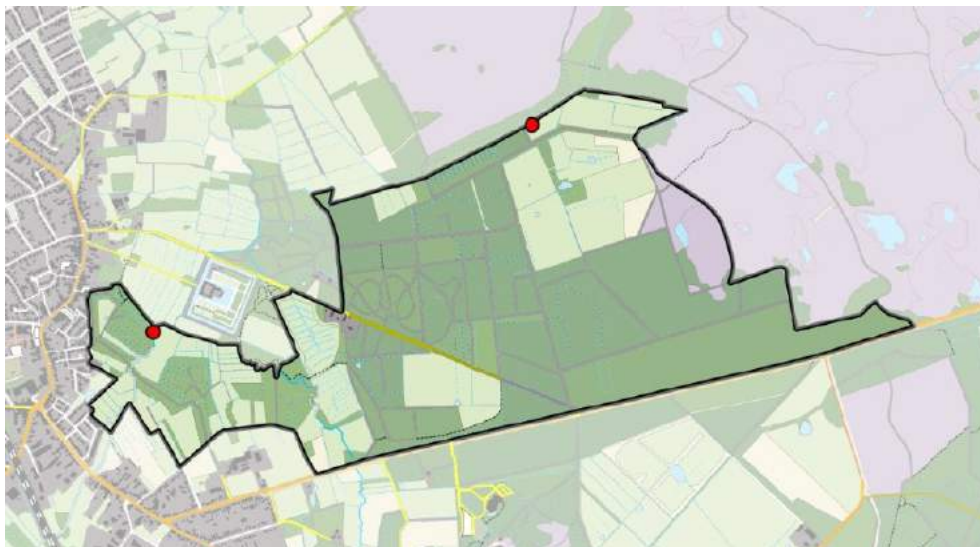
6 territoria

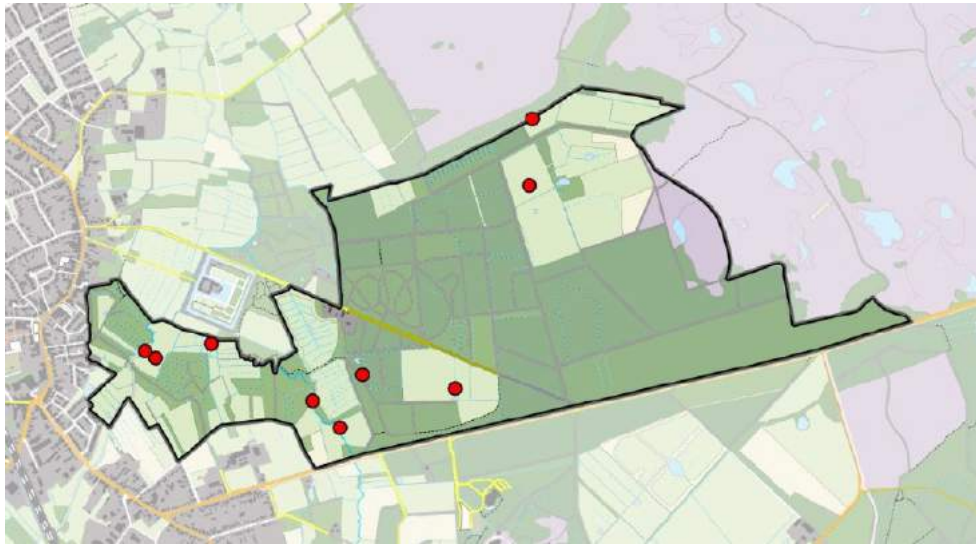
De Ontginning heeft 4 territoria, één in de poel in het bos met hier de waarneming van een bewoond nest op 16 maart, en drie in de laagtes van dit deelgebied. Een ander territorium ligt in het schraalland bij de boerderijen in het Wandelpark en een laatste ligt in de poel in de weilanden in het Middengebied. In ongeveer 1985 vonden in Nederland de eerste broedgevallen plaats. Daarvoor was de soort alleen wintergast.

Nijlgans

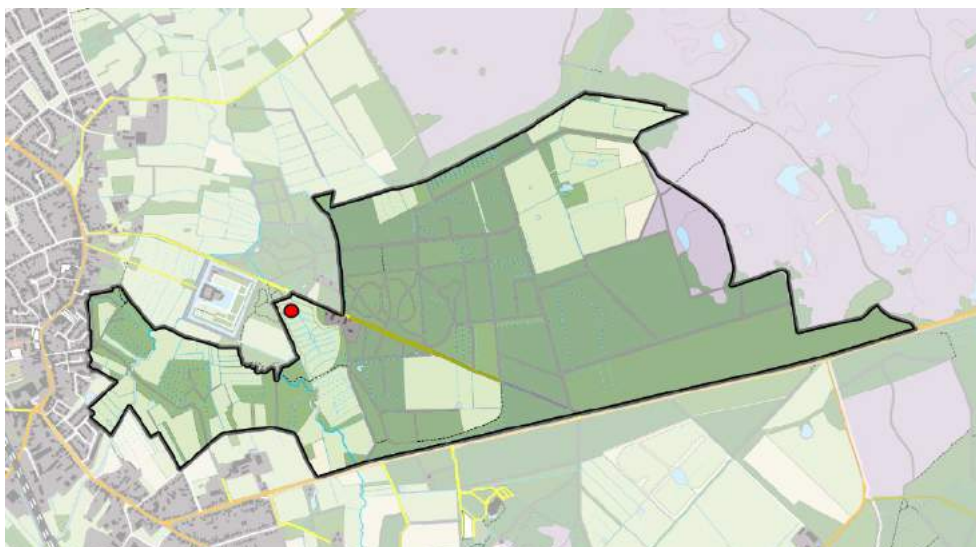
2 territoria

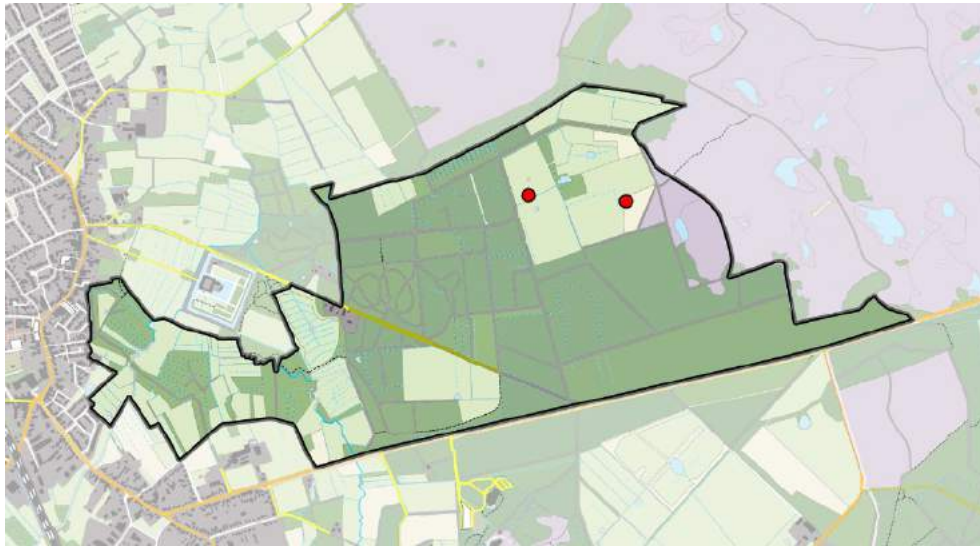
Eén paar broedt op 10 meter hoogte in een afgebroken populier langs de Sterkselse Aa, hier zijn de vogels veel te zien en ze alarmeren sterk, het andere paar heeft een territorium in de Ontginning en broedt mogelijk eveneens in een aftakelende populier. We zien geen juvenielen. Net als de grauwe gans vonden de eerste broedgevallen rond 1985 plaats.

Wilde eend**9 territoria**

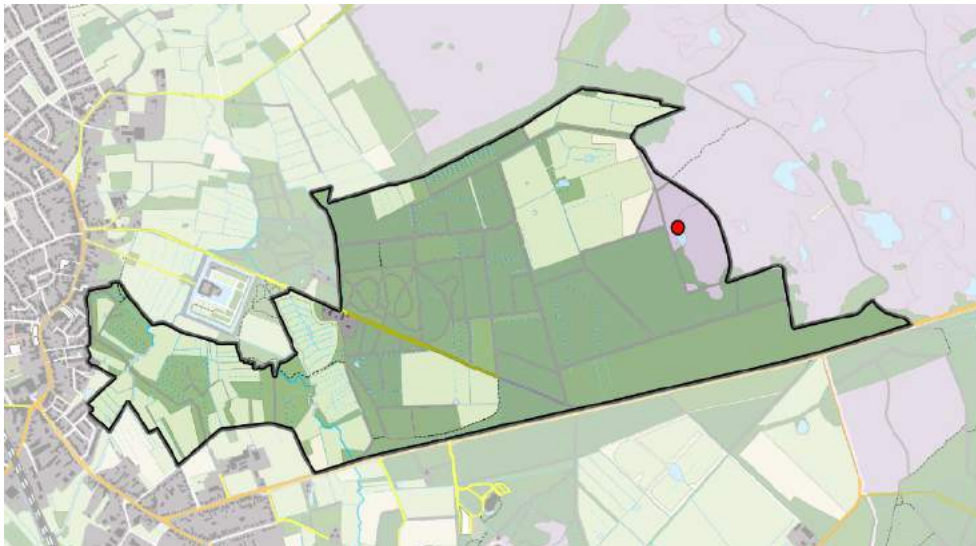
De beide beken leveren enkele territoria, verder in enkele poelen in de Ontginning, het Middengebied en het Wandelpark. Voor een inventarisatiegebied met deze omvang en veel natte biotopen lijkt 9 territoria een gering aantal. We zien geen juvenielen. De aantallen broedvogels in Nederland nemen geleidelijk af om onduidelijke redenen.

Mandarijneend**1 territorium**

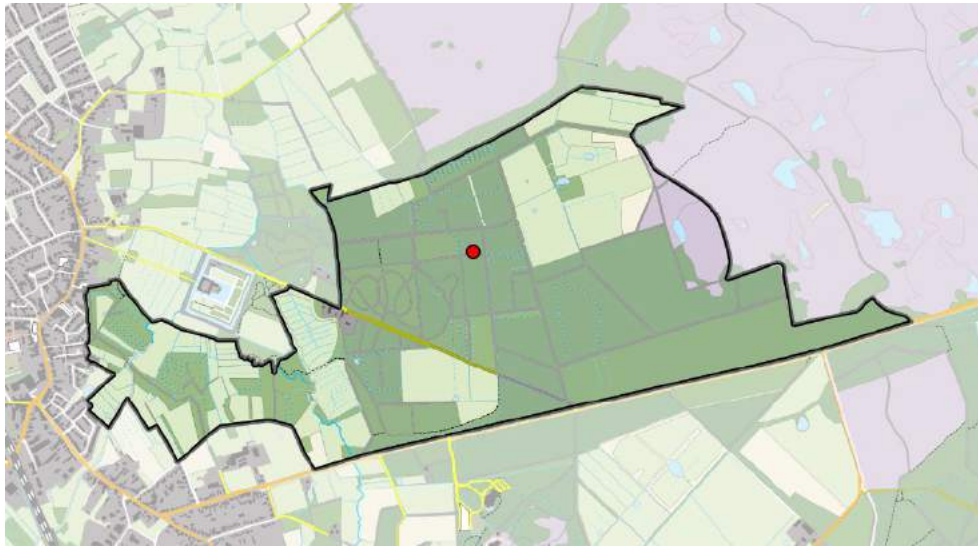
De eigenaren van het kasteel zetten jaarlijks mandarijneenden uit, als een soort traditie. Daarom dat we er regelmatig enkele zien. Zoals op 29 maart als een paartje over de Sterkselse Aa vliegt en de beek volgt. Later in het seizoen zitten 4 mannetjes naast elkaar op een boomstam boven de Sterkselse Aa. Het is een exoot.

Kwartel**2 territoria**

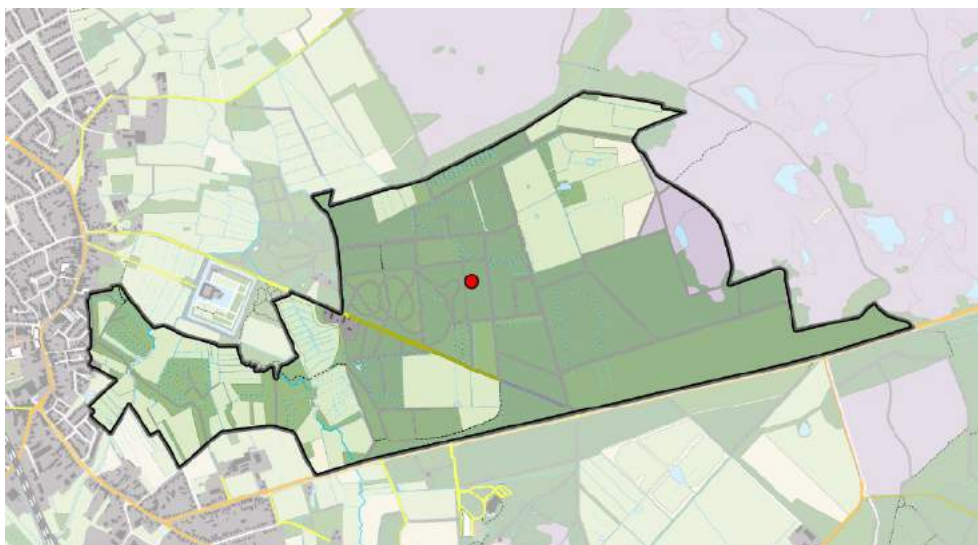
Er zijn 7 waarnemingen van een roepende kwartel in het weilanden en akkergebied van de Ontginning. Een mooi resultaat na de herinrichting van dit gebied. De roep komt zowel uit de akker met graan als uit het weiland, maar ook een keer uit het vochtige hooiland langs de Rielloop. De vogels verplaatsen zich veel. Er broeden ieder jaar kwartels op de Strabrechtse heide. In de broedvogelinventarisatie van 1992 - 1993 door het KNNV van gebied de Ontginning en een klein aangrenzend deel van de Strabrechtse heide werden eveneens 2 kwartelterritoria vastgesteld. De soort is dus bekend in het gebied, maar wellicht is het nu de eerste keer dat territoria in het akker en weilandengebied zijn vastgesteld.

Dodaars**1 territorium**

Een roepend mannetje op 27 april verradt het territorium. Verder doen we nog 1 waarneming. In het Lelieven is veel dekking aanwezig, ideaal voor een paartje dodaarsen. In 2022 had de Strabrechtseheide maar 4 territoria, daarmee is dit vijfde een welkome aanvulling.

Wespendief, Europees beschermde soort**1 territorium**

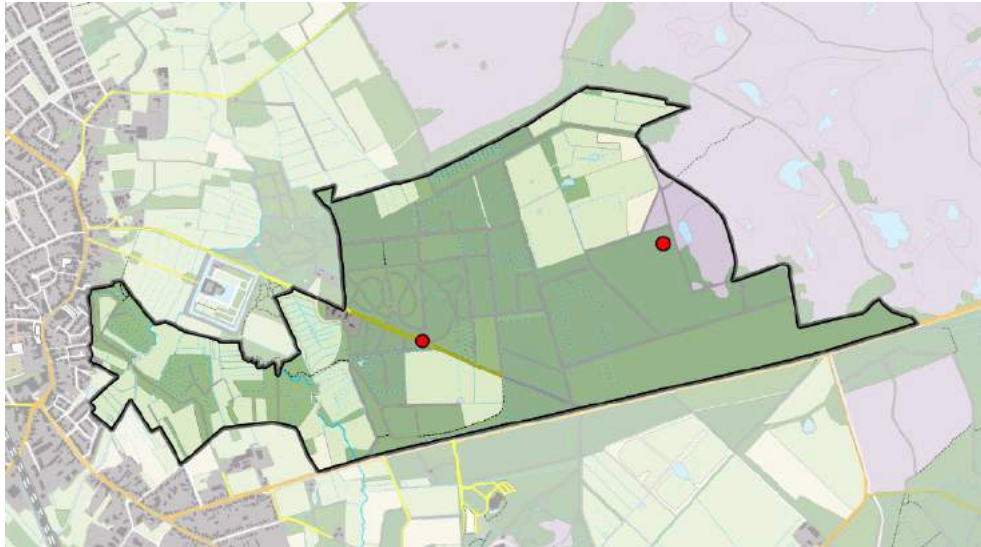
Deze mooie maar wat geheimzinnige roofvogel staat bekend om het heel grote territorium. Ook overlappen de territoria van verschillende paren met elkaar. Het vaststellen van een territorium is daarom moeilijk. Dit vaststellen in ons onderzoeksgebied zou beter gaan indien een veel groter gebied op wespandieven onderzocht zou zijn. Dat is hier niet het geval. We volgen de criteria van Avimap en komen met 4 waarnemingen en één vlak buiten het telgebied aan de rand van de Strabrechtseheide op voldoende waarnemingen voor een territorium: 17 juni 1 ex boven de boerderijen, 2 juli 1 ex bij het Freulelaantje, net buiten het telgebied, 30 juli 1 ex in vlucht boven het bos in het Middengebied. En de laatste waarneming betreft een paar op 15 augustus midden in het bosgebied bij de boerderijen. De genoemde waarnemingen zijn een goede ondersteuning van een territorium. Van waarneming.nl is dit jaar bekend dat ten zuiden van de Somerenseweg, aansluitend aan ons telgebied, op 26 juli een roepend paar is waargenomen. Mari de Bijl zag een juveniele wespandief in de Herbertusbossen eind augustus buiten de geldige periode. De stand in Nederland is stabiel met toch maar 330 tot 400 paar. De wespandief is een Europees beschermde soort, waarvan in sommige Natura 2000 gebieden richtaantallen zijn opgenomen voor een goede instandhouding van de populatie. (niet voor de Strabrechtse heide).

Havik**1 territorium**

De eerste rondes zien en horen we geen enkel teken van de havik. Maar in het Middengebied huist toch een paartje. Hier zit een groot nest in een naaldboom. We horen de havik maar enkele keren en dan heel kort. Uit andere inventarisaties kennen we paren die veel en luid kekkeren, maar dit paar doet dat niet. Op 4 mei vliegt het mannetje schielijk weg tussen de bomen als we in de buurt van het nest komen. We horen en zien de havik steeds in de omgeving van het nest en maar één keer veel verder weg. De havik was in 1979 een zeldzaamheid in Noord-Brabant. Sinds die tijd is met het verschijnen van bos en het ouder worden ervan de stand toegenomen. Op de Strabrechtse heide is jaarlijks ook 1 territorium aanwezig.

Sperwer

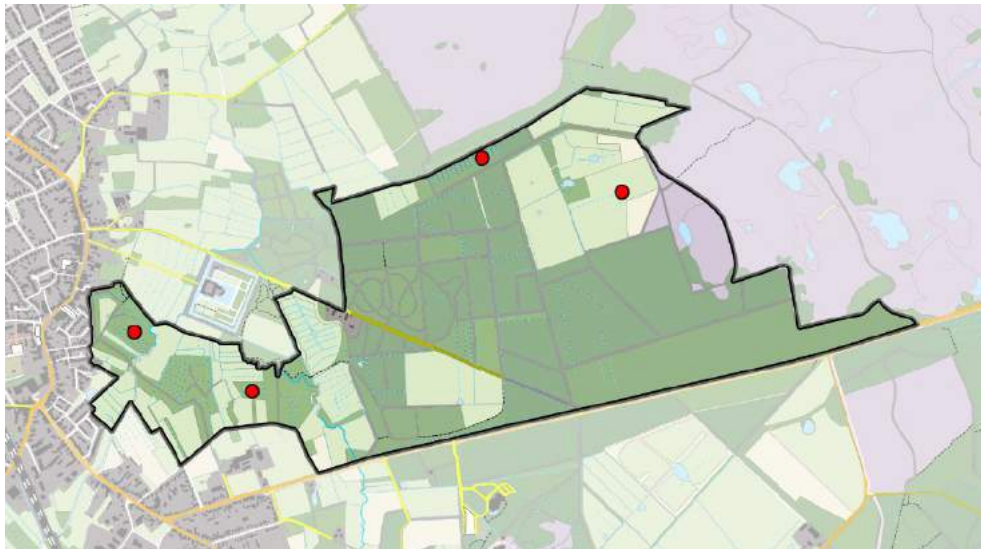
2 territoria

Dit voorjaar zien we 11 keer een sperwer. Het eerste territorium vormt zich in het Middengebied langs de Boschlaan. Bij de boerderijen zien we de sperwer en op 26 april in een eik langs de Boschlaan, waar een mannetje een half uur lang probeert een foeragerende koolmees in dezelfde boom te pakken, wat hij na vele pogingen opgeeft. Het andere territorium komt later in beeld en bevindt zich in de Ontginning in het open gebied. De sperwer heeft voorkeur voor broeden in sparren, die hier in grote hoeveelheden staan. In Brabant gaat de stand matig achteruit.

Buizerd

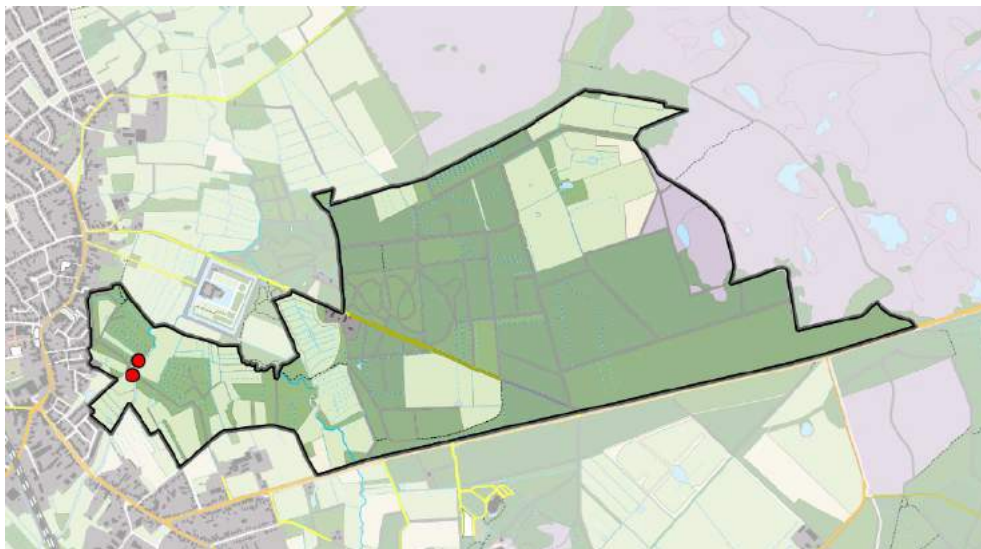
4 territoria

De buizerd is steeds zichtbaar of laat zich steeds horen. We zien juvenielen. Het valt op dat de 4 territoria zich bevinden in het overgangsgebied tussen bos en open gebied. In het rijkere bos van het Wandelpark zien we 2 territoria. Een van de vogels hier heeft veel wit in het verenpak. De buizerd mijdt het armere bos in het oosten.

Waterhoen

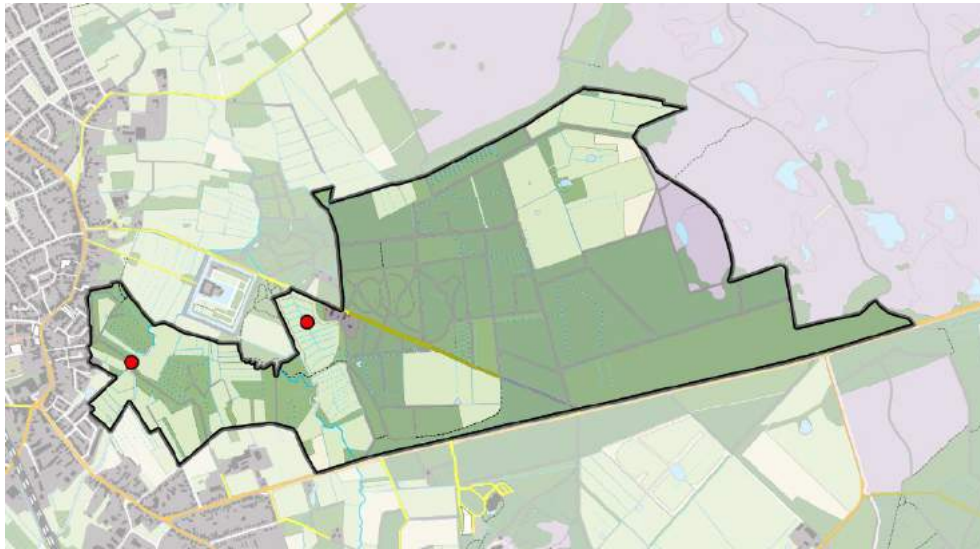
2 territoria

Het geringe aantal waterhoentjes heeft ons verbaasd. Alleen de Sterkselse Aa heeft 2 territoria. Deze territoria liggen bij elkaar in een bochtig en ontoegankelijk deel van de beek. De beide beken in het gebied zijn relatief smal en bieden blijkbaar vrijwel geen leefgebied aan waterhoentjes. Bij eerder door ons uitgevoerde inventarisaties in andere jaren bleek bijvoorbeeld de Dommel en ook de Kleine Dommel ten oosten bij Eindhoven veel grotere aantallen territoria te hebben. Deze beken zijn breder en vaker aan beide zijden begroeid met een strook riet of waterplanten. In de beide beken in de Herbertusbossen is dit minder het geval. En beekgedeeltes liggen in gesloten bos, wat ook niet bevorderlijk is voor deze soort. De poelen in het gebied hebben geen territoria, terwijl er voldoende dekking aanwezig lijkt te zijn. Het waterhoen heeft last van droge voorjaren en neemt geleidelijk in aantal af in Nederland.

Meerkoet

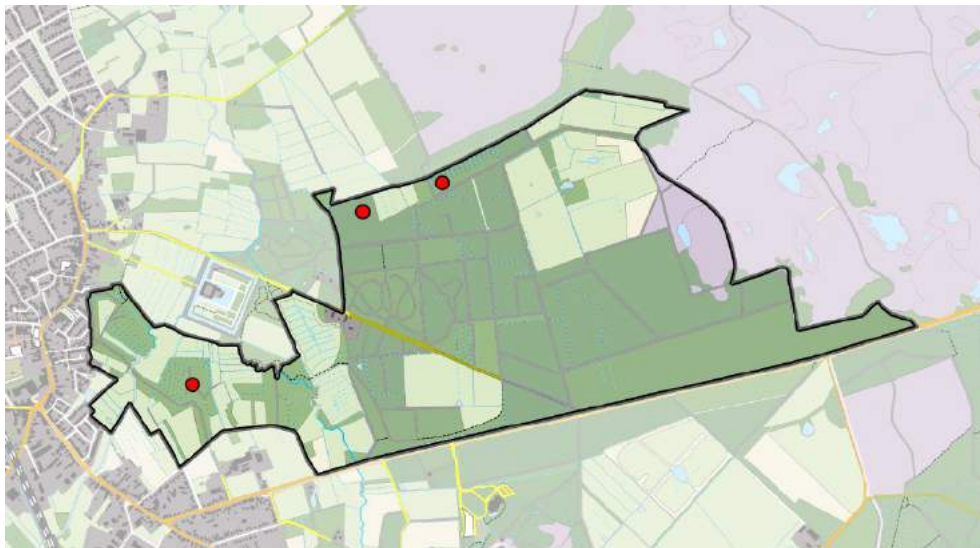
2 territoria

Ook het aantal meerkoeten is gering. De beken zijn te smal voor territoria en de poelen te gering van oppervlak om voldoende voedsel te verschaffen. We zien een territorium in de Sterkselse Aa in een niet bereikbaar gedeelte en een territorium in de poel in het schraallandgebied bij de boerderijen.

Houtsnip

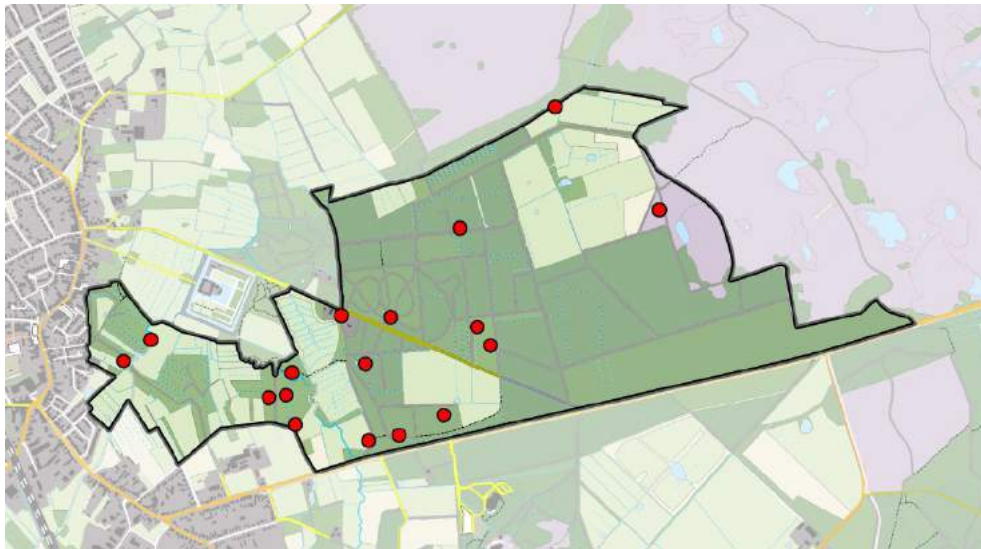
3 territoria

In de eerste telrondes zien we af en toe een houtsnip met als vroegste datum 6 febr. We houden twee keer een simultaantelling in de avonduren. De eerste avond, 22 mei, staan we op 6 posten en zien alleen baltsende houtsnippen in 2 van de 4 deeltelgebieden het Wandelpark en de Ontginning. We doen 18 waarnemingen. Door combineren van vliegbewegingen en tijdstippen leidt dit tot 3 territoria. Op 6 juni herhalen we de telling, maar dit levert minder waarnemingen op en geen extra territoria. Twee territoria liggen in het moerasbos langs de Rielloop en maar één in het Wandelpark. Dit laatste deelgebied heeft oud loofbos met een rijke vochtige bodem. We zouden hier meer houtsnippen verwachten. De houtsnip neemt geleidelijk toe in Nederland.

Holenduif

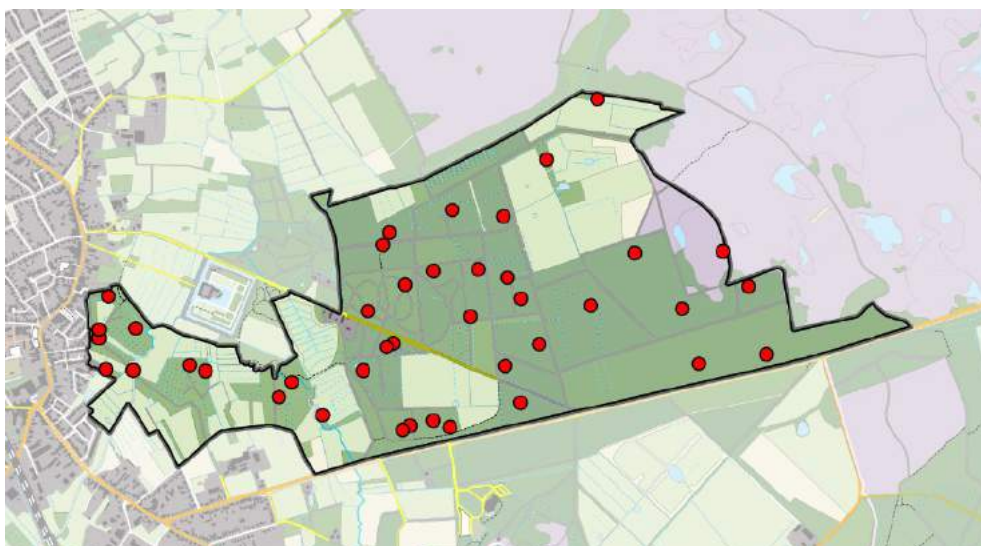
17 territoria

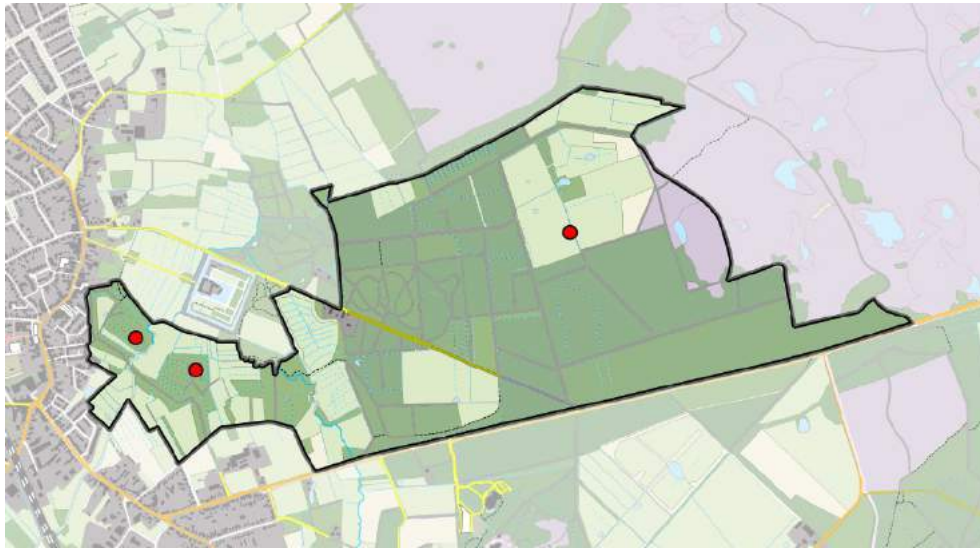
De nestlocaties concentreren zich in de oude beuken die verspreid in het Middengebied voorkomen. Hier nestelen de duiven samen met kauwen in holtes van de zwarte specht. De zwarte specht heeft de gewoonte meerdere nesten bij elkaar uit te hakken in de loop van de jaren. Daarom zien we concentraties van meerdere paren holenduiven bij elkaar. Enkele nesten bevinden zich in de boerderijen of in oude populieren. Het aantal territoria is hoog te noemen. In onze inventarisatie van het Huisven in Heeze in 2019 werden in oude bosgedeeltes vrijwel geen holenduiven aangetroffen, terwijl in dit gebied de zwarte specht ook met enkele territoria aanwezig is. Misschien draagt het grote aantal oude beuken in de Herbertusbossen bij aan de hoeveelheid holenduiven.

Houtduif

41 territoria

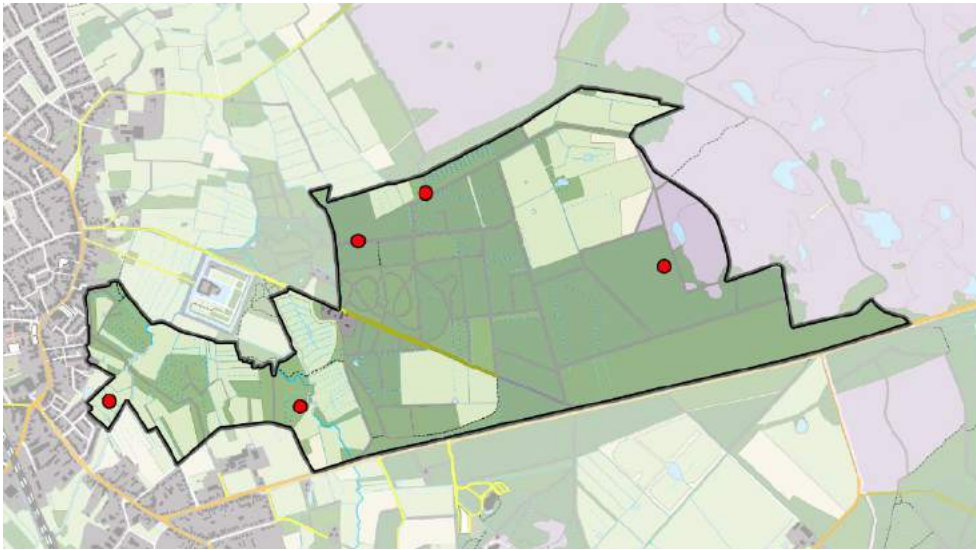

De houtduif is weinig kritisch. We vinden hem mooi verspreid door het gebied met een even hoge dichtheid in loofbos als in gemengd bos.

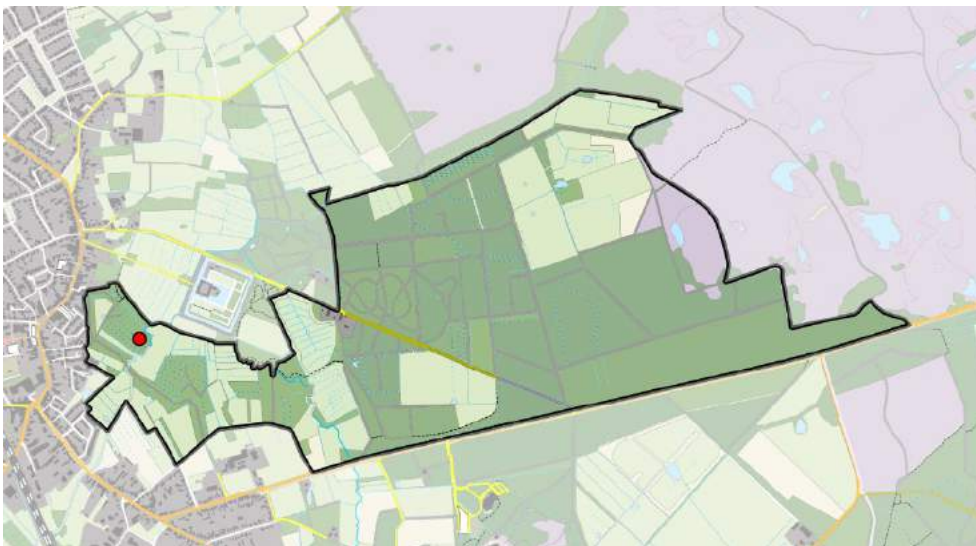

De sierlijke koekoek is een aanwinst voor ieder gebied. Zowel het geluid van de mannetjes als van de vrouwtjes is regelmatig te horen. Het tellen is wat lastiger. Ieder van de 4 afzonderlijke telgroepen probeert alleen uitsluitende waarnemingen te doen, op één gekozen moment, dus als duidelijk is dat de roepende koekoeken ook echt verschillende exemplaren zijn. Door de verschillende dagen waarop de 4 telgroepen in het veld zijn, is dubbeltelling niet uit te sluiten. Het aantal territoria komt snel te hoog uit. Sovon meldt dat 5 tot 15 % van de waardvogels een koekoeksei ontvangt en dat een vrouwtje 8 tot 12 eieren per seizoen produceert (hele prestatie trouwens). Er zijn enkele veel voorkomende waardvogels bekend, maar deze komen weinig voor in de Herbertusbossen. Uit literatuur

blijkt dat ieder vogelsoort toch waardvogel zou kunnen zijn. De meeste koekoeken komen voor in moerasgebieden. We hebben het aantal waarnemingen gecorrigeerd, zodat 3 territoria overblijven. Door het ontbreken van de bekende waardvogels is dit aantal misschien nog te hoog. In het Wandelpark bevinden zich twee territoria, in de omgeving van de Rielloop in gebied de Ontginning ligt het derde territorium. Koekoeken hebben maar een kort seizoen in Nederland. De adulten vertrekken weer naar Afrika vanaf begin juni. De juvenielen doen er langer over om op de wieken te gaan. De koekoek staat op de rode lijst door biotoopafname in Nederland en oorzaken in Afrika.

Bosuil**5 territoria**

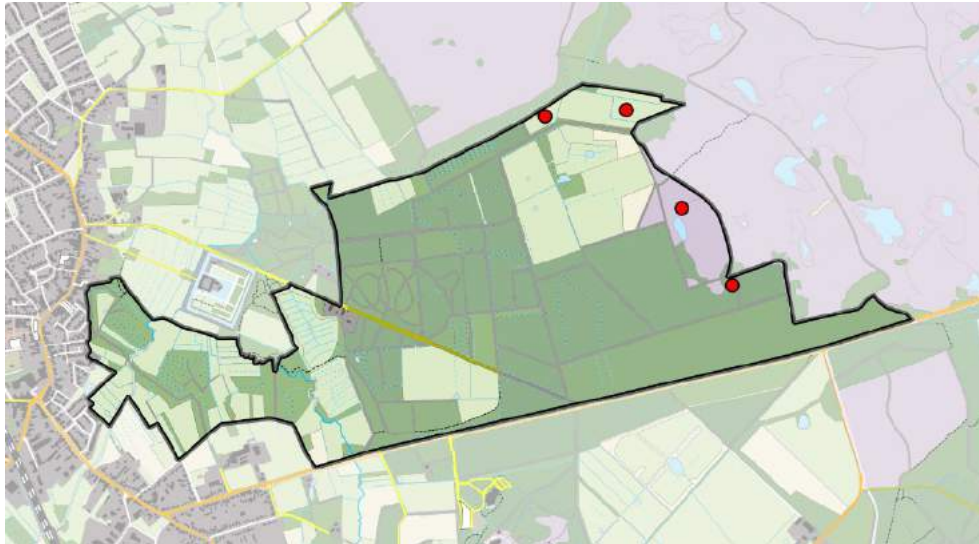
Tijdens een vroege avondtelling op 13 januari vinden we 3 territoria. Gedurende het seizoen komen daar nog 2 territoria bij. In het Middengebied missen we deze uilensoort, er is genoeg broedgelegenheid aanwezig in dit oude bos. Naar verwachting is het aantal broedparen dus nog wat hoger. Bij de avondtelling op 6 juni horen we op 3 plaatsen jonge bosuilen roepen. Het gaat goed met de soort. In de Ontginning ontdekken we een vermoedelijke nestboom.

Ransuil, rode lijst, kwetsbaar**1 territorium**

Tijdens het avondbezoek op 22 mei horen we een juveniele ransuil in het Wandelpark en wel in het bosgedeelte dat het dichtste bij de bebouwing van Heeze ligt. Er is een geluidsopname gemaakt zodat meerdere personen de waarneming konden bevestigen. Op 6 juni vond een tweede avondronde plaats. We zijn met een post 2 uur in dit bosgedeelte geweest, maar helaas, geen jonge ransuil meer te horen. Met de ransuil gaat het slecht, onder andere door de sterke predatie door de havik en de bosuil van zowel adulte als juveniele vogels. Tja, het kan hier ook zomaar gebeurd zijn. Een territorium is inmiddels een bijzonderheid. Er is sinds vele jaren een jaarlijkse afname van 5% van de territoria landelijk. In Brabant is de afname nog groter. Lang niet alle gemeentes hebben nu nog een broedpaar. We kennen de ransuil met een territorium recent van Gijzenrooi in Geldrop in 2021

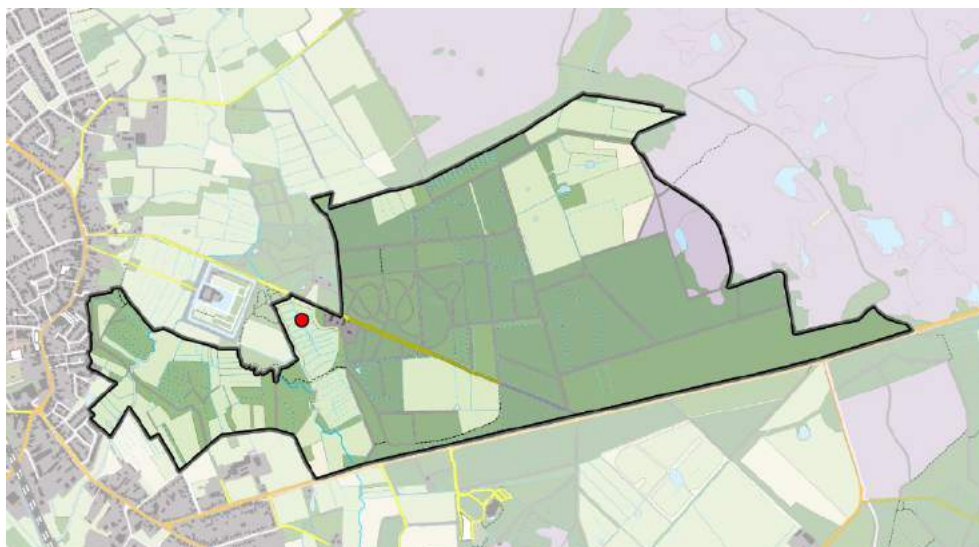
en van de Strabrechtse heide. In 1967 is de ransuil nog een vrij talrijke broedvogel die in alle soorten bossen voorkomt. De bosuil is dan een zeldzaamheid met ongeveer 10 broedpaar in Brabant.

Nachtswaluw, Europees beschermde soort 4 territoria

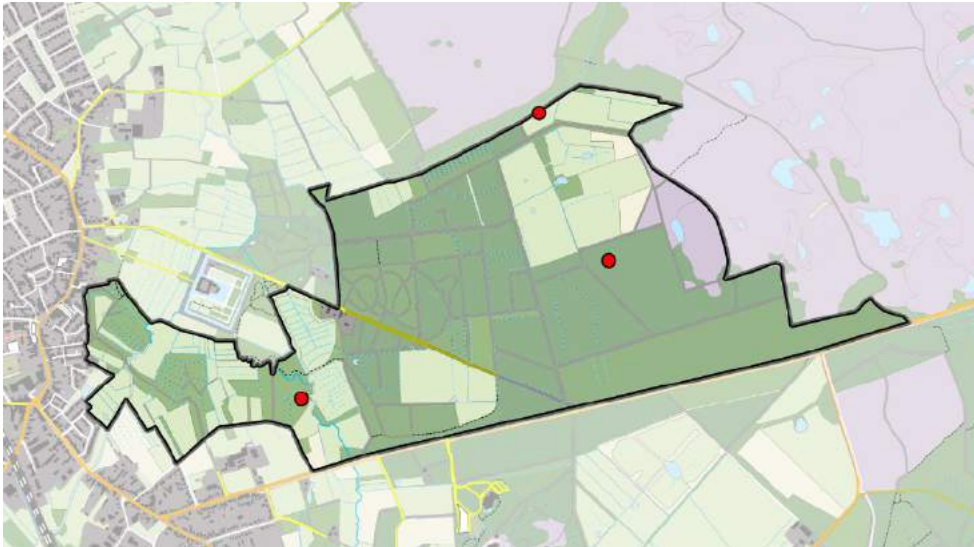
Twee territoria bevinden zich op de droge heide, aansluitend aan de Strabrechtse heide en twee andere territoria liggen aan de noordkant van de Ontginning. Hier is de soort opgemerkt boven en aan de rand van het hooiland, maar ook hier zal het territorium zich uitstrekken boven de Strabrechtse heide. Er wordt gefoerageerd boven de heide maar ook boven de graslanden. De nachtswaluw is een Europees beschermde soort, waarvan in sommige Natura 2000 gebieden richtaantallen zijn opgenomen voor een goede instandhouding van de populatie. In 1993 werden geen nachtswaluwen in het toen onderzochte gebied van de Ontginning en een deel van de naastliggende Strabrechtse heide gevonden, terwijl dat er in hetzelfde gebied in 2004 3 zijn, een teken van geleidelijke toename. De telling op de Strabrechtse heide geeft aan dat de stand sinds ongeveer 2000 stabiel is op een hoog niveau. De 4 territoria in het door ons getelde gebied sluiten daar naadloos bij aan. De soort heeft voor de Strabrechtse heide geen gespecificeerde doelstelling voor een aantal broedpaar.

IJsvogel 1 territorium

We doen 2 keer een waarneming in het schraalland bij de Boschlaan. Hier ligt een klein meertje waar gevist zal worden. De broedlocatie hebben we niet verder onderzocht en zal ergens langs één van de beken liggen. Mogelijk buiten het onderzochte gebied. Er zijn enkele waarnemingen bij de brug van de Sterkselse Aa met de Boschlaan (1 mrt en 27 mrt). Dit deel van de beek is afgesloten voor publiek en kan dus een rustige broedlocatie zijn.

Zwarte specht, Europees beschermde soort 3 territoria

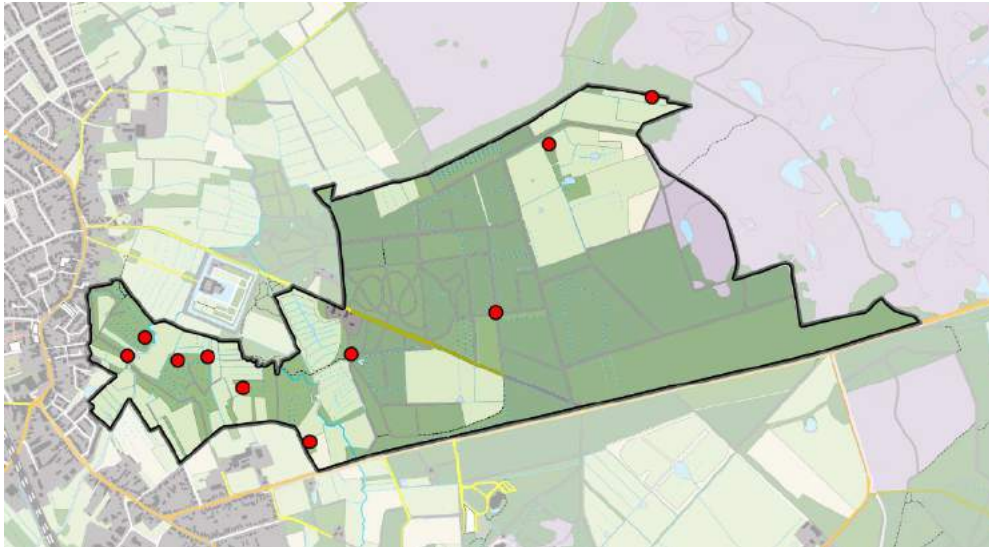

De Herbertusbossen zijn uitermate geschikt voor de zwarte specht. Het bos is gemiddeld een eeuw oud en er is veel variatie in boomsoorten. Er zijn plekken met oude beuken, de voorkeursboom om in te nestelen. Deze houtsoort is hard van buiten en wat zachter meer naar binnen. En er is veel afstervend naalddhout, wat eetbare larven in overvloed oplevert. De gladde stam van beuken maakt de kans voor predatie van de jongen door bijvoorbeeld boommarters kleiner. Dat er veel zwarte spechten voorkomen, blijkt o.a. op 17 maart als we 4 territoriumindicerende spechten tegelijkertijd opmerken (de langgerekte regenroep en het lachen). De waarnemingen concentreren zich in 3 afzonderlijke gebieden. Ten eerste het rijke loofbos van het Wandelpark. Hier staan oude beuken in de omgeving van de Sterkselse Aa. Op een aantal verschillende dagen in februari en maart zijn hier lachende spechten actief. Op 9 maart 2 vogels die duidelijk een paar vormen en een derde vogel, die niet erg gewenst is en nagezeten wordt. De tweede locatie is rondom een aantal oude beuken langs de Boschlaan te vinden. Hier en in de omgeving horen we op verschillende dagen de lachende roep. Ook roffelen de spechten hier soms. Het derde territorium ligt in de Ontginning, langs de Rielloop. Oude aftakelende populieren kunnen hier broedgelegenheid geven. Op 2 verschillende dagen roffelt het mannetje hier langdurig. Een zanglijster die veel zingt in de omgeving van de weilanden van de Ontginning weet perfect de regenroep (kliaah) van de zwarte specht na te doen. Er zijn meer van deze zanglijsters in het gebied. Soms heel verwarrend. Op 20 april is er veel activiteit in het oosten van het Wandelpark. We ontdekken het nest in een recent afgebroken dode beuk, waar een vogel in de opening zichtbaar is. Het nest bevindt zich op 10 meter hoogte in een nog gaaf deel van de stam en de opening is gericht naar het oosten. Op 21 april roepen de beide exemplaren van dit paar eveneens. Latere waarnemingen van activiteit bij het nest zijn er niet. Het zal dan verlaten zijn. Doordat de 4 telgroepen ieder op verschillende momenten hebben geteld, zijn er teveel waarnemingen beschikbaar gekomen. Deze waarnemingen overlappen. Door het verwijderen van vermoedelijk dubbele waarnemingen is het aantal territoria op 3 gehouden. Dit aantal is misschien nog aan de hoge kant, als je het onderzoek naar de soort van de afgelopen jaren erbij betreft, waarbij vaak overtelling bleek op te treden. Toch lijkt het aantal aannemelijk door de vele waarnemingen van ons enerzijds en de ouderdom en gevarieerdheid van de Herbertusbossen

anderzijds. De zwarte specht is een Europees beschermde soort, waarvan in sommige Natura 2000 gebieden richtaantallen zijn opgenomen voor een goede instandhouding van de populatie. Dit is niet het geval voor Natura 2000 gebied de Strabrechtse heide.

Kleine bonte specht

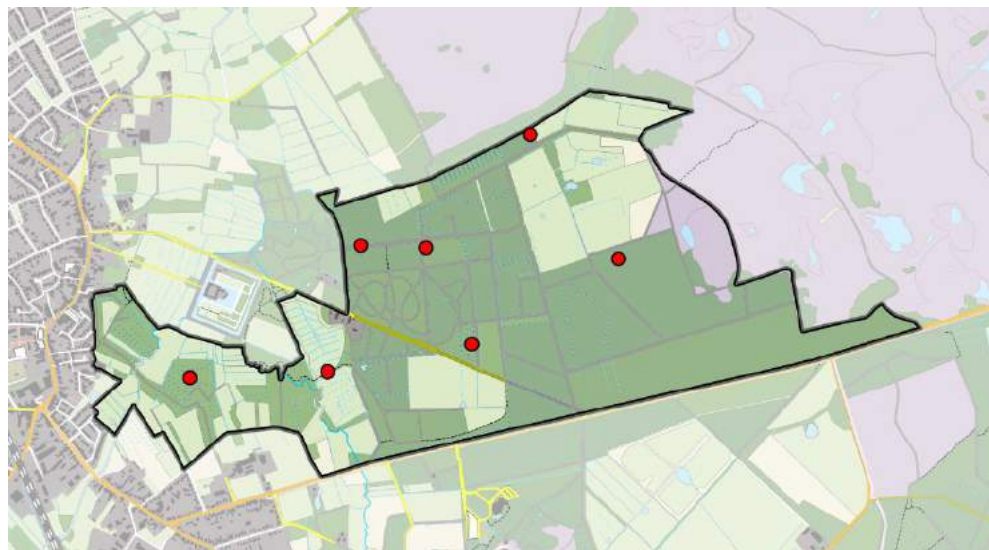
10 territoria

De meeste territoria zien we in het Wandelpark, een goed biotoop, met oude loofhoutbomen en aftakelende populier. In de overige delen van de Herbertusbossen zien we er minder. Hier bestaat het bos voor een flink deel uit naalddhout, wat niet aantrekkelijk is. Op 29 maart roepen en roffelen de kleine bonte spechten veel. Op 6 en 7 april voegen we weer 2 territoria toe. Je moet dus maar net op het juiste moment aanwezig zijn om de zachte roffel of roep te kunnen noteren. Daarna horen we ze nauwelijks meer. Dit kleine spechtje is wat kritischer dan zijn grote broer. Door het ouder en gevarieerder worden van het bos neemt de stand toe. Het vele voorkomen is een teken van kwaliteit van de bossen, dus in dit geval vooral in het Wandelpark.

Middelste bonte specht

7 territoria

Begin negentiger jaren werd de eerste middelste bonte specht van Nederland (buiten het vroegere broedgebied in Twente) waargenomen rondom de boerderijen in de Boschlaan. Daar kwamen honderden vogelaars op af. Mooi om te zien hoe snel de verspreiding van de middelste bonte specht in de loop van ongeveer 10 jaar plaatsvindt. De waarnemingen concentreren zich op plaatsen met veel dood hout. In het Wandelpark is dit steeds meer aanwezig en in het bos ten noorden van de Boschlaan op plekken met veel dode beuken. In het noordoosten liggen 2 territoria langs de Rielloop met oude populieren. Ook hier is veel dood hout, een voorwaarde voor vestiging van de middelste bonte specht. Op 29 maart miauwen de vogels op verschillende plaatsen. Bij de boerderijen aan de

Boschlaan zien we een verliefd koppeltje, dat elkaar achterna zit en op takken kunsten uithaalt, met veel roepen en opgezette rode kuiven. Later in het seizoen op 16 juni zien we 3 exemplaren bij elkaar met daarbij een uitgevlogen jong. Met deze soort zijn de 5 spechtensoorten heel goed in de Herbertusbossen vertegenwoordigd. Het is een teken van hoge kwaliteit van de bossen. Direct buiten ons telgebied liggen bij het kasteel nog 2 territoria.

Grote bonte specht

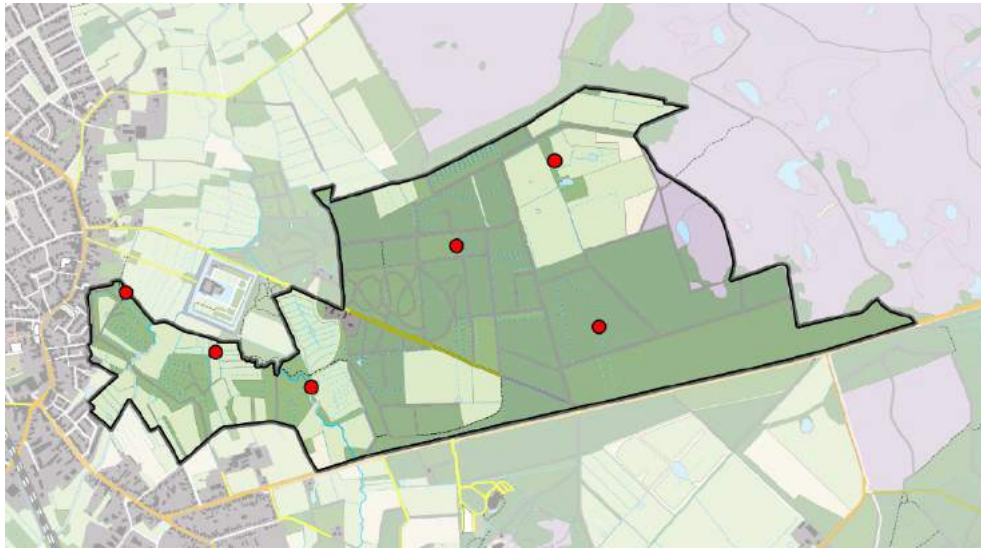
29 territoria

De grote bonte specht zien we verspreid door het hele gebied. Alleen deelgebied Freulelaantje heeft op de armere grond een mindere presentie. In juni is er veel activiteit met uitgevlogen jongen.

Groene specht

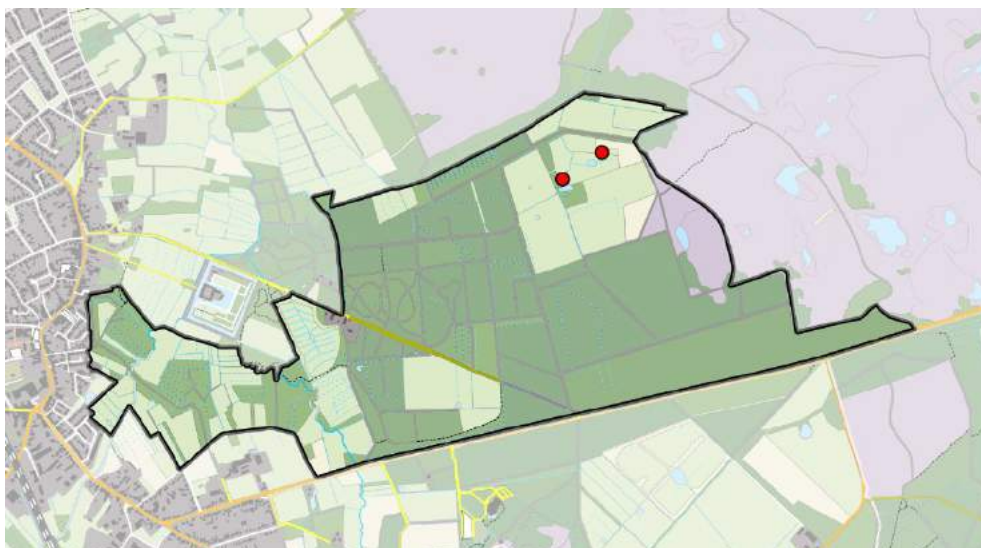
6 territoria

De groene specht laat de roep regelmatig horen tijdens de verschillende telrondes in het begin van het seizoen. Telkens is één moment gekozen in een inventarisatieronde om de waarnemingen van dat moment te noteren om dubbelingen te voorkomen. Doordat het gebied bij de inventarisatie is opgedeeld in 4 deeltelgebieden bestaat net als bij de koekoek en de zwarte specht het gevaar van overtelling. De groene spechten kunnen zich verplaatsen over grotere afstanden in het gebied waarbij ze actief blijven roepen. Daar komt nog bij dat beide sexen roepen en dat actief blijven doen gedurende het seizoen. Daarom zijn een aantal waarnemingen verwijderd om dit effect zo veel mogelijk op te heffen. De bosgebieden wisselen af met weilanden en houtsingels: een heel geschikt leefgebied voor de groene specht is aanwezig. Het aantal territoria lijkt reeel. De 6 territoria liggen ieder voor een deel in bos en voor een deel in open gebied met veel houtsingels. Vanaf ronde 5 op 22 april wordt de activiteit minder. De groene specht heeft voorkeur voor halfopen landschap met bossen en heeft rode mieren als hoofdvoedsel. In Brabant is het een vrij talrijke broedvogel.

Grauwe klauwier, rode lijst, bedreigd

2 territoria

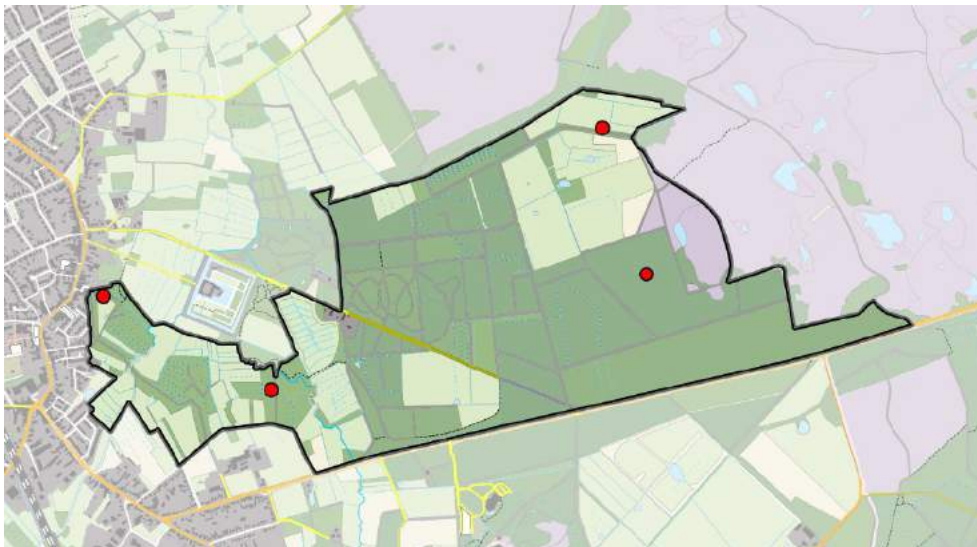

Twee broedparen is een mooi succes! De laatste jaren is de soort terug in de Ontginning. Hier loopt vee in een lage dichtheid en groeit struweel met meidoorn en is de vegetatie ruig met veel dekking.

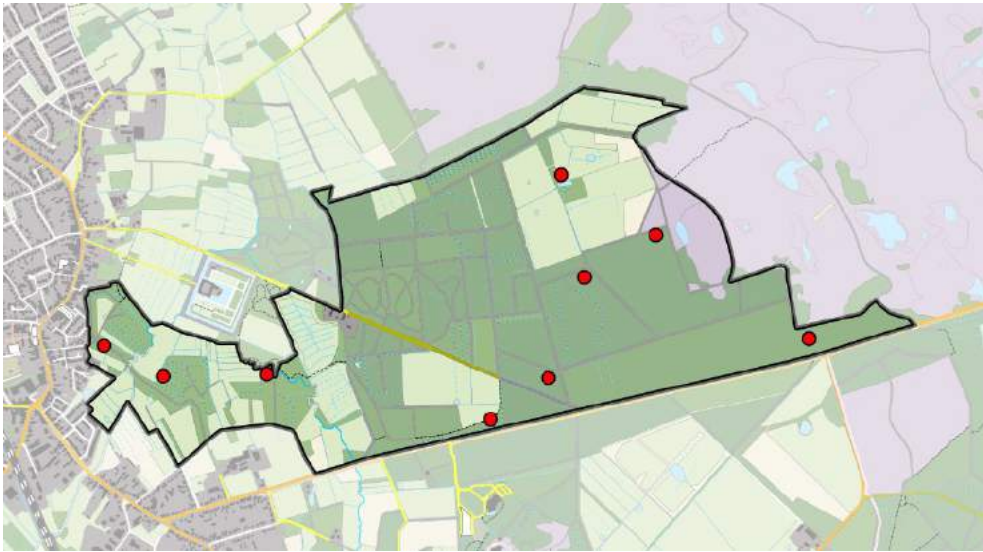
Een ideaal gebied voor de grauwe klauwier. De eerste vogel zien we in de Ontginning op 19 mei. Dit is het westelijke paar. Op 22 mei zijn beide oudervogels te zien. Op 1 juni is een zingende vogel te horen. Op 29 juni alarmeren beide. Helaas zien we eind juli tot begin augustus geen juvenielen. Het oostelijke paar is eveneens regelmatig te zien. Op 1 juni een zingende vogel en 30 juli verschijnen 2 juvenielen. Dan nog een andere waarneming. In het Wandelpark zingt in de avond van 10 mei een vogel. Dit is 5 dagen voor de geldige periode. Het blijkt een doortrekker, verder in het seizoen zien we geen grauwe klauwieren meer in het Wandelpark. De grauwe klauwier is een soort bovenaan de voedselpiramide en geeft de kwaliteit van dit weilandgebied in de Ontginning aan. Op de Strabrechtse heide en de Lange Bleek ten zuiden van de Somerenseweg is de soort sinds 2018 terug.

Wielewaal, rode lijst, kwetsbaar

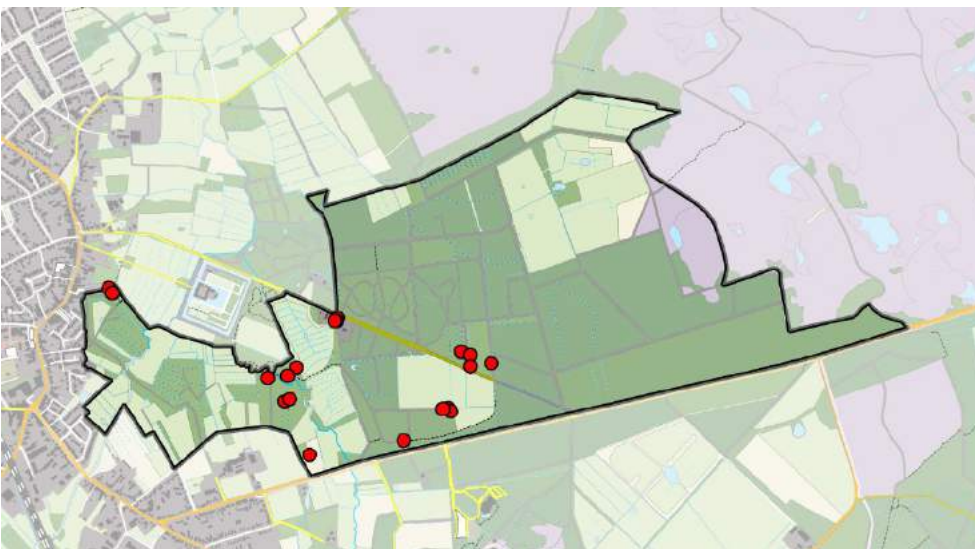
4 territoria

De wielewaal blijkt in onze inventarisaties steeds weer een lastige soort om goed vast te stellen omdat ze heel weinig roepen als de dichtheid van de soort gering is. In het noordwesten is een territorium aanwezig in het Strabrechts broek, buiten ons telgebied. Verder horen we enkele keren een roepende wielewaal in de Ontginning, daar is sprake van twee territoria. Het derde en vierde territorium liggen in het gebied Freulelaantje en in de Ontginning. Enkele waarnemingen zijn los van de reguliere tellingen gedaan als extra waarneming. Ook dit geeft aan dat er veel tijd in het gebied nodig is om de soort goed vast te stellen. De wielewaal is een uitgesproken vogel van oude loofbossen. De 4 territoria geven kwaliteit van deze bossen aan. De stand in Nederland is sinds 1985 ongeveer gehalveerd. In 2016 zijn 2 territoria vastgesteld in het gebied dat dit jaar door ons is geteld. Zowel populier als oude zomereik zijn geschikte boomsoorten voor de soort.

Gaai**9 territoria**

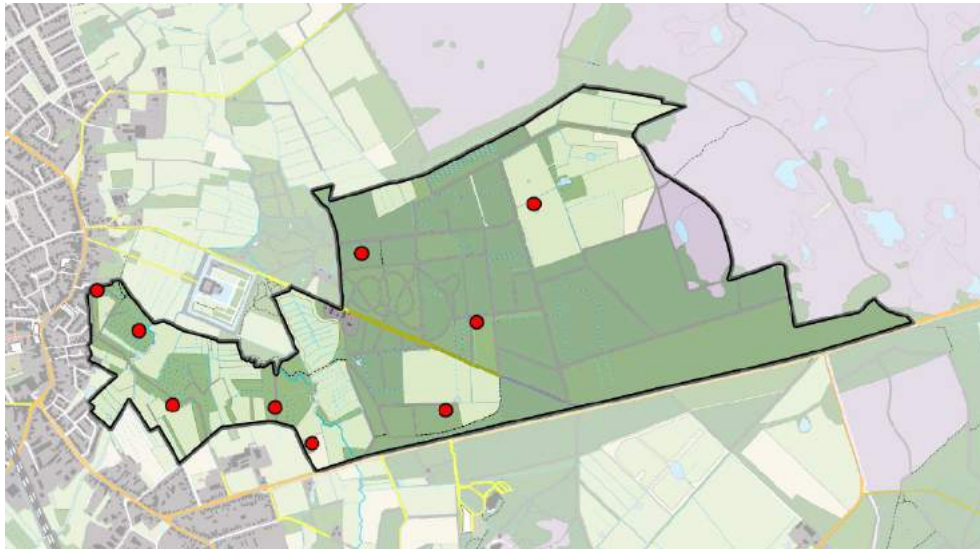
Gaaïen vliegen aan het begin van het broedseizoen luidruchtig in flinke groepen rond. Daarna vindt de afsplitsing in paren plaats. Met maar 9 territoria komt de gaai uitgesproken weinig voor in de Herbertusbossen. Onduidelijk is waarom de stand zo laag is. De verdeling over de bossen die we vinden is gelijkmatig.

Kauw**19 territoria**

Deze hollenbroeder vindt in de Herbertusbossen op veel plekken nestgelegenheid. Ten eerste in de schoorstenen van de boerderijen aan de Boschlaan, ten tweede en dat geldt voor de meeste nesten, in oude aftakelende beuken met holtes in afgebroken takken waar veel oude gaten van de zwarte specht te zien zijn, en ten derde in dikke aftakelende populieren. De nesten liggen dicht bij elkaar in kleine clusters. Dit komt door de geconcentreerde nestbouw van de zwarte specht, met vaak in opvolgende jaren uitgehakte holtes in dezelfde boom. Op 4 mei zoeken de kauwtjes in paren voedsel in de weilanden in het zuiden. Er zijn dan jongen die gevoerd moeten worden. De volwassen vogels vliegen heen en weer tussen nestboom en weiland. Zo veel kauwtjes als broedvogel in oud bos komt niet veel voor.

Zwarte kraai

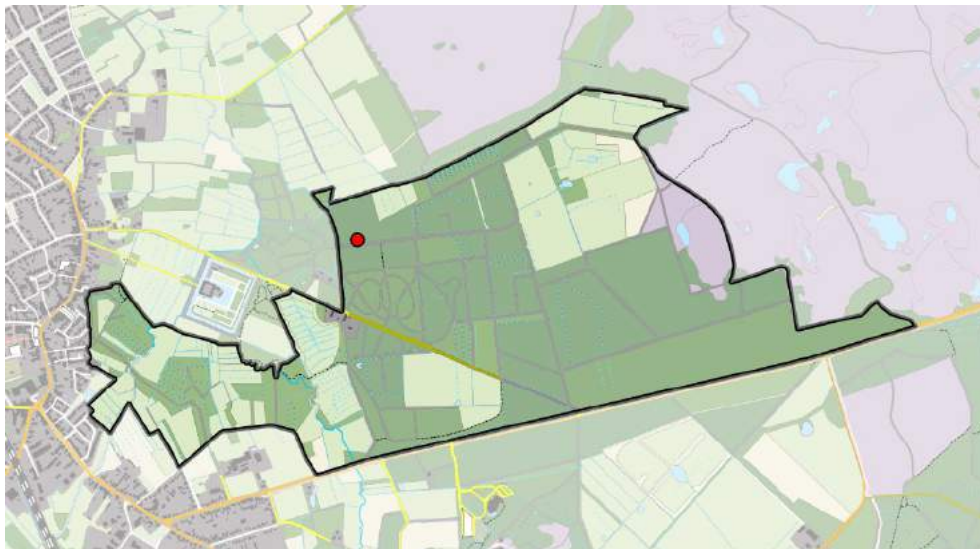
9 territoria

De kraai komt verspreid in 3 deelgebieden voor. Alleen in gebied Freulelaantje ontbreekt de soort. De bossen zijn hier naar verwachting te arm om voldoende voedsel te leveren. In het gebied komen ook groepjes onvolwassen kraaien voor, die geen territorium hebben, rondzwervende pubers.

Matkop, rode lijst, gevoelig

1 territorium.

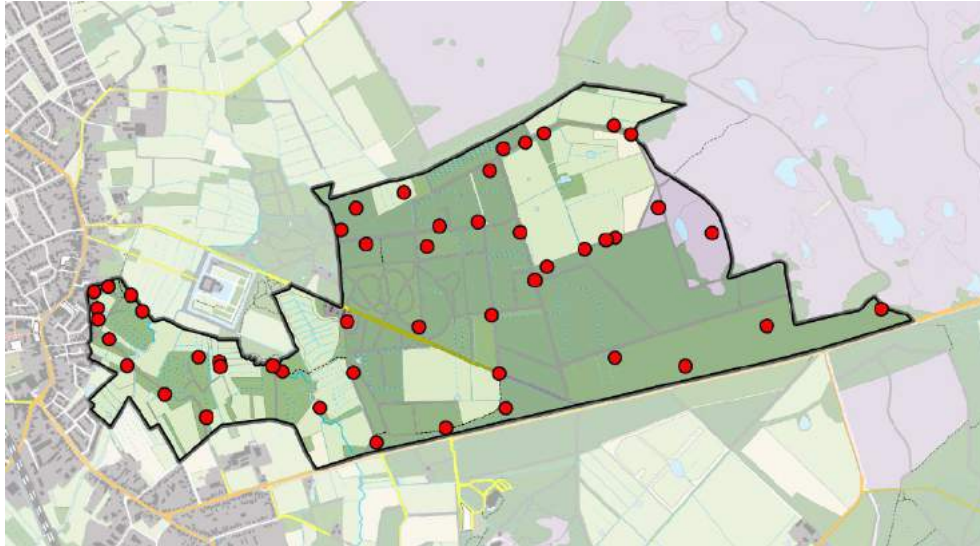

Er is één waarneming van een roepende matkop in dit seizoen tijdens de telrondes. Door het ontbreken van concurrenten is het mogelijk dat de matkop weinig reden heeft om te roepen. We gaan uit van een territorium, het biotoop is geschikt. De soort wordt steeds zeldzamer en staat op de rode lijst. De reden van de achteruitgang is niet echt duidelijk. Sovon meldt dat de index die in 1984 op 100 is gesteld inmiddels is gedaald tot ongeveer 50. Onze ervaring met jaarlijkse broedvogelonderzoeken in met name beekdalen is dat de soort misschien nog wel sterker is afgenomen dan de landelijke index aangeeft. Sovon vermeldt dat verdroging van bossen mogelijk een rol speelt bij de afname. We zien verder een melding via waarneming.nl buiten het broedseizoen van 2 exemplaren namelijk op 4 augustus in de Ontginning. In het onderzochte gebied in 1993, 2006 en 2016, zijn 7 tot 8 territoria gemeld in deze jaren. De provincie telde binnen de grenzen van het door ons onderzochte gebied 13 territoria in 2000. Het onderzoek in 2016 van dit gebied leverde 6

territoria op. De lijn die hieruit naar voren komt is er een van sterke afname die tussen 2000 en nu heeft plaatsgevonden van 13 naar 1 territorium.

Pimpelmees

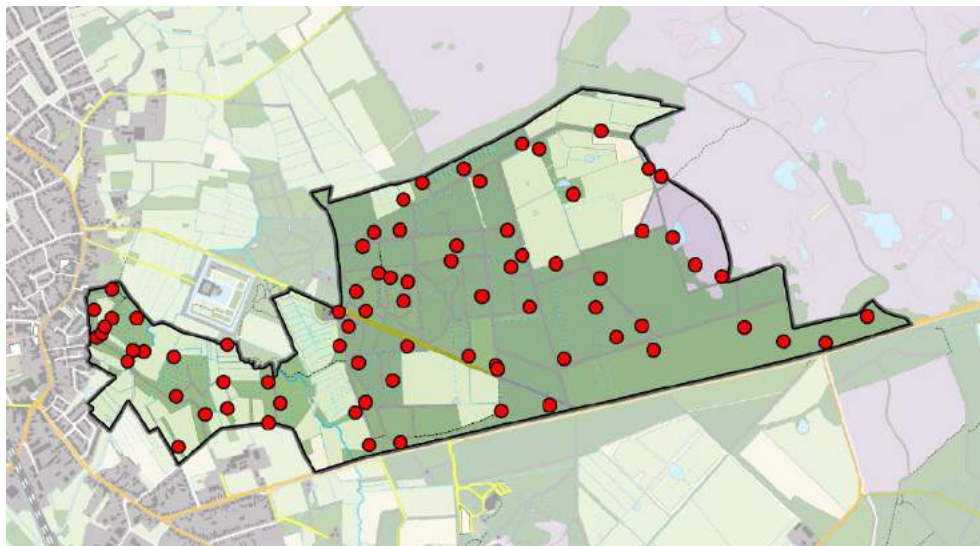
49 territoria

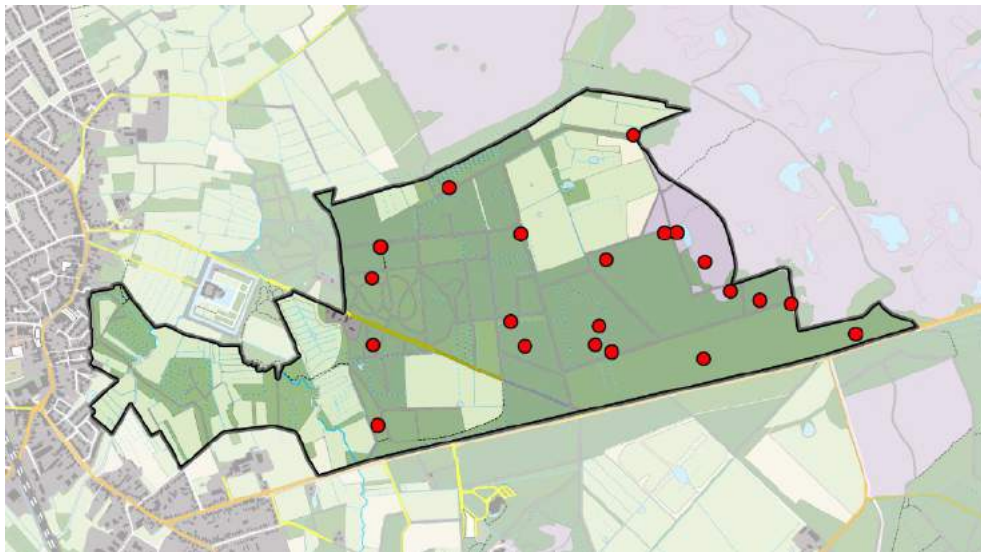
Deze mezensoort zien we verspreid door het hele gebied, maar in mindere mate in de armere bossen van gebied het Freulelaantje. Veel pimpelmezen verkiezen bosranden, daar is het aantal waarnemingen groter dan middenin percelen. Het is een soort die iets hogere eisen stelt aan het leefgebied dan de koolmees.

Koolmees

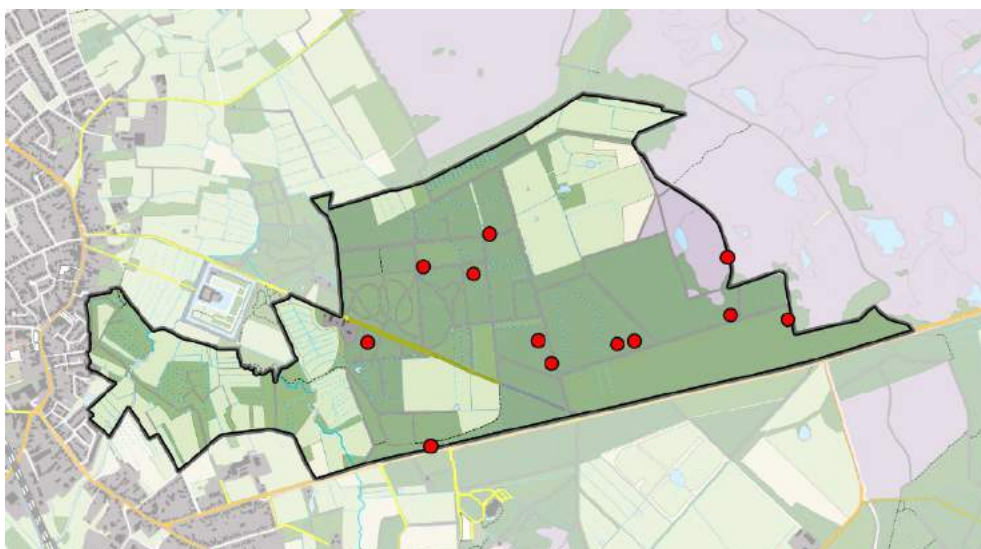
76 territoria

Een actieve zanger. Maar tijdens ronde 6 op 4 mei valt op dat er nauwelijks meer koolmezen zingen. Er zullen eieren of jongen zijn. Later neemt de zangintensiteit weer toe. De dichtheid van de koolmees is in veel van onze onderzoeken ongeveer het dubbele van de pimpelmees. Maar in de Herbertusbossen komen in verhouding meer pimpels voor. Door het grote aantal territoria bleek correctie voor de 4 deeltelgebieden ondoenlijk, er zullen dus een aantal dubbeltellingen zijn.

Kuifmees**21 territoria**

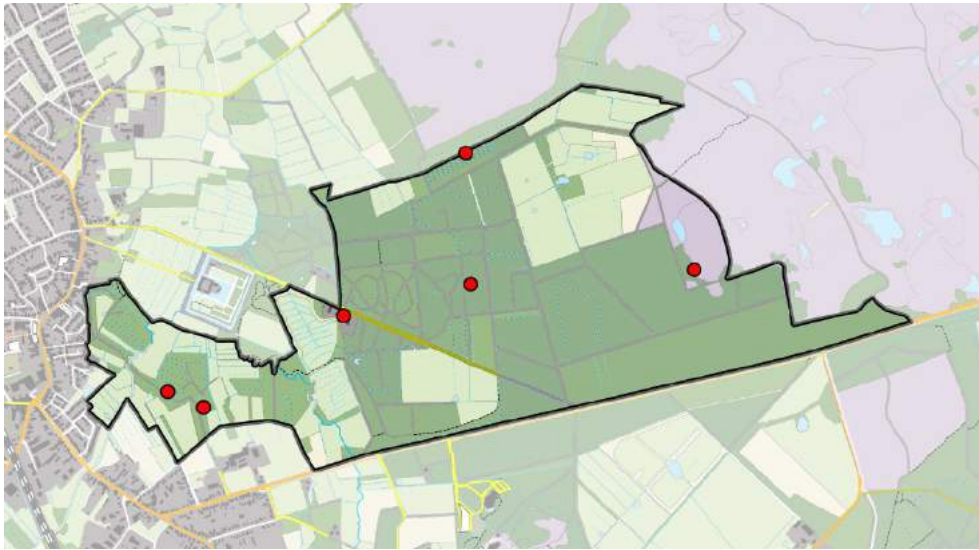
De kuifmees laat in de verspreiding de duidelijke voorkeur voor naalddhout zien, en dan met name ook in het gebied het Freulelaantje, waar naar verhouding veel grove den groeit, de voorkeursoort. Opvallend zijn de vele territoria op de grens van bos en droge heide. De kuifmees mijdt de gebieden met veel beuken. De provinciale telling uit 2000 in hetzelfde gebied leverde 20 territoria op, maar zoals eerder gezegd is dit gebaseerd om maar 4 onderzoeken. Dit zou dus een hoger aantal bij 9 rondes indiceren en een afname ten opzichte van 2000 in 2023. De stand in Nederland is al jaren ongeveer stabiel.

Zwarte mees, rode lijst, gevoelig**12 territoria**

De zwarte mees heeft een lage dichtheid in het oude gemengde bos. We zien territoria in gebied met veel douglas, maar ook met veel grove den. De vele grove dennen in gebied het Freulelaantje zorgen niet voor meer territoria hier. De verspreiding lijkt willekeurig. Zwarte mezen hebben een voorkeur voor sparrenbos. De stand in Nederland is sinds 1984 gehalveerd. Het verder omzetten naar loofbos en het afsterven van veel sparren zal de stand geen goed doen. De provincie noteerde in 2000 22 territoria bij 4 telrondes. Dit zou dus een hoger aantal bij 9 rondes indiceren en een afname ten opzichte van 2000 in 2023. Sovon meldt voor Brabant een halvering van het aantal sinds 2000.

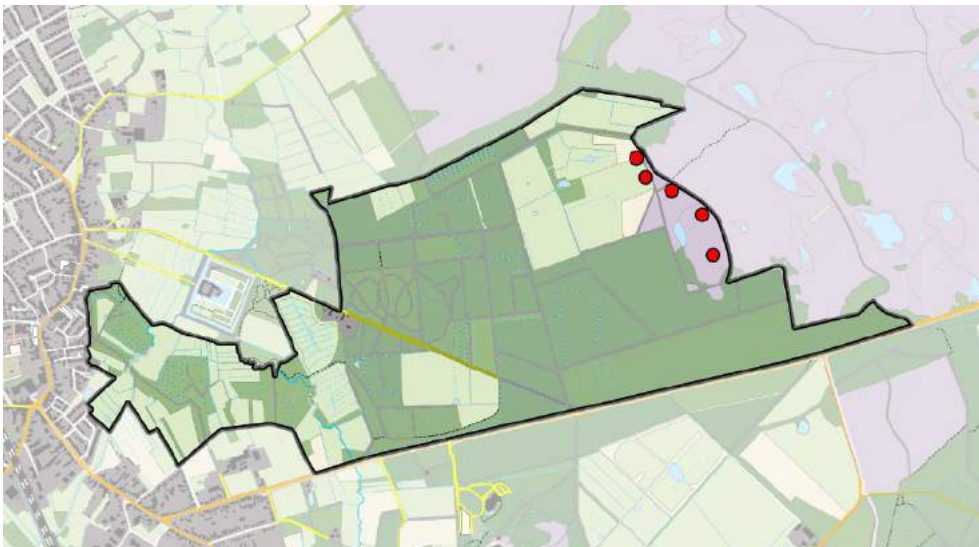
Staartmees

6 territoria

De staartmees is een uitgesproken standvogel. Hij komt verspreid in de bossen voor. We zullen zeker een aantal paren gemist hebben, in de dichte bosgedeeltes.

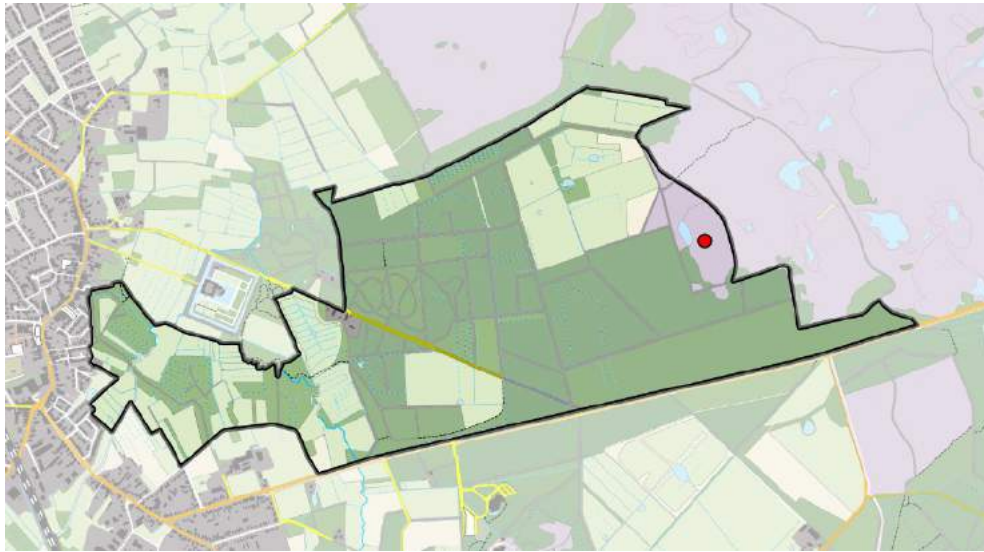
Boomleeuwerik, Europees beschermde soort 5 territoria

De waarnemingen op de heide en in het overgangsgebied naar de akkers leveren 5 territoria op. We zien de leeuweriken in de akkers foerageren. Het overgangsgebied tussen heide, akkers en weilanden zal naar verwachting extra voedsel opleveren, wat de 5 territoria op een relatief kleine oppervlakte zou kunnen verklaren. Maar het gevaar van overtelling is aanwezig omdat de territoria groot kunnen zijn. We hebben op geen enkel moment tegelijk 5 zingende vogels gehoord. Toch komt het clusterprogramma op de 5 territoria. De boomleeuwerik is een Europees beschermde soort, waarvan in sommige Natura 2000 gebieden richtaantallen zijn opgenomen voor een goede instandhouding van de populatie. Er is geen doelstelling voor de Strabrechtse heide.

Veldleeuwerik, rode lijst gevoelig

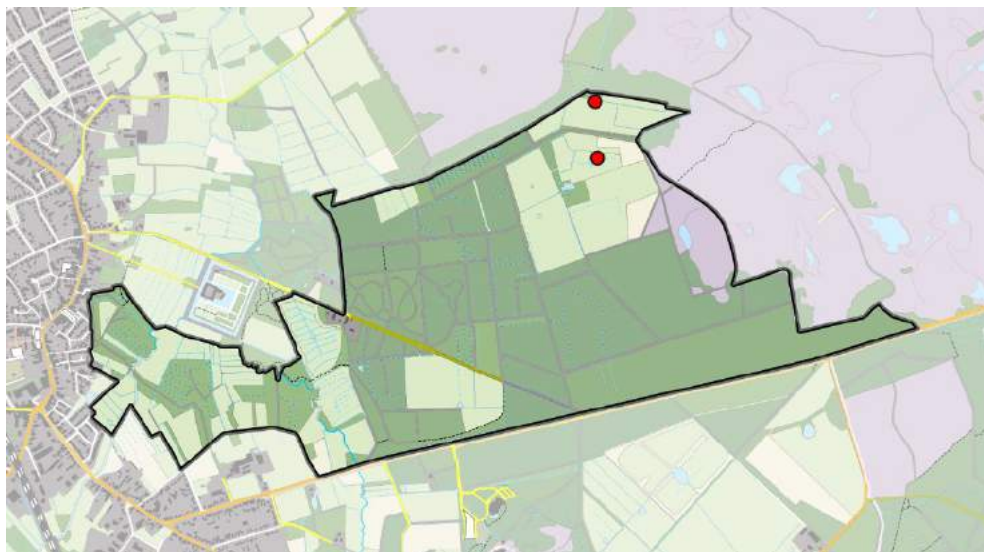
1 territorium

In het heidegebied komt de veldleeuwerik voor. Dit sluit goed aan bij de naastliggende Strabrechtse heide waar zeer veel territoria voorkomen, meer dan 100. De veldleeuwerik neemt sterk af in het agrarische gebied maar doet het goed op sommige heidevelden.

Sprinkhaanzanger

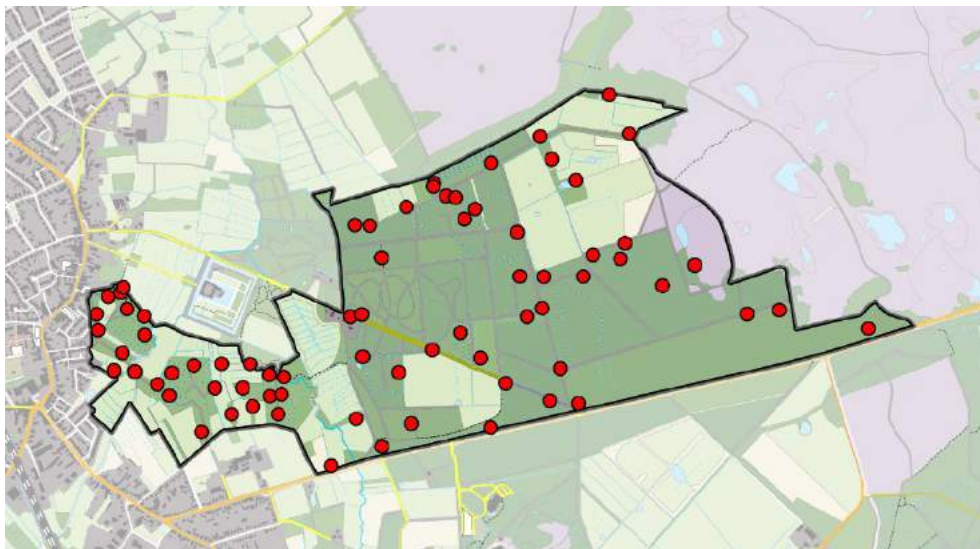
2 territoria

We vinden 2 territoria van deze soort in vochtig hooiland in de omgeving van de Rielloop. De sprinkhaanzanger komt maar weinig voor in Noord-Brabant. De soort komt ook maar met enkele territoria voor op de Strabrechtse heide.

Fitis**31 territoria**

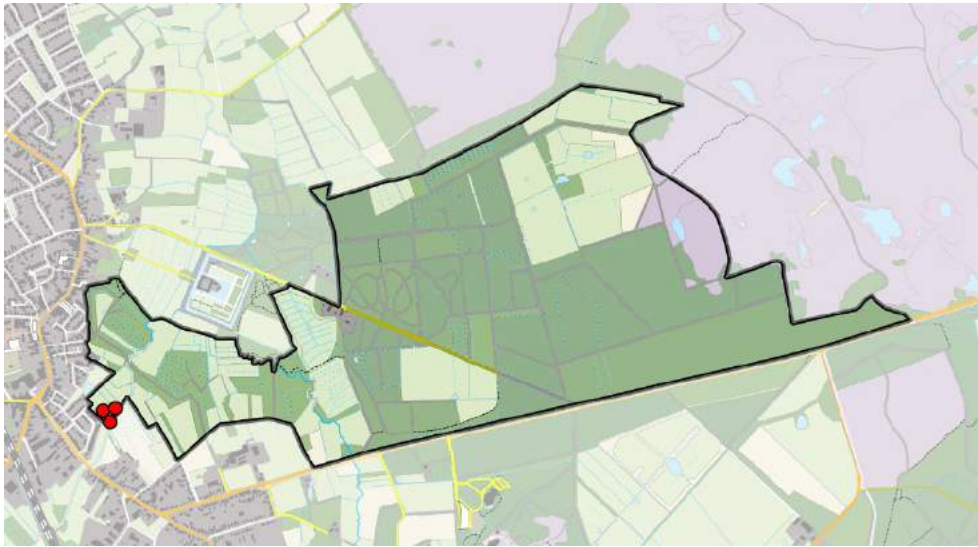
De fitis zoekt pionierbegroeiing in de vorm van jonge struiken en nieuw loofbos. Dit komt pleksgewijs voor in de Herbertusbossen. Bijvoorbeeld in jong loofbos onder sterk gedund bos van grove den, of in de opslag onder de lanen of in opslag op de heide. Ook langs de Rielloop vinden we fitissen. Op geschikte plekken is de dichtheid hoog. Brabants Landschap heeft in de Ontginning en ten zuiden van de Boschlaan veel nieuwe houtsingels aangeplant. Dit zal de stand van de fitis de komende jaren goed doen.

Tjiftjaf**73 territoria**

De tjiftjaf verlangt een territorium met loofbomen en wat lichte ondergroei. In het Middengebied horen we op 4 mei nauwelijks tjiftjaffen. Op sommige plekken is oud naaldhout hier dominant. Ook in het oostelijke bos van gebied het Freulelaantje zijn hele oppervlaktes zonder tjiftjaf in de opeenvolgende telrondes, terwijl de inventarisatiedichtheid voldoende is geweest. Deze stukken worden dus gemeden door de tjiftjaf. Ook het oude beukenbos laat hij links liggen. Bijzonder om een algemene bossoort niet aan te treffen. In gebieden met dominantie van loofhout zijn de dichtheden hoog. Door het grote aantal territoria bleek correctie voor de 4 deeltelgebieden ondoenlijk, er zullen dus een aantal dubbeltellingen zijn.

Kleine karekiet

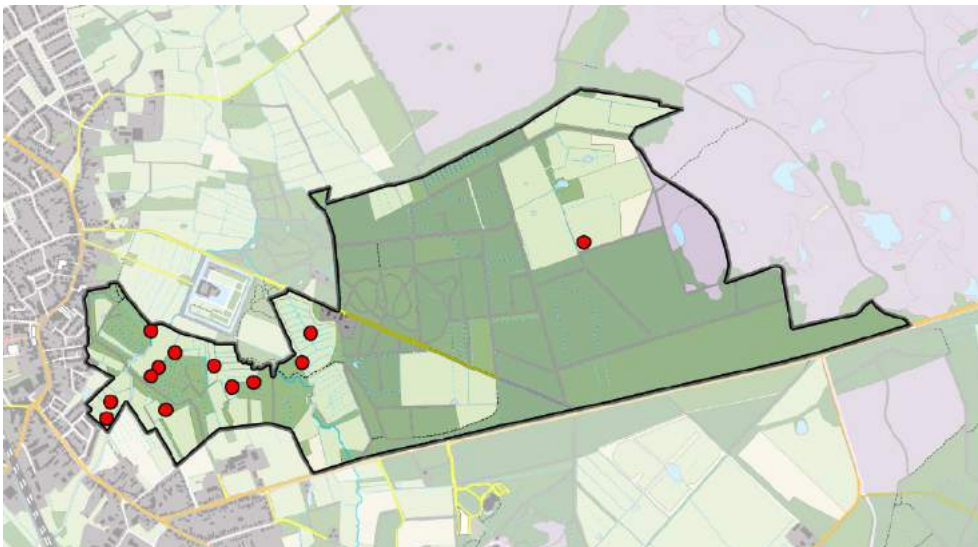
3 territoria

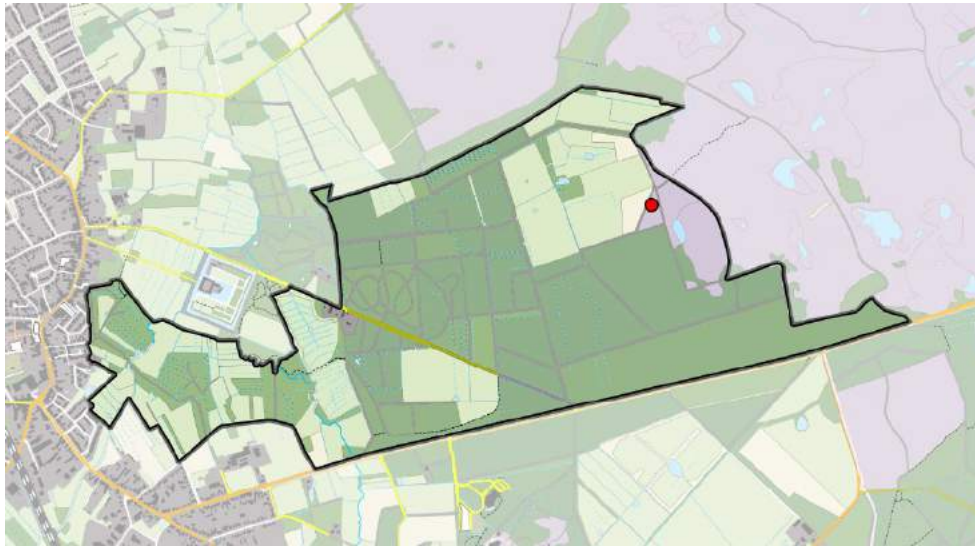
Deze echte rietvogel ziet niet veel geschikt leefgebied in de smalle beekdalen in gebied de Herbertusbossen. Alleen in het zuiden in gebied het Wandelpark is een strook riet langs de Sterkselse Aa aanwezig en groeit riet bij een poel in het weiland daar.

Bosrietzanger.

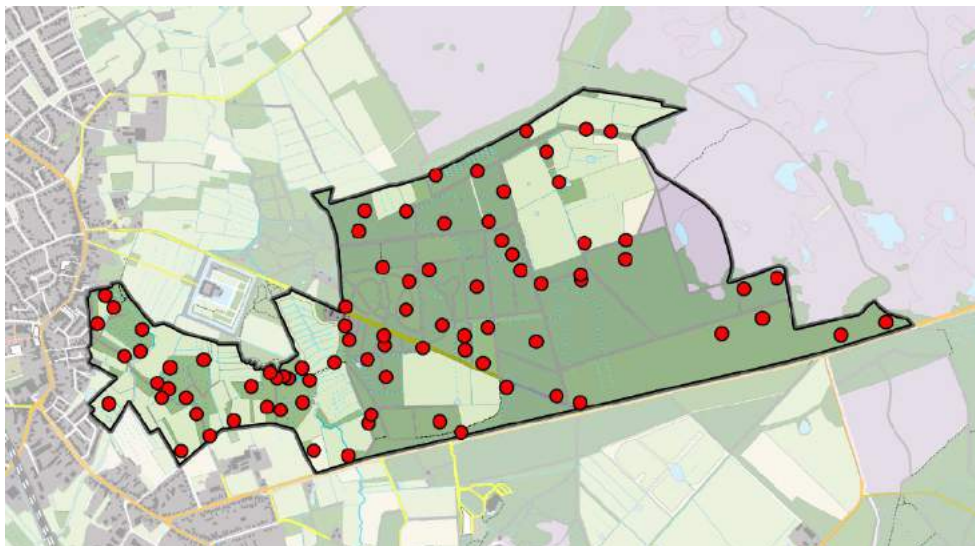
13 territoria

Van de bosrietzanger is bekend dat ze na aankomst van de zingende mannetjes, vaak snel een vrouwtje vinden en dan na ongeveer een week na aankomst veel minder zingen. Ieder jaar ligt de zangpiek op een ander moment, door koude is de piek bijvoorbeeld later. Op 25 mei horen we 6 exemplaren en op 1 juni 9. Het is een ruigtesoort die we vinden in de zoom van struiken met riet langs het loofbos in het Wandelpark in de overgang naar het natte schraalland. Ook is er een territorium in de Ontginning.

Spotvogel, rode lijst, gevoelig**1 territorium**

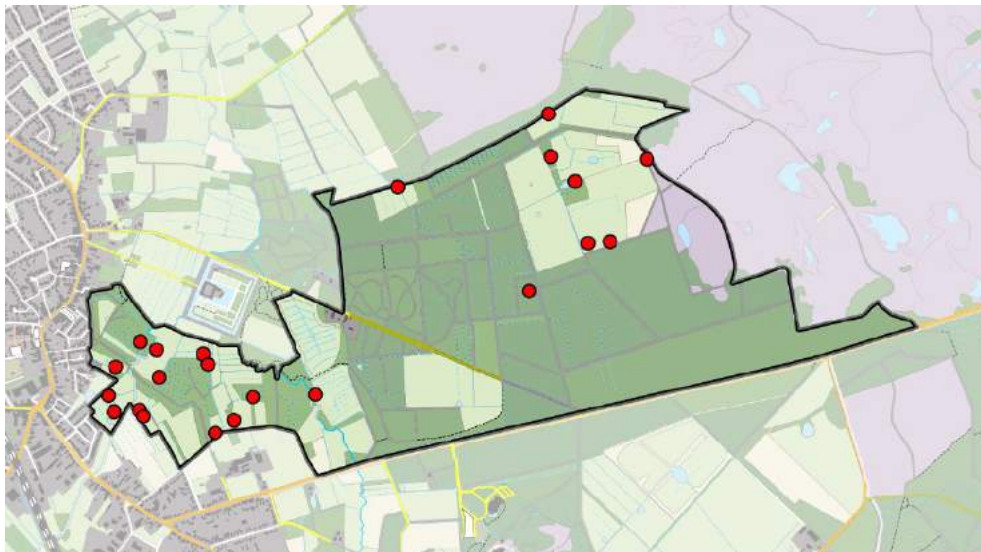
Er is slechts één waarneming van een zingende spotvogel op 19 mei, maar in een afwijkend territorium. We hoorden de vogel vanuit een eikenstruik in de droge heide in het deelgebied de Ontginning. In de omgeving is mogelijk wel sprake van een geschikt territorium, bijvoorbeeld langs de Rielloop, dus laten we het erop houden dat de zingende vogel even verdwaald was. Maar het zou ook een late doortrekker kunnen betreffen.

Zwartkop**84 territoria**

De zwartkop is een van de algemeenste broedvogels in het gebied. Het leefgebied bestaat uit wat bomen met een goed ontwikkelde struiklaag. De eisen zijn iets hoger dan bij de tjiftjaf. We zien een regelmatige verspreiding over de Herbertusbossen. Maar net als bij de tjiftjaf is er een gedeelte waar de zwartkop zich niet thuis voelt. Dit is in het naalddhout in het oostelijke deel van gebied het Freulelaantje. De zwartkop blijft het hele seizoen door zingen. Door het grote aantal territoria bleek correctie voor de 4 deeltelgebieden ondoenlijk, er zullen dus een aantal dubbeltellingen zijn.

Tuinfluiter

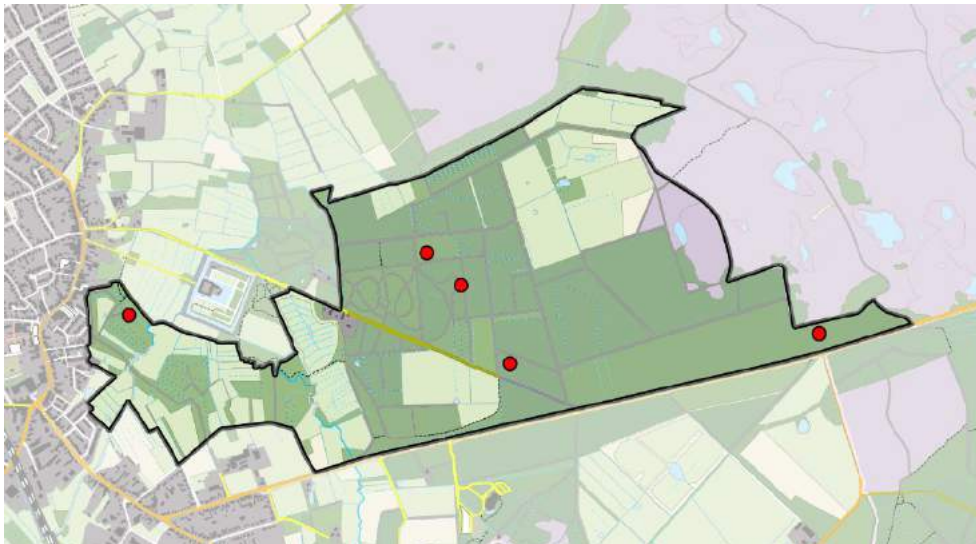
22 territoria

In het Wandelbos komt veel ondergroei voor in het loofbos. Er zijn ook veel open plekken met lichtinval. Prima voor de tuinfluiters, die een combinatie verlangt van niet te dichte struiken in combinatie met open gedeeltes, een bosrandsoort. Het andere geschikte gebied is in de Ontginning langs de Rielloop en in struweel aan de rand van de weilanden. In Noord-Brabant is het een talrijke broedvogel.

Fluiter

5 territoria

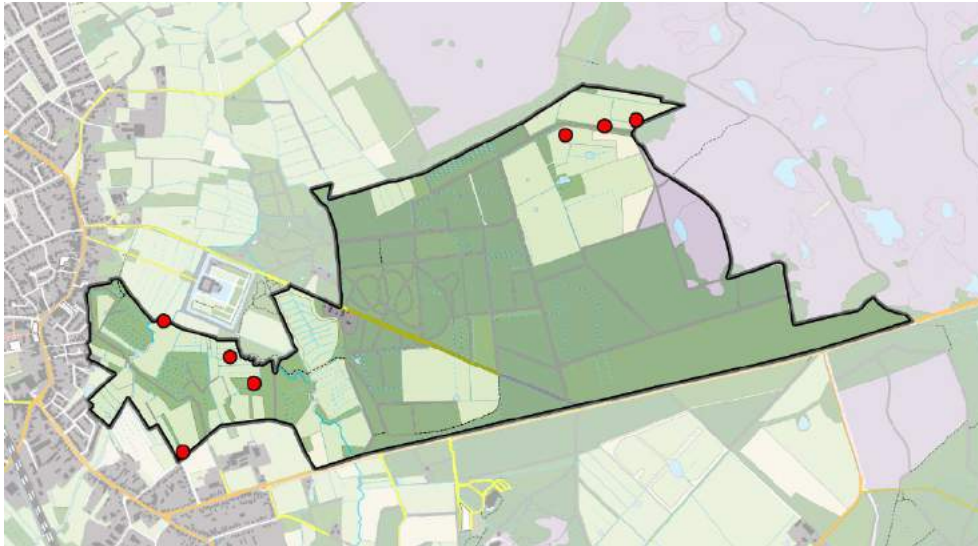

Op 4 mei horen en zien we een paartje fluiters in oud beukenbos zonder ondergroei in het Middengebied. De beuken hebben voldoende zijtakken om zitplaats te bieden aan de fluiters tijdens de zang en het voedsel zoeken. En de bodem is voldoende open om het nest in te kunnen verstoppen. Nog 3 territoria liggen in beukenbos dat een leeftijd van 80 tot 120 jaar heeft. Het vijfde territorium vinden we in het Wandelpark in oud gemengd loofbos met open plekken. De aanwezigheid van de fluiter geeft kwaliteit van het bos aan. Het is een soort met een lage dichtheid in Brabant. In de tellingen van 1993, 2004 en 2016 zie je een afname van 11, naar 4, naar 1 territoria, gemeten in een deel van de Herbertusbossen. De provincie telde in 2000 1 territorium, bij 4

uitgevoerde telrondes. De fluiter is sinds 1984 in Nederland in aantal gehalveerd, maar vertoont door de jaren heen pieken en dalen.

Grasmus

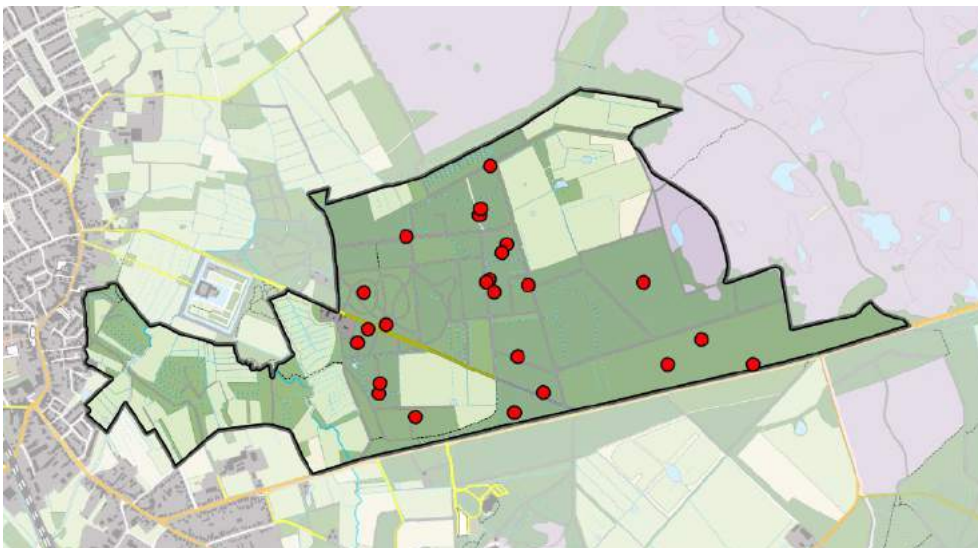
7 territoria

De bosjes in het schraalland in het Wandelpark herbergen diverse paren, en verder zien we de grasmus in het natte weiland van de Ontginning. In de komende jaren zullen veel grasmussen kansen zien in het zuiden van het Wandelpark waar weilanden het afgelopen jaar voorzien zijn van nieuwe aanplant. De grasmus is een struweelvogel. Dat hij weinig voorkomt in de Herbertusbossen is een maat voor het geringe aandeel struweel dat de Herbertusbossen hebben.

Goudhaan

24 territoria

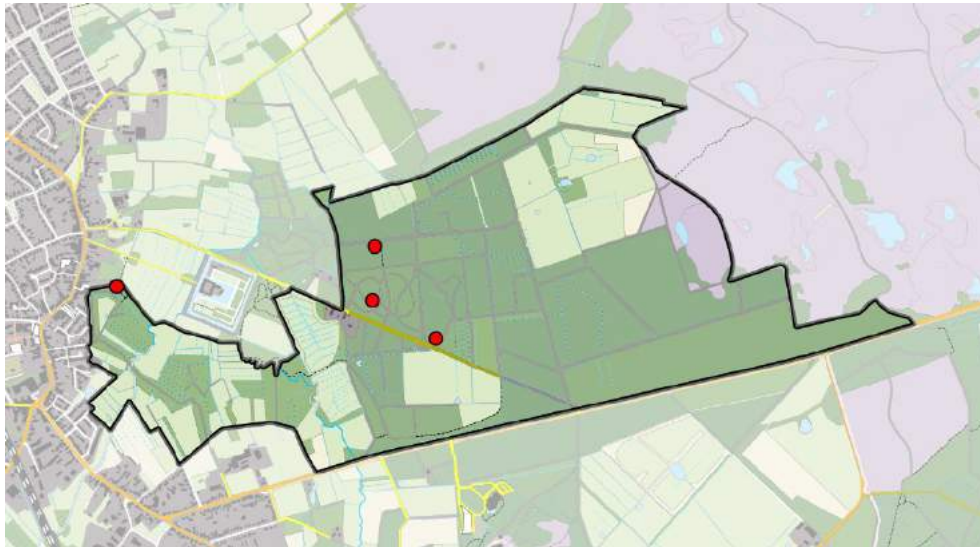

In bosgedeeltes met douglas of hemlockspar zien we geen goudhanen. Alleen grove dennen kunnen goedkeuring wegdragen. Op 4 mei luisteren we intensief in het Middengebied. Dit levert maar 8 territoria op. Blijkbaar is de goudhaan veel minder algemeen dan we tot nu toe dachten. Iets wat zeker meespeelt is de geringe afstand waarover je de zang kan horen. Het bosgebied is dermate groot dat we ongetwijfeld zang hebben gemist. De stippenkaart laat kleine clusters zien van

territoria. In het loofbos van het Wandelpark ontbreekt de soort. Landelijk wordt gemeld dat de goudhaan afneemt. In 2000 telt de provincie nog 46 territoria bij 4 telrondes, dus naar verwachting veel meer bij 9 rondes.

Vuurgoudhaan

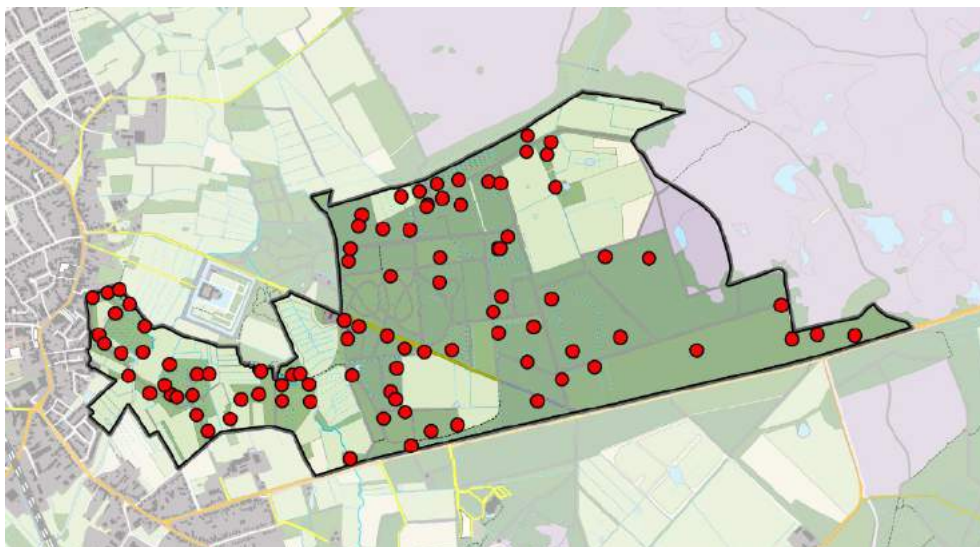
4 territoria

Deze soort is met 4 territoria redelijk vertegenwoordigd. Veel bosgedeeltes bestaan uit gemengd loofhout en naalddhout, wat de vuurgoudhaan zou moeten aantrekken. Voor de geldige periode ingaat, horen we op 4 andere plekken zang van de vuurgoudhaan, zonder dat we later bevestiging krijgen. Er zullen daarmee enkele territoria zijn gemist.

Winterkoning

94 territoria

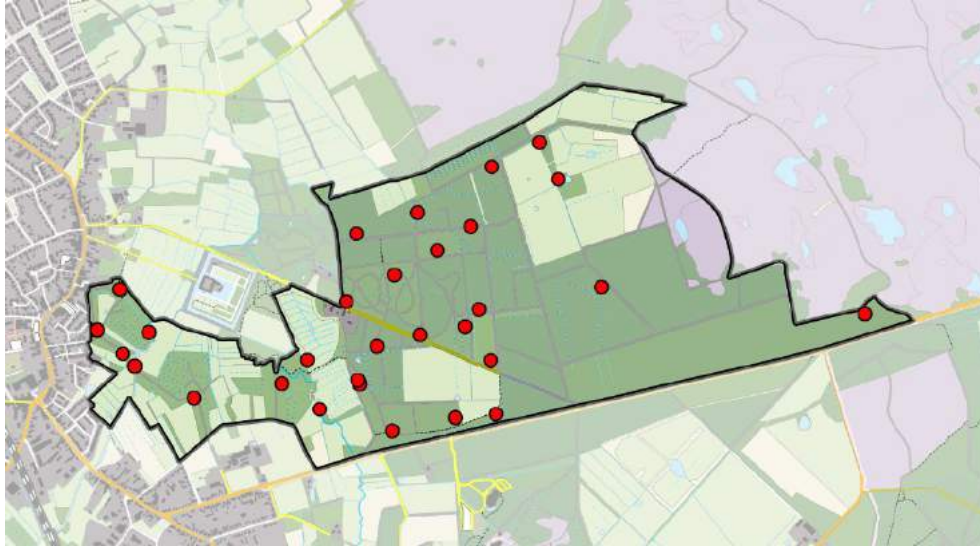

Deze kleine fanatiekeling heeft dicht struikgewas op de verlanglijst staan. Maar daar ontbreekt het in de Herbertusbossen op veel plaatsen aan. De dichtheid is niet erg hoog voor deze zeer algemene soort. In het arme naaldbos van het gebied Freulelaantje valt erg op dat er hele gedeeltes zonder winterkoning zijn. De dichtheid in het Wandelpark is het hoogste. Vanaf half mei zingen de

winterkoningen veel minder. Door het grote aantal territoria bleek correctie voor de 4 deeltelgebieden ondoenlijk, er zullen dus een aantal dubbeltellingen zijn.

Boomklever

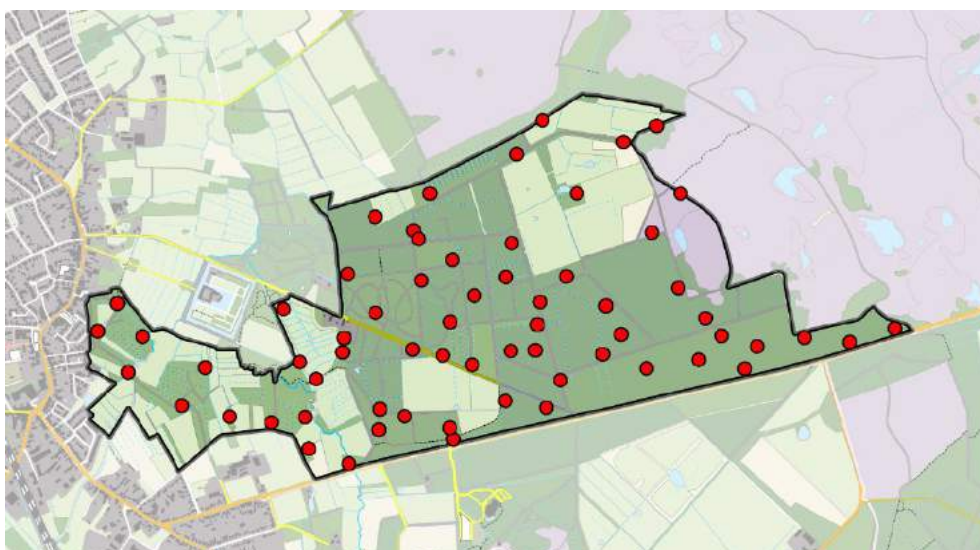
30 territoria

De gevarieerdheid van de Herbertusbossen neemt af van west naar oost. In het westen met het beekdal en rijkere grond en een gevarieerd bos tot aan het oosten met armer productiebos, een beperkte soortensamenstelling en een voedselarme ondergrond. Dit gegeven weerspiegelt mooi in de dichtheid van de boomklever die in het westen en midden vrij hoog is en in het oosten opvallend laag. Op 7 april tijdens ronde 4 is de activiteit van de boomklever nog hoog. Vanaf ronde 5 op 22 april horen we ze weinig meer. De soort was in 1979 zeldzaam in Brabant, maar heeft een enorme ontwikkeling in aantal doorgemaakt met het ouder worden van het bos.

Boomkruiper

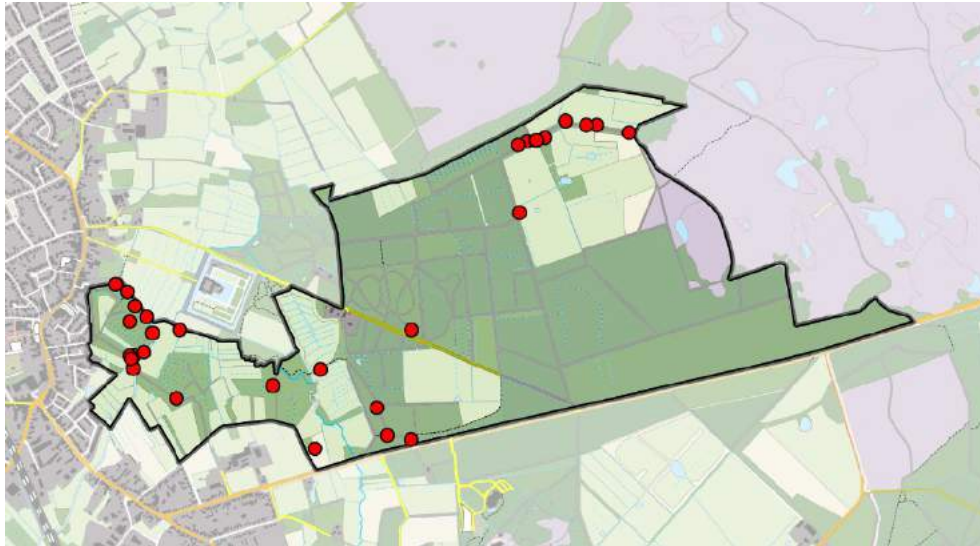
64 territoria

De boomkruiper komt regelmatig verspreid door het hele gebied voor, inclusief het droge arme bos in het oosten. De soort heeft behoefte aan bomen met ruwe schors om het nest achter te kunnen verbergen.

Spreeuw

29 territoria

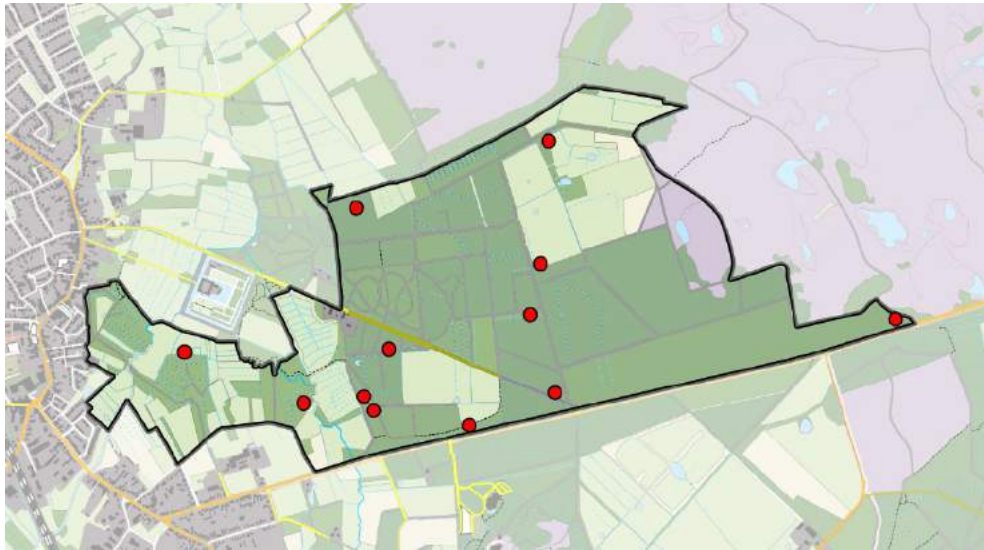

De spreeuw is in de Herbertusbossen een soort die gebonden is aan bestaande nestholtes in oude bomen. Je zou dan een correlatie verwachten met het voorkomen van de grote bonte specht, maar die zien we niet. De spreeuw heeft een sterke voorkeur voor nestholtes in lanen en in bomen langs bospaden. We zien nauwelijks territoria midden in een bosvak. Enkele oude populieren hebben verschillende nesten per boom. Op 16 maart zingen de spreeuwen uitbundig. Op 29 maart slepen ze met nestmateriaal. Op 6 april zingen veel spreeuwen, vaak direct bij de vermoedelijke nestplaats. Maar dan is er op 22 april vrijwel geen zichtbare activiteit. Er zullen eieren zijn in de nesten. Op 26 april zien we de eerste spreeuwen met voer de nesten ingaan. Maar dan ook bij veel nesten

tegelijk. De spreeuwenactiviteit bij de diverse nesten verloopt in tijd dus opvallend parallel aan elkaar. Op 19 mei zijn er veel spreeuwenjongen uitgevlogen. De ouders voeren ze in de omgeving van het nest. Ook is er een opleving van zang, de spreeuw start met het tweede nest. We vermoeden een ondertelling omdat van een aantal waarnemingen geen vervolgwaarneming is vastgesteld die nodig is voor een territorium. De spreeuwen foerageren in de weilanden.

Grote lijster, rode lijst, gevoelig

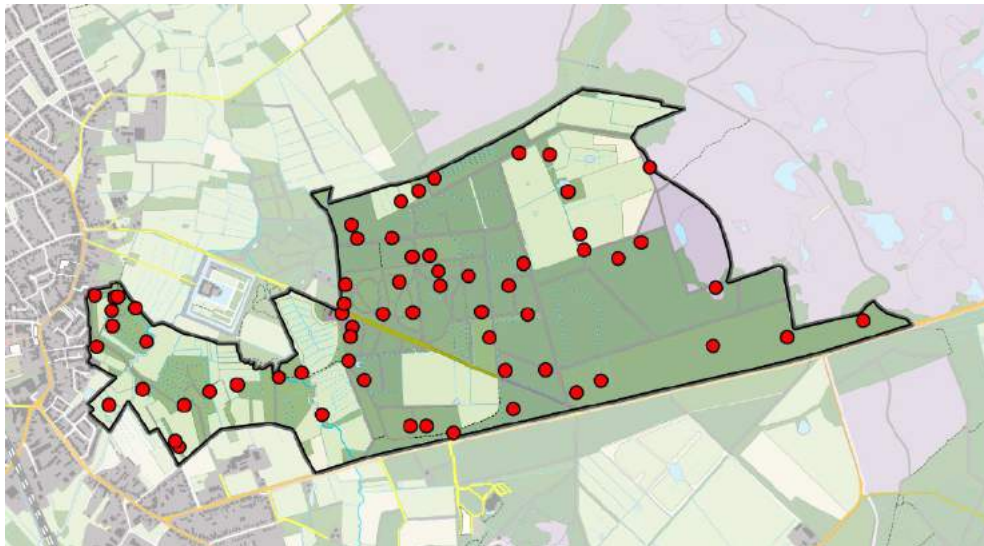
12 territoria

Het gebied heeft veel grote lijsters. Mooi verspreid. De zangposten liggen steeds in het bos in de omgeving van weilanden als foerageergebied. Nooit verder dan 500 meter er vandaan. Zoals we gewend zijn beleeft de zang zijn hoogtepunt in februari en kent een lagere activiteit tot half maart, daarna hoor je nog incidenteel een zingende grote lijster. We zien in iedere telronde grote lijsters foerageren op de weilanden in de Ontginning. Het aantal territoria in de Herbertusbossen is hoog te noemen en geeft een stuk kwaliteit van dit oude bos, gemengd met weilanden, aan. Sovon meldt dat er bij de grote lijster een gevaar voor overtelling bestaat omdat de zingende vogels in korte tijd grotere afstanden kunnen afleggen. Wellicht is daarmee het aantal territoria iets te hoog.

Merel

64 territoria

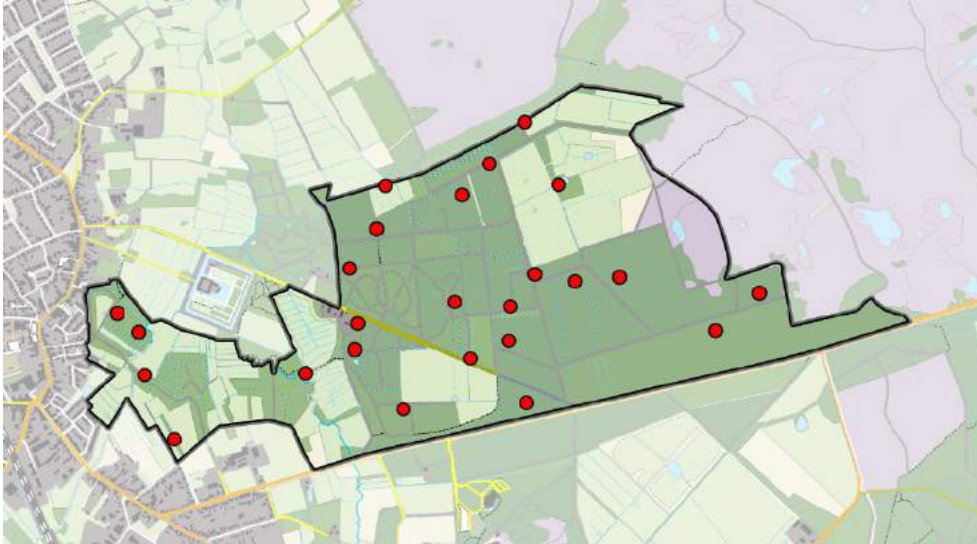

In de eerste telrondes zingen een beperkt aantal merels maar gedurende 15 minuten. Op 4 mei in ronde 6 horen we veel meer merels en niet alleen gedurende de schemering, maar ook in de 3 uren erna. De merel is daarmee geen zanger waarvan alle mannetjes aan het begin van het seizoen meteen volop zingen. Om een juist aantal territoria te krijgen zijn veel telrondes nodig. De indruk bestaat dat we toch territoria hebben gemist, vanwege de soms grotere aantallen volwassen merels

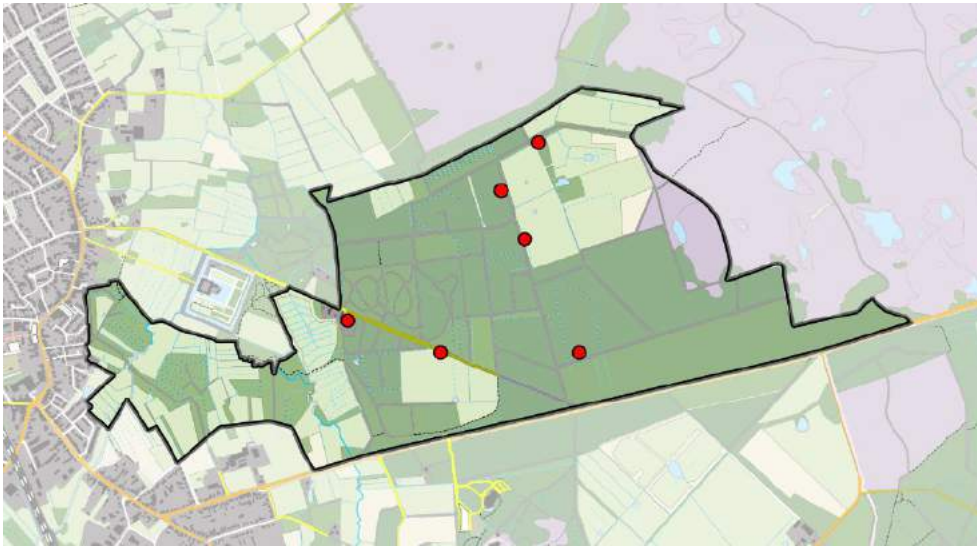
die we her en der zien foerageren. Het valt op dat in het droge bos in het oosten nauwelijks merels voorkomen.

Zanglijster

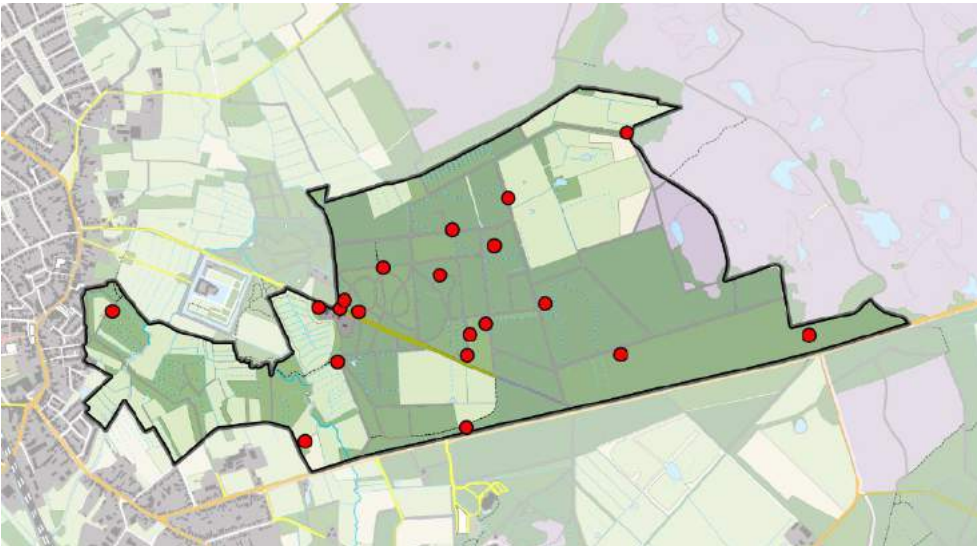
25 territoria

De zanglijster laat zich het hele seizoen horen. De territoria zijn vrij groot, te zien aan de flinke afstanden die de zanglijsters in het bos vliegen. Dat is een risico voor overtelling. Verder zijn er in de Herbertusbossen enkele zanglijsters die de regenroep (kliaah) van de zwarte specht perfect nadoen.

Grauwe vliegenvanger, rode lijst, gevoelig**6 territoria**

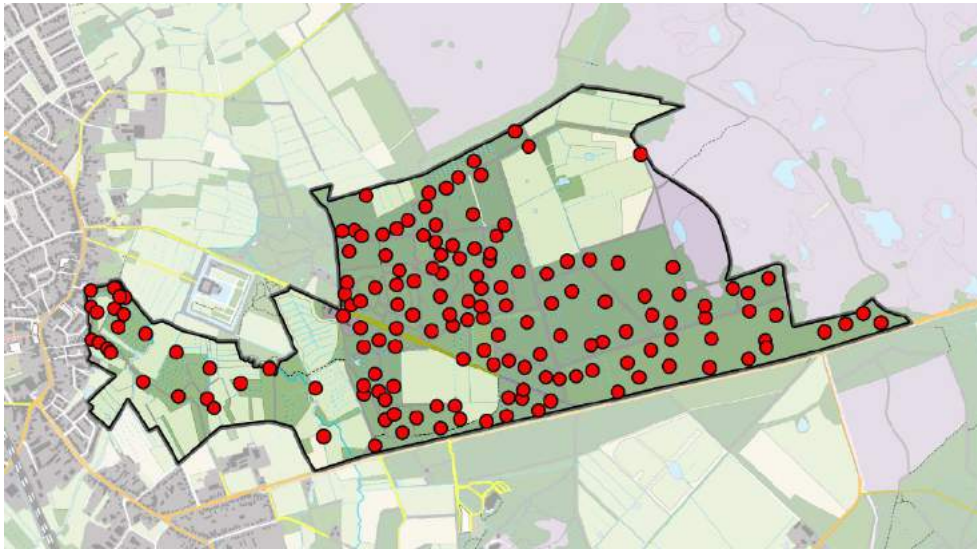
We ontdekken op 24 mei een zingende vogel in de brede houtsingel bij de Amerikaanse eikenlaan in de Ontginning. Tijdens een volgende telronde laten nog enkele zingende vogels zich horen. De territoria liggen in houtsingels of de randen van plaatselijk iets meer open bossen. De vliegenvangers hebben duidelijk veel open lucht als vliegruimte nodig. De vogels die we 24 mei ontdekten hebben in juli minstens 3 jongen, die zelf al voedsel zoeken maar ook nog gevoerd worden. 6 territoria is een mooi aantal.

Bonte vliegenvanger**20 territoria**

Op 26 april zijn er 2 bezette nestkasten bij de boerderijen. Verder is de stand nog heel dun. Dat verandert op 4 mei tijdens ronde 6. We tellen 13 territoria in het Middengebied. Het biotoop is oud loofbos of gemengd bos met een wat ruimere stand van de bomen. Heel mooi te zien op de verspreidingskaart dat het moerasbos in het Wandelbos geen territoria heeft en het droge armere bos in het gebied Freulelaantje nauwelijks. De telrondes erna komen er steeds territoria bij. Het zou kunnen dat de vliegenvangers geleidelijk in ons land aankomen. De bonte vliegenvangers broeden in de Herbertusbossen vrijwel alle in natuurlijke holtes. De soort is sinds 2004 vervijfvoudigd in Noord-Brabant.

Roodborst

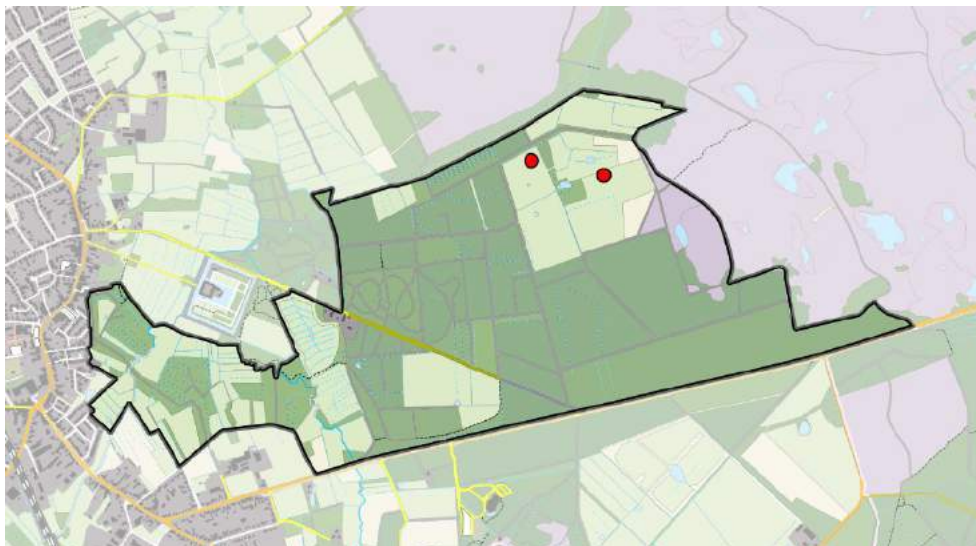
157 territoria

De roodborst heeft in tegenstelling tot de winterkoning juist meer openheid in de ondergroei nodig. Je ziet dat terug in de verspreidingskaart waar de meeste roodborsten een territorium hebben in het Middengebied en in de Ontginning. In het armere bos in het oosten zijn minder territoria. In het Wandelbos is de begroeiing op veel plaatsen heel dicht en minder geschikt. Bij de roodborst zien we een geleidelijke opbouw van het aantal territoria gedurende de tellingen in het voorjaar. Tijdens ronde 6 op 4 mei horen we maar liefst 85 roodborsten. Na ronde 6 zijn dat er 141. En vrijwel alle territoria zijn in beeld na ronde 7 op 18 mei 157!! De topscorer in het gebied. Door het grote aantal territoria bleek correctie voor de 4 deeltelgebieden ondoenlijk, er zullen dus toch een aantal dubbeltellingen zijn.

Blauwborst

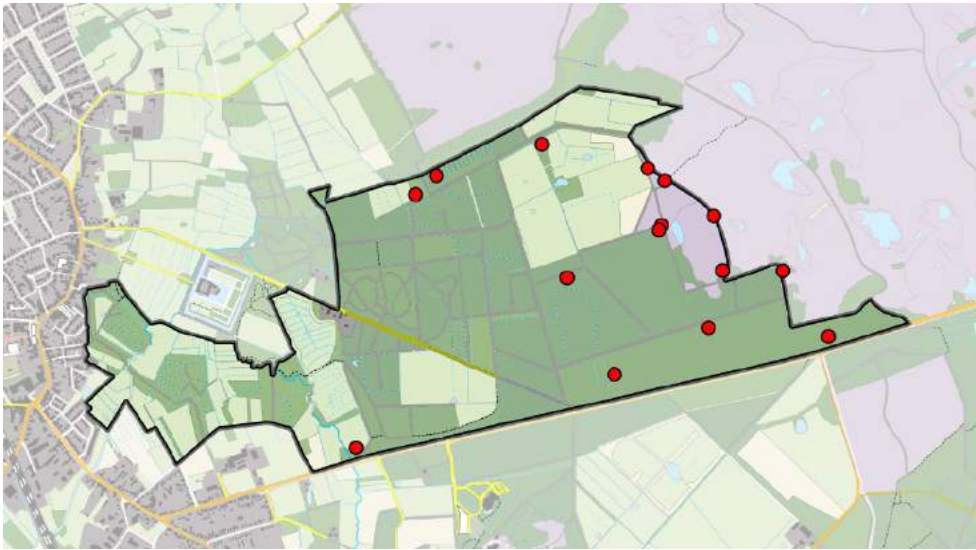
2 territoria

Een leuke verrassing. In de Ontginning staan wilgenstruiken en ander struweel omringd door dichte (hooiland) vegetatie in een vochtige omgeving. Het ideale biotoop voor de blauwborst. We zien er juvenielen aan het einde van het seizoen. De blauwborst is hier een onopvallende zanger. De aantallen zijn sinds 1990 verdrievoudigd. Het is een ruigtevogel.

Gekraagde roodstaart

15 territoria

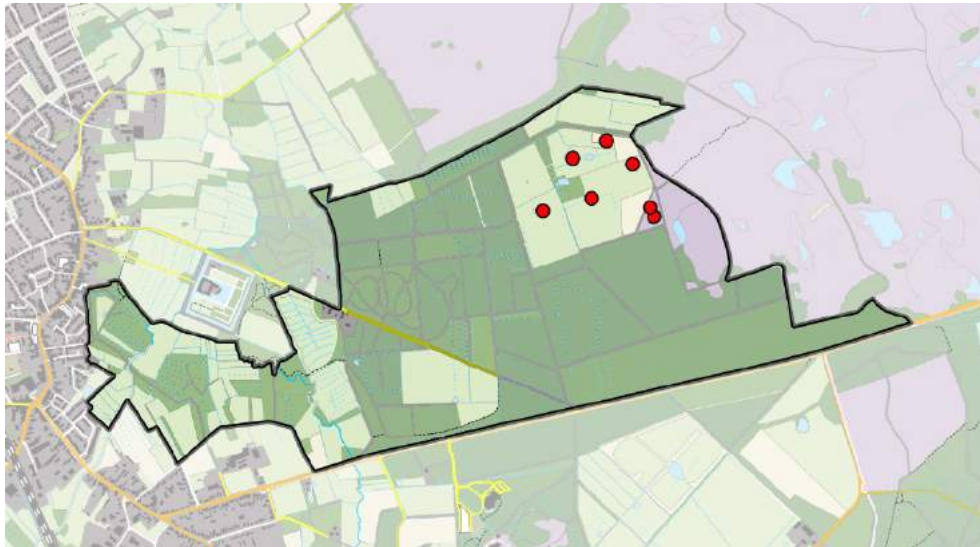

Het Freulelaantje met de minstens 150 jaar oude grove dennen is het kerngebied. De paartjes zitten hier dicht bij elkaar met goede broedgelegenheid. Ook in de laan van oude Amerikaanse eik zitten enkele territoria. Maar grove dennen hebben de voorkeur. Langs brede bospaden komen nog enkele territoria voor. Broedgelegenheid in de vorm van afgebroken takken van grove den zal hier bepalend zijn. 15 territoria is veel. Dit hoge aantal sluit aan bij de eveneens goede stand op de naastliggende Strabrechtse heide. De gekraagde roodstaart is de afgelopen decennia sterk afgenomen in het agrarische gebied door het verdwijnen van houtwallen, terwijl het ouder wordende bestand van grove dennen juist uitbreiding gaf aan de broedgelegenheid. Beide effecten heffen elkaar op, zelfs in

positieve zin, de soort neem toe.

Roodborsttapuit

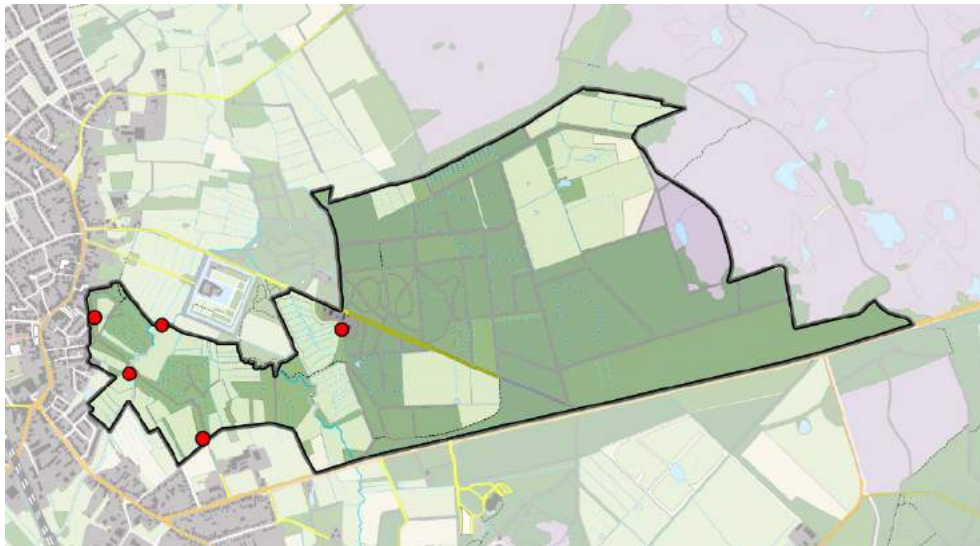
7 territoria

Alle roodborsttapuiten zijn te vinden in het weilandengebied van de Ontginning en aansluitend op de heide. De ruige begroeiing van het weiland, het struweel en de akkers leveren voedsel in overvloed. Weipalen bieden uitzicht. Aan het einde van het seizoen zien we juvenielen. In de weilanden in het zuiden van het Wandelpark die dit jaar zijn voorzien van plekken met struweel en poelen zullen zich naar verwachting veel roodborsttapuiten gaan vestigen. Het is een ruigtevogel. De trend in Nederland is sterk positief.

Heggenmus

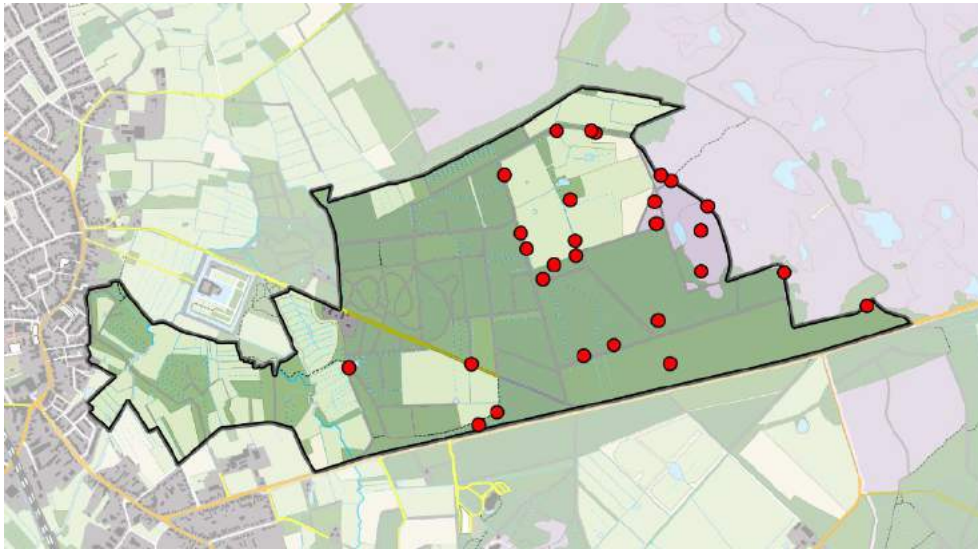
5 territoria

Het vrijwel ontbreken van de heggenmus heeft ons verbaasd. De heggenmus heeft behoefte aan dichtere begroeiing in het biotoop. Dat is in de Herbertusbossen op veel plaatsen te vinden. 4 territoria liggen aan de randen van het Wandelpark en het 5^e ligt in de tuin bij de boerderijen. Sovon noemt de soort in bossen een randbewoner, dat klopt dus zeker in de Herbertusbossen. Hij staat bekend als een echte pionier die het vooral van jonge ontwikkelingsstadia moet hebben. In aaneengesloten bos komt de soort weinig voor. Het is ook een struweelvogelsoort. In Brabant komt de heggenmus veel voor.

Boompieper

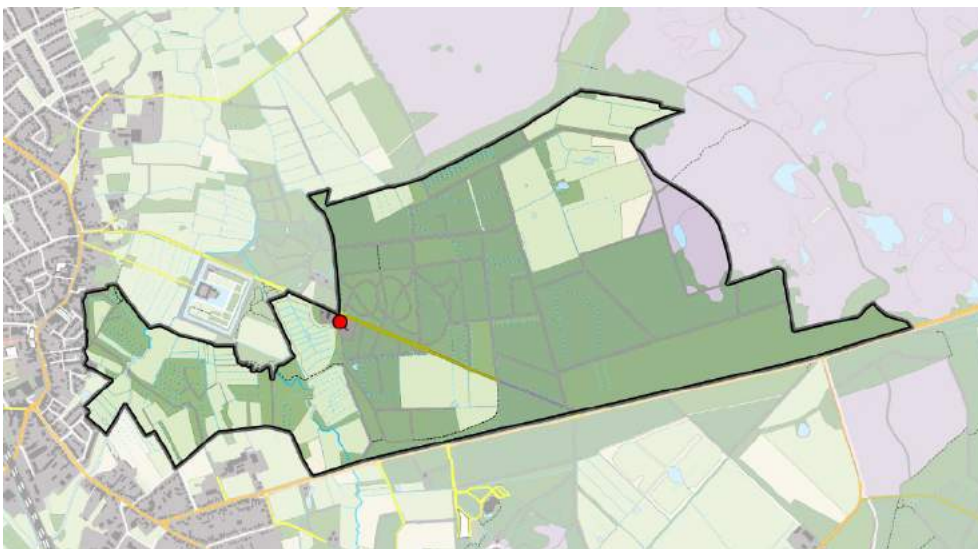
28 territoria

Uit de verspreidingskaart blijkt heel duidelijk dat dit een bosrandsoort is, die ook in houtsingels en langs brede bospaden voorkomt. Hij mijdt het vochtige deel van de Herbertusbossen en heeft leefgebied in het oostelijke deel van deze bossen. Daar is de dichtheid groot.

Witte kwikstaart

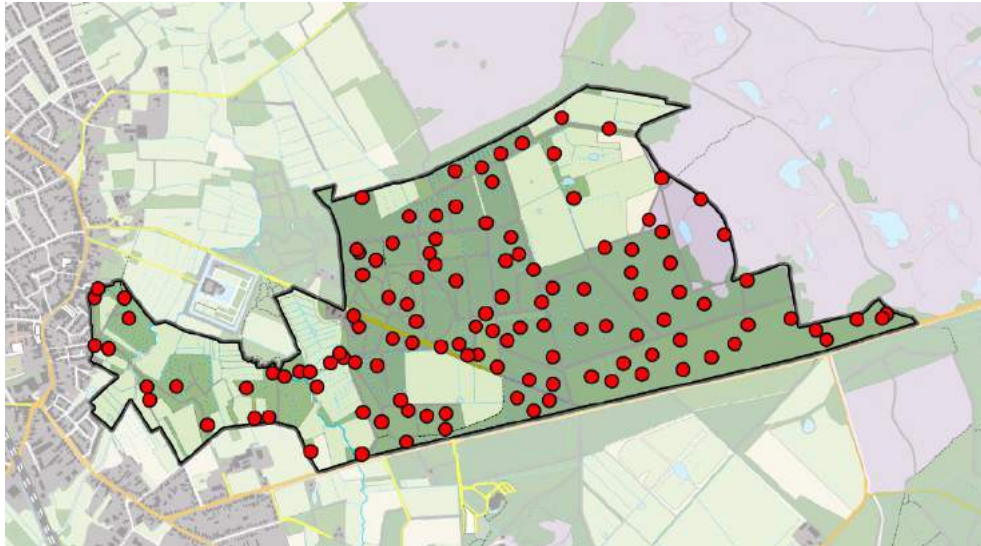
1 territorium

Een territorium ligt op het erf van de boerderijen. Ze foerageren graag op zandpaden. De soort is hier al jaren aanwezig.

Vink

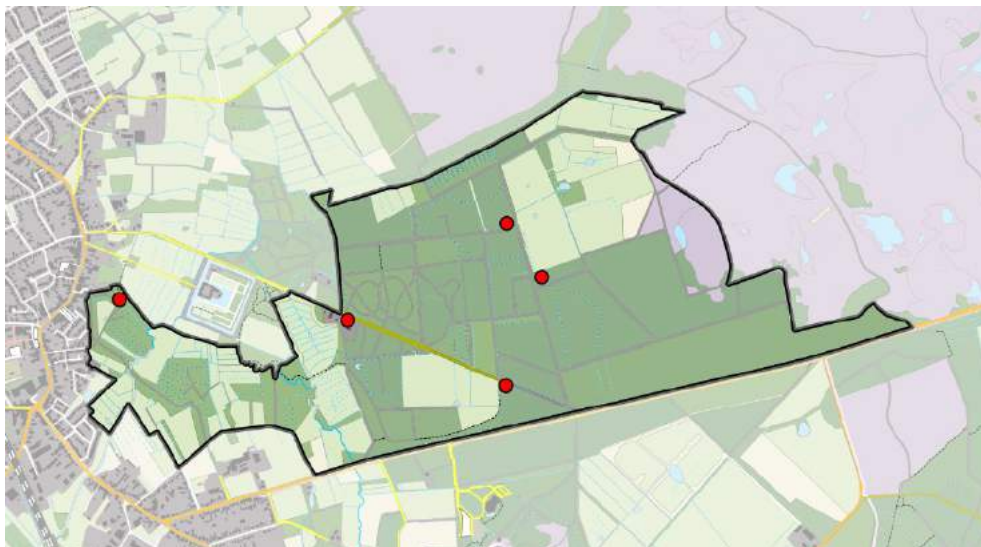
122 territoria

De soort komt verspreid in het gebied voor op alle plekken met wat boombegroeiing. Opvallend is dat het vochtige loofbos van het Wandelpark duidelijk minder territoria heeft. De vink zingt gedurende het hele seizoen. Door het grote aantal territoria bleek correctie voor de 4 deeltelgebieden ondoenlijk, er zullen dus een aantal dubbeltellingen zijn.

Appelvink

5 territoria

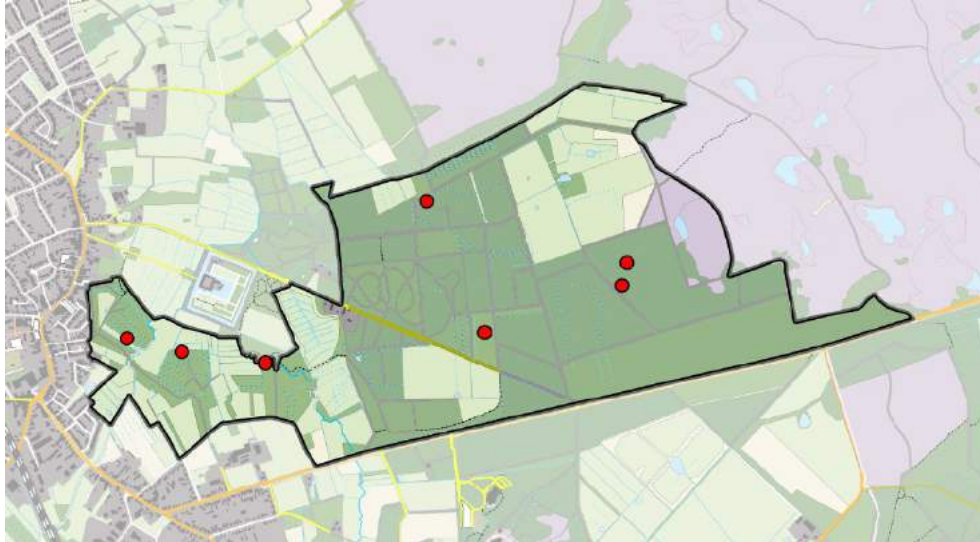

Rondom de boerderijen aan de Boschlaan zien we af en toe appelvinken. Ze nemen af en toe een bad in de tuin. We zien ze eveneens in het bos ten zuiden van de boerderijen. Dit is één territorium. Later in het seizoen zien we hier een juveniel. Op andere plekken lijkt eveneens plek voor de appelvink te bestaan, bijvoorbeeld in het Wandelpark met oude essen en esdoorns en ondergroei van iepen. Deze bomen en struiken vormen belangrijke leveranciers van zaden. Drie territoria liggen heel verspreid in het oude bos in het Middengebied. Door de grote afstand tussen de territoria is het risico van

overtelling door de grote omvang van de territoria hier heel klein. De soort neemt geleidelijk toe met het ouder en gevarieerder worden van het loofbos. 5 territoria geeft kwaliteit van het loofbos aan.

Goudvink

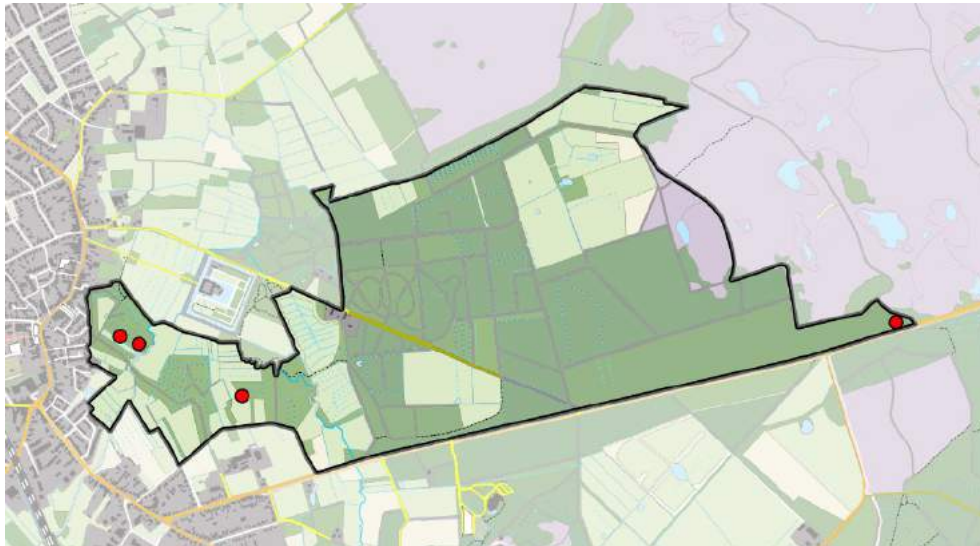
7 territoria

De goudvinken leven verspreid door zowel het natte als het droge deel van de bossen. De twee territoria in het Middengebied liggen in oud douglasbos. Daar zien we tijdens een telronde 2 paartjes bovenin een douglas met elkaar bakkelijzen over de grensafbakening van de territoria. De soort neemt toe in Nederland.

Groenling

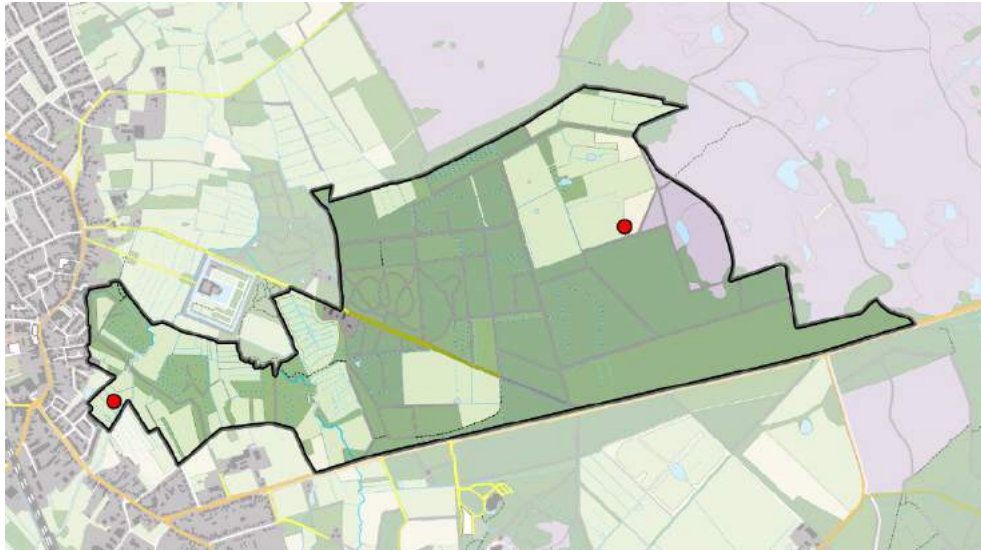
4 territoria

De groenling heeft in het Wandelbos zijn natuurlijke leefgebied. Ze zingen vanuit de toppen van het oude loofhout. Hier liggen 3 territoria. Het 4^e zien we helemaal aan de oostkant van deelgebied Freulelaantje in het deel waar ook wat oud beukenbos staat.

Kneu, rode lijst, gevoelig

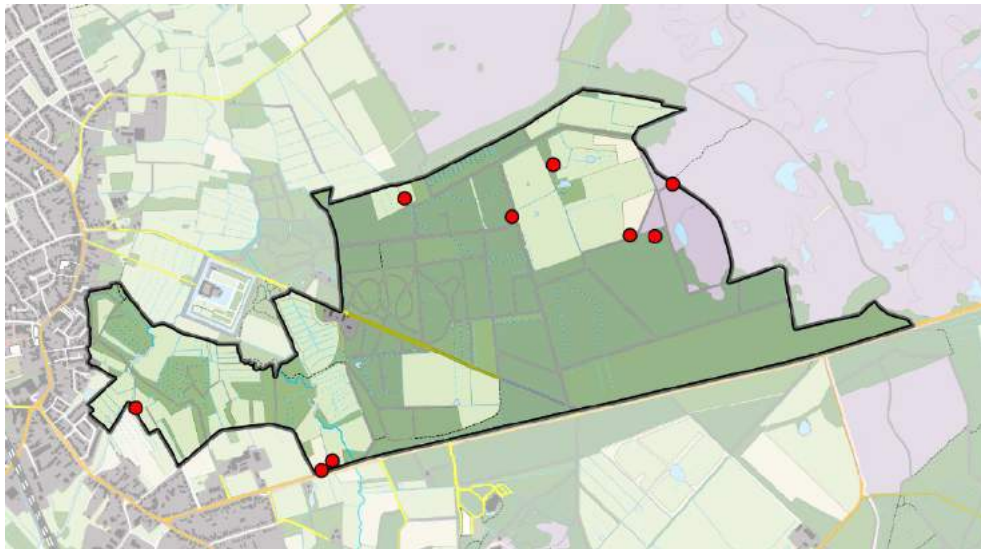
2 territoria

We merken de kneu pas laat op. Eén territorium ligt in het beekdal van de Groote Aa in de houtsingels die hier aanwezig zijn. Het andere ligt in de Ontginning aan de rand van het weiland. Beide locaties zijn in struweel. De kneu neemt flink af en staat daarom op de rode lijst.

Putter

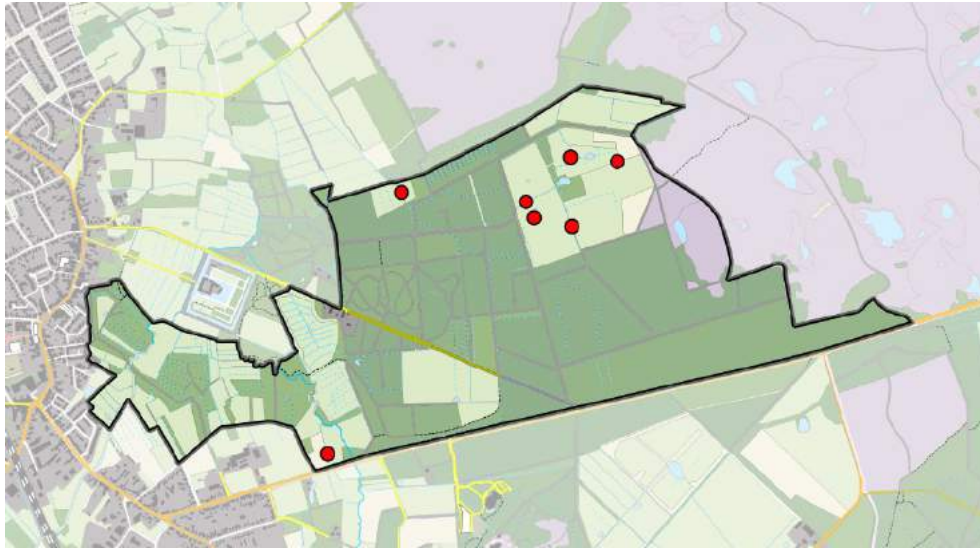
9 territoria

De territoria tekenen zich pas wat later in het seizoen af. Aan het begin zien we groepjes putters, die wel zingen maar dat in een groepje doen. Zoals op 2 maart 5 ex en 4 ex in Middengebied en op 20 april een groep van 8 ex. De uiteindelijke territoria liggen alle aan de bosrand. De meeste zien we in de Ontginning, maar ook het Wandelpark is goed vertegenwoordigd. De putter neemt in Brabant nog steeds toe. In 1979 was de putter een zeldzaamheid in Brabant. Vanaf de jaren 90 begint de opmars in onze provincie, daarna gaat het snel en nu zien we overal putters. Het is een ruigtevogel.

Geelgors

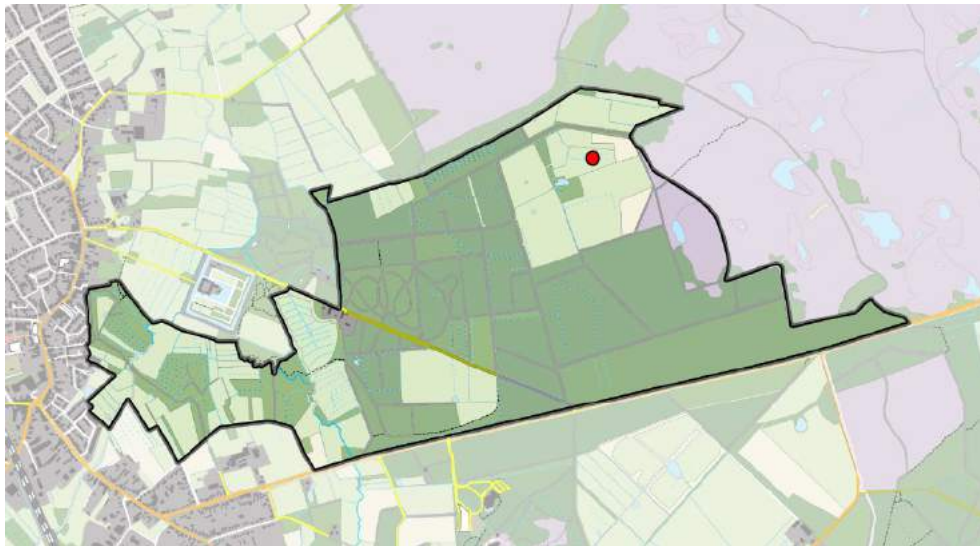
7 territoria

In de weilanden van de Ontginning doet de geelgors het goed. De afwisseling van houtsingels en kruidenrijk grasland biedt voldoende gelegenheid een territorium te verdedigen. We zien verder een territorium in het beekdal van de Sterkselse Aa en één in de paardenwei in het noordwesten. De geelgors neemt toe in oost Brabant, terwijl hij in het westen afneemt. De soort houdt van kleinschalig terrein met wat hoogteverschillen.

Rietgors

1 territorium

Het enige territorium ligt in de natte weilanden van de Ontginning. De vogels gedragen zich hier onopvallend. De rietgors is een indicatiesoort voor moeras. Door de uitgevoerde vernatting in de Ontginning en langs de Sterkselse Aa kan deze soort nog verder toenemen.

Conclusies

Conclusies vanuit ecologische vogelgroepen

Om wat meer inzicht te krijgen in de vogelpopulatie in het inventarisatiegebied Herbertusbossen gebruiken we de systematiek die in de 90er jaren is ontwikkeld door H. Sierdsema. In het rapport “Broedvogels en beheer” uit 1995 zijn ecologische vogelgroepen geformeerd. Een ecologische vogelgroep bestaat uit een aantal vogelsoorten die ongeveer dezelfde eisen stellen aan hun leefgebied. Dit zijn de zogenaamde kenmerkende soorten. We kunnen het aantal werkelijk in een gebied aanwezige kenmerkende soorten uit de ecologische vogelgroep vergelijken met het maximaal mogelijke aanwezige aantal. Het aantal aanwezige kenmerkende soorten uit een ecologische vogelgroep bepaalt de kwaliteit.

Binnen de kenmerkende soorten van een ecologische vogelgroep kun je onderscheid maken in niet kritisch, vrij kritisch en kritisch. Dit is onderstaand aangegeven. We geven hier het voorbeeld van de niet kritische soort zwartkop, aangegeven met 1: zwartkop (1), de vrij kritische soort groene specht (2), en bijvoorbeeld de kritische soort dodaars (3).

Een ecologische vogelgroep is:

Optimaal ontwikkeld: als vrijwel alle kenmerkende en (vrij) kritische soorten voorkomen, meer dan 70% van de soorten.

Goed ontwikkeld: als kritische soorten vrijwel ontbreken, minder dan 30% van de kritische soorten is aanwezig. Meer dan 50% van de kenmerkende soorten is aanwezig.

Redelijk ontwikkeld: als kritische soorten geheel ontbreken. Minder dan 50% van de kenmerkende soorten is aanwezig.

We hebben de systematiek toegepast op biotopen in de Herbertusbossen. Onderstaande conclusies zijn niet meer dan een aanwijzing over de staat waarin een bepaald natuurstype voor vogels is ontwikkeld. Of een soort voorkomt of niet heeft allerlei oorzaken, waarvan de huidige ecologische staat van een natuurstype er maar een van is. Als een soort ontbreekt kan dit evengoed veroorzaakt worden bijvoorbeeld door oorzaken in het overwinteringsgebied of het verdwijnen van de soort uit heel noordwest Europa.

De volgende vogelgroepen zijn van toepassing.

Dodaarsgroep. Voedselarm tot matig voedselrijk open water. Dit type gebied komt voor in de Ontginning en in het Lelieven.

Soorten: dodaars (3), wintertaling (2), geoorde fuut (3) en zwarte stern (3).

Het Lelieven en de poelen in de Ontginning hebben alleen de dodaars. De wintertaling ontbreekt.

Daarmee zijn ze matig ontwikkeld volgens de systematiek.

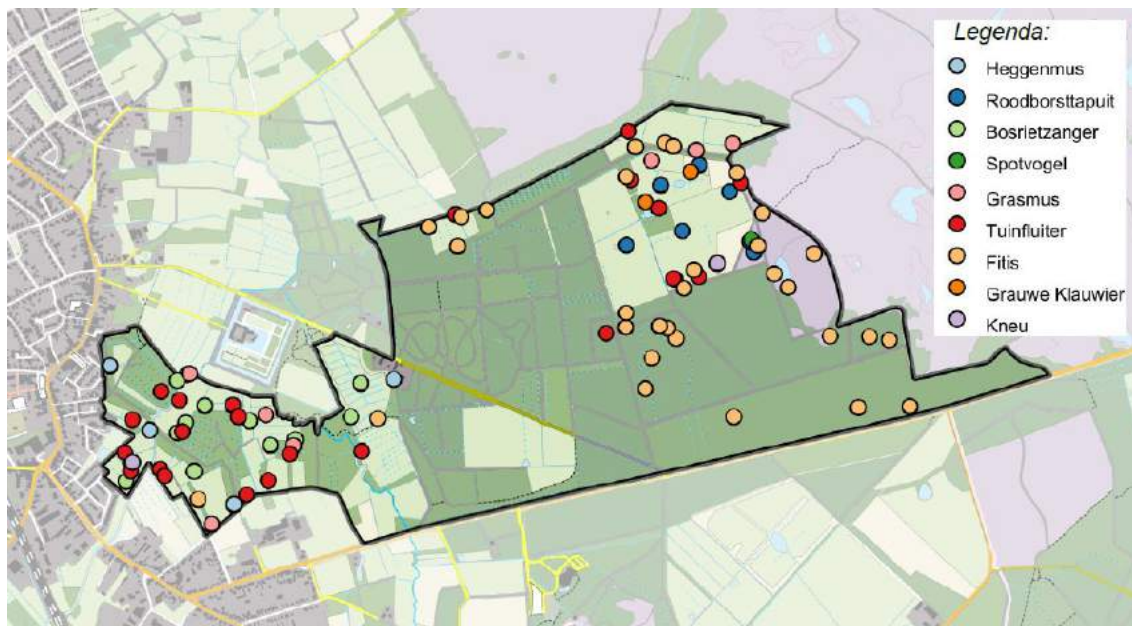
Rietgorsgroep. Ruigtes en lage struwelen, veelal nat tot vochtig. (ruigtevogels van nat gebied). Dit type gebied komt voor in de weilanden van de Ontginning.

Soorten: blauwborst (2), paapje (3), sprinkhaanzanger (2), krekelzanger (2), rietgors (1).

Het natte weilandengebied en hooilandgebied in de Ontginning heeft 3 van de 5 kenmerkende soorten: blauwborst (2), sprinkhaanzanger (2) en rietgors (1). Dit is 60%, maar de aantallen territoria zijn laag. De kritische soort (paapje) ontbreekt.

Dit gebied is goed ontwikkeld volgens de systematiek. Het heeft potentie om zich verder te ontwikkelen nadat enige tijd geleden de vernatting heeft plaatsgevonden zowel in de Ontginning als langs de Rielloop.

Grasmusgroep. Struiken, struwelen, jong bos. (struweelvogels). Dit type gebied komt voor in gebied het Wandelpark op de overgang van bos naar schraalland.

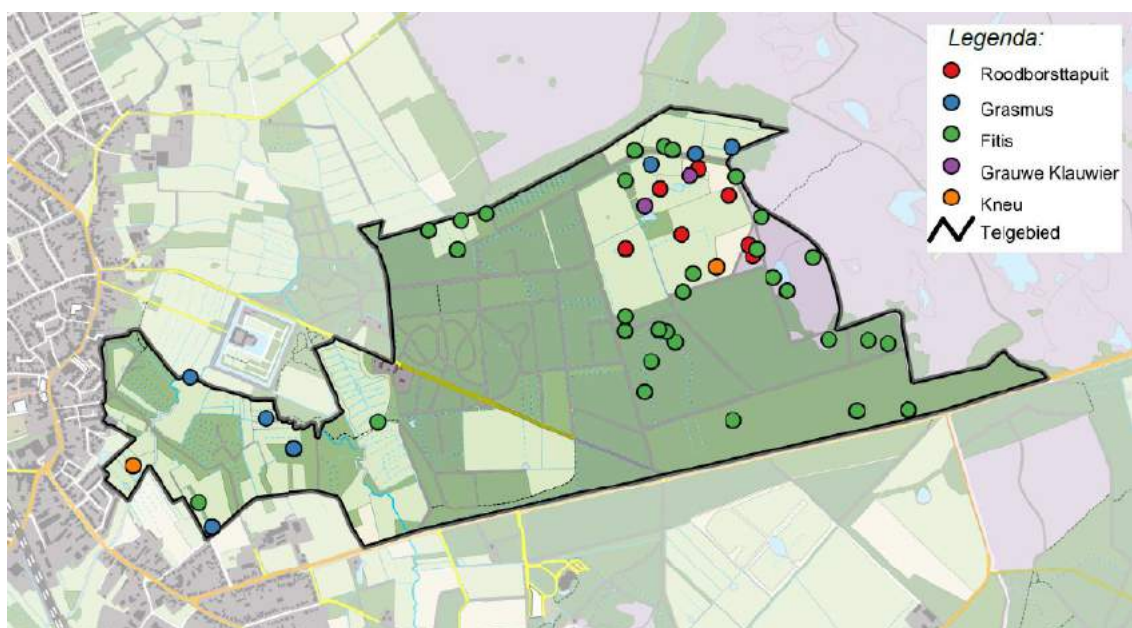

Soorten: heggenmus (1), nachtegaal (2), roodborsttapuit (2), bosrietzanger (2), spotvogel (2), orpheusspotvogel (2), braamsluiper (2), grasmus (2), tuinfluiter (1), fitis (1), grauwe klauwier (3), kneu (2).

9 van de 12 kenmerkende soorten komen in de Herbertusbossen voor. De aantallen van sommige struweelvogels zijn gering. Daarmee is het gehele gebied goed tot optimaal ontwikkeld.

In deelgebied "De Waarden" komen slechts 3 van de 12 kenmerkende soorten voor (bosrietzanger, grasmus en tuinfluiter). Het gebied is matig ontwikkeld volgens de systematiek. Het heeft ons verbaasd dat het vele struweel op de rand van het loofbos en het schraalland betrekkelijk weinig struweelvogels uit deze groep heeft. Mogelijk dat het verder uitgroeien van de struweelzone en het van nature opslaan van struiken in het schraallandgebied meer soorten zal gaan aantrekken.

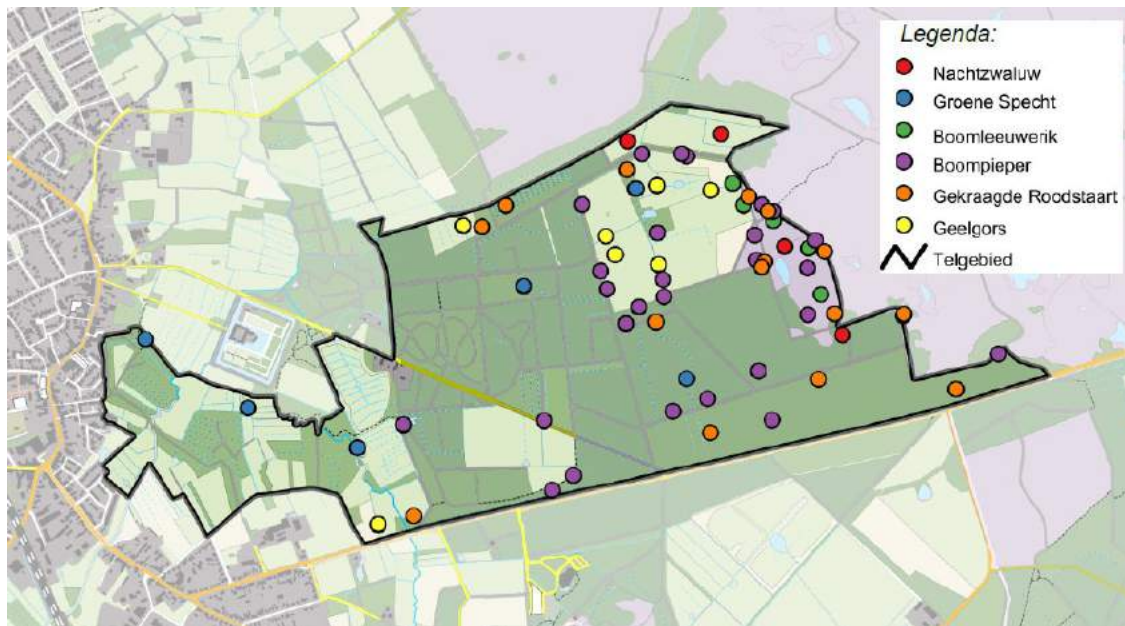
Roodborsttapuitgroep. Lage struwelen en heggen, hoge ruigten in heide. (struweelvogels). Dit type gebied komt voor in de Ontginning en in de heide en kan gaan ontstaan in het beekdal van de Sterkselse Aa.

Soorten: Roodborsttapuit (2), grasmus (2), fitis (1), grauwe klauwier (3), kneu (2).

4 van de 5 kenmerkende soorten komen voor en in aantallen die gezien de geringe grootte van het gebied goed zijn te noemen. Daarmee is het gebied optimaal ontwikkeld volgens de systematiek. De kneu zou wellicht nog kunnen toenemen en de grasmus kan zich verder verspreiden over het hele weilandengebied. 2 paar grauwe klauwieren is heel mooi. Het vraagt geen verdere inrichtingsmaatregelen.

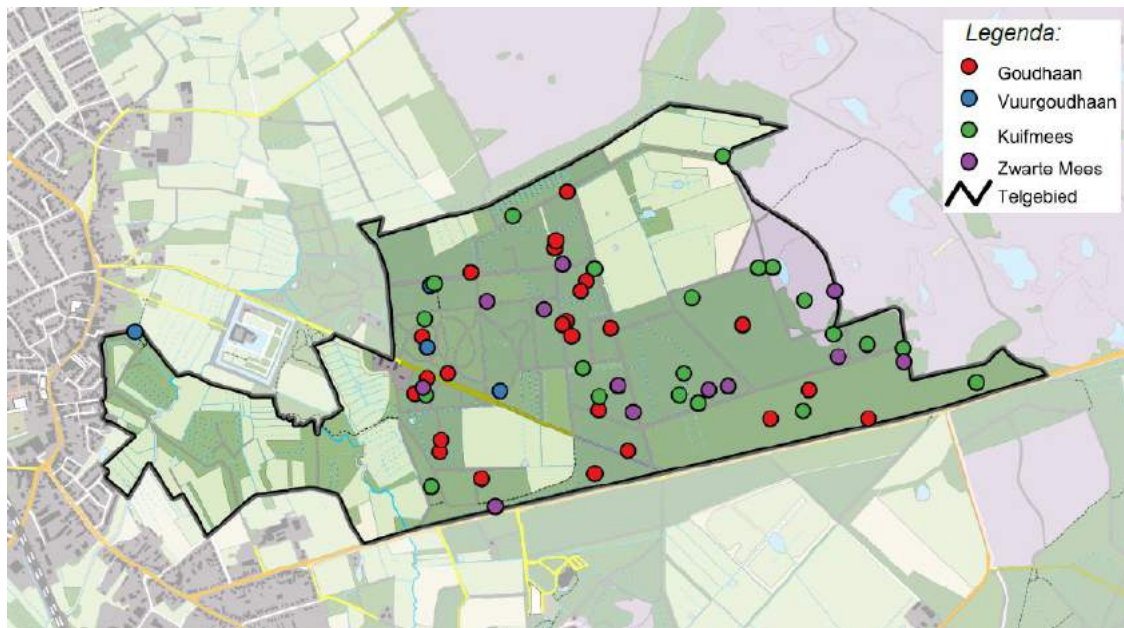
Geelgorsgroep. Open bos, bosranden, boomgroepen met kale zandige bodem. (bosrandsoorten). Dit type gebied komt voor in de Ontginning en de naastliggende droge heide.

Nachtzwaluw (3), scharrelaar (5), hop (5), draaihals (3), groene specht (2), boomleeuwerik (2), boompieper (1), gekraagde roodstaart (2), klapekster (3), geelgors (2), ortolaan (4).

6 van de 11 kenmerkende soorten komen voor en in heel mooie aantallen (nachtzwaluw, groene specht, boomleeuwerik, boompieper, gekraagde roodstaart, geelgors). Hiermee is dit gebied goed tot optimaal ontwikkeld. De nachtzwaluw profiteert van de vliegdennen, de gekraagde roodstaart van de oude grovedennen. De afwisseling tussen open gebied en boomgroepen is goed te noemen. Het recent rooien van het bos van de driehoek met laten staan van enkele eiken is een maatregel die zorgt voor extra openheid.

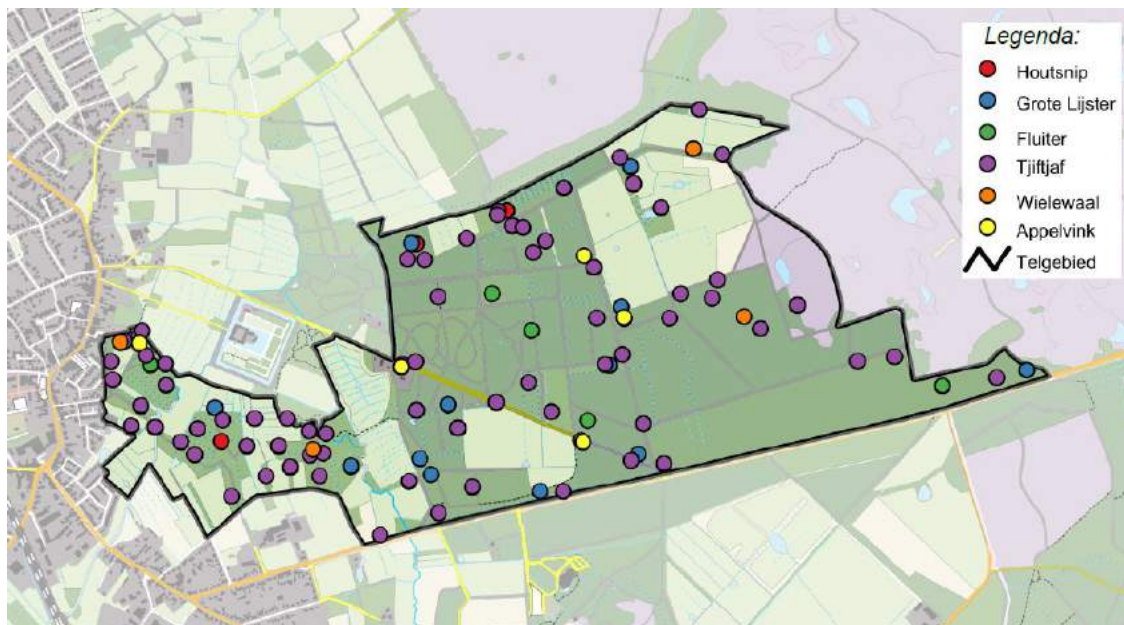
Kruisbekgroep. Opgaand bos met naaldbomen.

Ruigpootuil (2), goudhaan (1), vuurgoudhaan (2), kuifmees (1), zwarte mees (1), keep (2), sijs (2), kruisbek (2), grote kruisbek (2).

4 van de 9 kenmerkende soorten komen voor (goudhaan, vuurgoudhaan, kuifmees, zwarte mees), dit is minder dan 50%. Enkele (vrij) kritische soorten ontbreken. De aantallen van de aanwezige kenmerkende soorten zijn goed. Het bosgebied met naaldbomen is hiermee redelijk ontwikkeld volgens de systematiek.

Appelvinkgroep. Opgaand bos met loofbomen.

Houtsnip (2), grote lijster (2), bergfluitsner (2), fluitsner (2), tjiftjaf (1), wielewaal (2), appelvink (2).

6 van de 7 kenmerkende soorten komen voor (alleen de bergfluitsner niet). De aantallen per soort zijn goed te noemen. Er is geen duidelijk verschil tussen het loofbos in het Wandelpark en het overige

loofbos. In beide gevallen komen de (vrij) kritische soorten veel voor. Hiermee is het aanwezige loofbos optimaal ontwikkeld volgens de systematiek.

Grote bonte spechtgroep. Oud opgaand bos met veel dood hout.

Oehoe (4), groene specht (2), zwarte specht (2), grote bonte specht (2), gekraagde roodstaart (2), taigaboomkruiper (2), boomkruiper (2), spreeuw (1), ringmus (2).

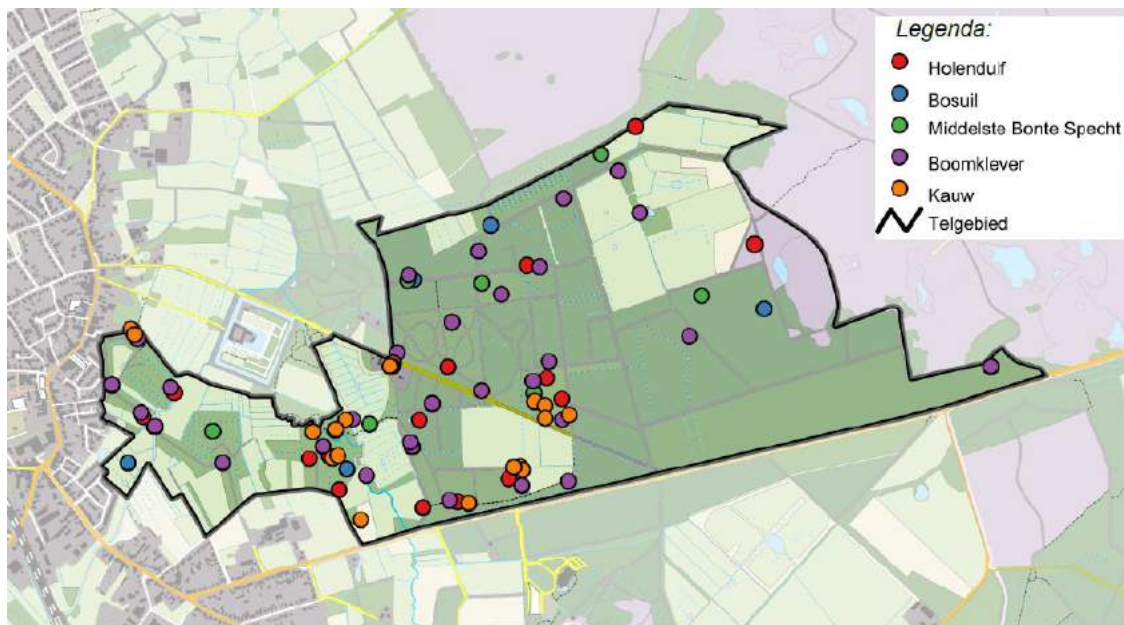
6 van de 9 kenmerkende soorten komen voor (groene specht, grote bonte specht, gekraagde roodstaart, boomkruiper, spreeuw). Hiermee is het aanwezige oude bos met veel dood hout optimaal ontwikkeld volgens de systematiek.

Kleine bonte spechtgroep. Opgaand bos met loofbomen.

Kleine bonte specht (3), grauwe vliegenvanger (2), glanskop (2), pimpelmees (1)

3 van de 4 kenmerkende soorten komen voor in redelijke aantallen. Hiermee is dit bos optimaal ontwikkeld volgens de systematiek. Het gaat in deze groep om jonger opgaand bos.

Boomklevergroep. Zwaar loofhout met holenbroeders.

Holenduif (2), bosuil (2), middelste bonte specht (3), boomklever (2), kauw (2)

De 5 genoemde kenmerkende soorten zijn aanwezig. Hiermee is dit bostype optimaal ontwikkeld volgens de systematiek.

Samenvattend kun je concluderen dat de weilanden met struweel voor vogels al heel goed zijn ontwikkeld in de Ontginning, maar nog een stuk minder in het Wandelbos.

Voor de bossen ziet het er goed uit: De loofbossen en gemengde bossen zijn optimaal ontwikkeld in deze systematiek.

Uit de systematiek van de ecologische groepen blijkt dat de Herbertusbossen een hoge kwaliteit leefgebied voor vogels bieden.

Vergelijking met eerder onderzoek

In de overzichtstabel aan het begin van dit rapport staan de aantallen territoria in de verschillende jaren. De oudere tellingen geven inzicht in de verschuivingen.

Het KNNV afdeling Eindhoven heeft in 1992 en 1993 grotendeels hetzelfde gebied onderzocht. De aantallen in de tabel zijn gecorrigeerd naar het telgebied in 2023.

De provincie heeft gegevens uit 2000. Tom Heijnen was zo vriendelijk gegevens van dit onderzoek op te diepen en toegankelijk te maken, door de gegevens te selecteren op de grenzen van het telgebied Herbertusbossen. Belangrijk is te weten dat het aantal telrondes beperkt was tot 4. Dat haalt de aantallen omlaag.

De KNNV afdeling Eindhoven heeft in 2003 en 2004 geteld in grotendeels hetzelfde gebied als in 2023. Correctie heeft weer plaatsgevonden op begrenzing, zodat de aantallen territoria vergelijkbaar werden.

En als laatste heeft de vogelwerkgroep van IVN Heeze-Leende olv Geert Engels in 2016 een BMP-B telling uitgevoerd met alleen de bijzondere vogelsoorten. Het telgebied was iets groter dan nu in 2023 doordat het deelgebied Strabrechts broek er ook bij hoorde. De cijfers zijn weer gecorrigeerd voor ons telgebied in 2023.

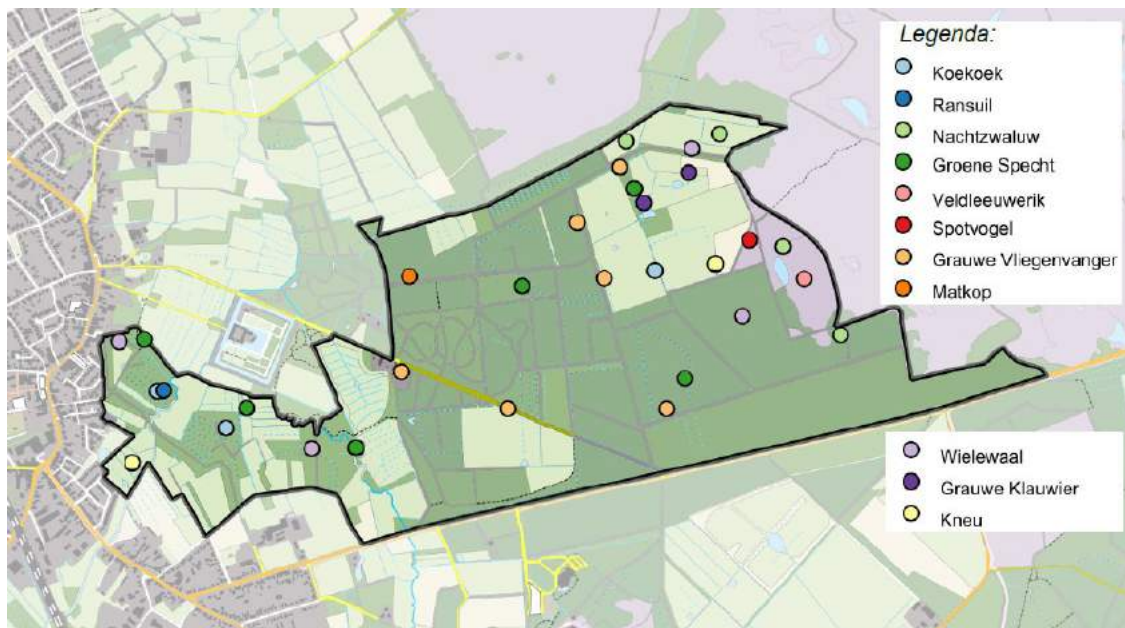
- De eerste broedvogelatlas die voor Noord-Brabant uitkwam in 1967 van F. van Erve geeft een mooi inzicht in het belang van oude landgoedbossen voor vogelsoorten. Destijds streken nieuwe vogelsoorten neer in de weinige geschikte gebieden die voorhanden waren. Zo ook in de Herbertusbossen en de bossen in de directe omgeving waar de buizerd een broedpaar had, één van de 12 tot 20 in heel Brabant. In deze bossen werd de eerste boomklever gesignaleerd uit de wijde omgeving, men telde tussen 1962 en 1965 nog maar 15 paar in Brabant. Het zelfde geldt voor de zwarte specht (1 territorium tussen 1962 en 1965) en voor de bosuil.

De conclusies in de periode van 30 jaar tussen 1992/93 en 2023 per soort hebben we, indien opvallend, besproken bij iedere soort apart. In de tabel met het overzicht van de vastgestelde soorten staat een aanduiding voor afname, gelijk blijven of toename. Enkele dingen vallen op:

- Er verschijnen 3 nieuwe soorten watervogels, grote canadese gans, grauwe gans en nijlgans, waarvan 2 exoten.
- Er verdwijnen 4 soorten: kievit, zomertortel, graspieper en grauwe gors. De kievit en de graspieper waren de laatste voorkomende weidevogels, waarvan de andere soorten al veel eerder verdwenen. De 2 andere soorten zijn kritische soorten van houtsingels. Hun verdwijnen is een sterk signaal dat de kwaliteit van gebied met houtsingels in deze periode afneemt.
- Anderzijds verschijnen in weiland met struweel de grauwe klauwier (terug van weggeweest in een vroeg verleden) en de putter.
- Een aantal soorten van ouder bos nemen sterk toe: holenduif, kleine en middelste bonte specht, boomklever, boomkruiper, bonte vliegenvanger, appelvink en goudvink. Een flinke lijst.
- 2 soorten van bosranden op de heide nemen ook toe: boomleeuwerik en gekraagde roodstaart.
- Maar slecht gaat het met ransuil, matkop en zwarte mees om heel verschillende of onbekende redenen.

Bijzondere soorten die voorkomen in de Herbertusbossen: kwartel, wespindief, ransuil, nachtzwaluw, zwarte specht, middelste bonte specht, grauwe klauwier, fluiters.

Rode lijst

De rode lijst benoemt soorten die in Nederland matig tot sterk afnemen. De vastgestelde rode lijst soorten in telgebied Herbertusbossen zijn: koekoek (stabiël in de Herbertusbossen), ransuil (afname), grauwe klauwier (neemt toe), wielewaal (stabiël), matkop (sterke afname), zwarte mees (sterke afname), veldleeuwerik (stabiël), spotvogel (maar 1 territorium, niets van te zeggen), grote lijster (stabiël), grauwe vliegenvanger (neemt misschien toe, maar dit kan een waarnemerseffect zijn). We constateren dat in de Herbertusbossen een flink aantal rode lijstsoorten leefgebied geven.

Europese lijst

4 Europees beschermde vogelsoorten komen in de Herbertusbossen voor. In het kleine gedeelte aan de oostrand dat Natura 2000 gebied Strabrechtse heide is, werd geen doelstelling in aantallen broedvogelparen voor de 4 soorten opgesteld.

Huidige vogelkundige waarde

Samenvattend hebben de Herbertusbossen grote waarde voor vogels. De dichte loofbossen van het Wandelpark en de oude gemengde bossen van het Middengebied springen eruit. Hier komen bijzondere soorten voor in mooie aantallen. Verder valt de Ontginning op met veel struweelvogels. Alleen de graslanden langs de beken hebben nog wat weinig soorten. Het arme gemengde bos in het oosten heeft ook weinig soorten.

Overwegingen

Huidige beheer

Brabants Landschap beschrijft het huidige beheer in 2016 als volgt.

In de beekdalen worden verlande sloten opgeschoond. Sommige hooilanden zijn ook 's zomers zo drassig dat ze handmatig gemaaid moeten worden. In de beekdalbosjes worden populieren geveld en zwarte els en es aangeplant. Het landgoedbos toont een natuurlijke ontwikkeling naar zomereiken-berkenbos en, op lemige bodem, naar wintereiken-beukenbos. Waar ze bijdragen aan het landgoedkarakter worden douglas en Europese larix, in de vorm van individuele menging,

gehandhaafd. In de jonge heide-ontginningsbossen is spontane opslag van zomereik, lijsterbes, berken en grove den een gevolg van dunnings- en omvormingsbeheer. Door extensivering van het landbouwkundig gebruik van de Ontginning wordt dit gebiedsdeel steeds belangrijker voor (heide)vogels en amfibieën. Het beheer van de heide die grenst aan de Strabrechtseheide vindt steeds meer plaats in overleg met Staatsbosbeheer. Begrazing met schapen onder leiding van een herder biedt hier de beste mogelijkheden voor behoud en herstel van het heidelandschap. Brabants Landschap heeft de laatste decennia, naast het gangbare bos- en heidebeheer, ook werk gemaakt van anti-verdrogingsmaatregelen en herstel van de oorspronkelijke waterhuishouding. In 1982 is een beektraject, dat door “verbeteringswerkzaamheden” aan de Sterkselse Aa (jaren’70) geïsoleerd was komen te liggen, weer aan de beek gekoppeld door middel van een schotbalkenstuw. Tal van zoetwaterorganismen hebben zich opnieuw gevestigd, zoals ijsvogel, bosbeekjuffer en allerlei soorten haften, oppervlaktewantsen en duikerwantsen. De weer sterk meanderende beek ondergraaft de oevers, waardoor bomen neerstorten. De ijsvogel is er blij mee. Want door die kluiten heeft hij ieder jaar geschikte oevers om zijn nesthol uit te graven. Opmerkelijk: Ijsvogel broedt hier ook in boomkluiten. Door het plaatsen van stuwen in de Rielloop is het berkenbroek aanzienlijk vernat. Met Waterschap de Dommel en Staatsbosbeheer lopen onderhandelingen om het kwelwater in het hele stroomgebied van de Rielloop beter te benutten. Wanneer deze loop stroomopwaarts (waar zij door de Strabrechtse heide voert) al wordt opgestuwd, is een verdere vernatting te verwachten en zou het berkenbroek zich kunnen uitbreiden ten koste van verzuipende dennen- en larixopstanden. Vóór het kasteel liggen ‘De Waarden’, weilanden drasser dan dras. In de volle sloten zie je altijd wel een reiger vissen. En sinds kort groeien er weer orchideeën.

Huidige ontwikkelingen

Brabants Landschap beschrijft de ontwikkelingen in 2016 als volgt.

Er is ontegenzeggelijk meer dik dood hout bij gekomen. Onder andere omdat er minder is weggehaald maar ook omdat er dikke bomen zijn geringd, met name Amerikaanse eik. Voor de rest is de laatste jaren het bosbeheer gericht geweest op omvorming naar meer loofhout. Dat is wel gelukt maar we blijven daar aan werken. Ook zijn er op meerdere plaatsen verjongingsgaten gemaakt in de naaldbossen.

De weilanden zijn overwegend verder verschaald. Dit kan negatieve effecten hebben op soorten als wulp en kievit. Daarom wordt de laatste jaren ruwe stalmeest opgebracht. Om meer bodemleven te krijgen. Dat heeft helaas nog niet geleid tot terugkeer van deze weidevogels. In een weiland op de Ontginning, richting de Strabrechtse Heide, is in het verleden een deel geplagd. Hier hebben zich wilgen gevestigd die mogen blijven staan. Grappig is dat hier vorig jaar ook meteen wat struweelvogels een territorium hadden.

Verder is een vrij stabiel beheer gevoerd op de Herbertusbossen.

Overwegingen voor de Herbertusbossen in 2023

Tijdens het inventariseren krijg je een goede indruk van de verschillende gedeeltes van de Herbertusbossen. We koppelen dit aan de resultaten die we hebben gevonden voor vogelsoorten. Dat leidt tot de volgende overwegingen.

De Herbertusbossen vormen een oud landgoedbos met een grote variatie. Dit is bijzonder en waardevol. Er zijn niet veel mooie en uitgestrekte landgoedbossen in de regio zuidoost Brabant. De waarde zit in het vele loofhout van meer dan een eeuw oud, met o.a. groepen dikke beuken. Er leeft een groot scala aan bosvogels. Het landgoedbos van de Herbertusbossen is maar een deel van een veel uitgestrekter bos- en natuurgebied dat bestaat uit de beekdalen van de Rul of Kleine Dommel, de bosgebieden ten zuiden van de Somerenseweg en natuurlijk de Strabrechtseheide. Deze grote natuureenheid heeft voor een deel de Natura 2000 status. Hoe groter een natuurgebied, hoe hoger over het algemeen de ecologische waarde. Dit grote gebied kent allerlei overgangen tussen nat en

droog en voedselarm en voedselrijk. Het cultuurhistorische element van het kasteel met zijn geschiedenis verhoogt de beleevingswaarde.

Per deelgebied van de Herbertusbossen hebben we de volgende overwegingen:

Wandelpark: er loopt maar één wandelpad door dit bos, dat zorgt ervoor dat een groot deel niet bezocht kan worden, wat goed is voor de natuurwaarden. Houden zo. Het loofbos heeft een grote variatie aan boomsoorten met inmiddels al veel ondergroei. Ouder loofbos op rijke beekdalgrond komt niet veel voor. Je zou het bos op deze lemige bodem groepsgewijs verder kunnen aanvullen met rijkstrooiselsoorten als zoete kers, fladderiep, linde, haagbeuk etc, (Rijkstrooiselsoorten zijn boomsoorten met blad dat bij de vertering rijk strooisel oplevert, wat de verzuring door stikstof tegengaat). Dan kan een loofbos ontstaan dat zich (voor vogels) kan meten met de bossen in zuid-Limburg. De laan van zilveresdoorn is oud en waardevol, maar de soort is een exoot in het naastliggende bosgedeelte, daar zou je de soort kunnen verwijderen (of ringen) ten gunste van de genoemde loofhoutsoorten. De populier vervult een functie voor hollenbroeders en voor de wielewaal. Tussen het bos en het schraalland van de Waarden zou een bredere zone met struweel kunnen ontstaan met kansen voor de bijbehorende vogelsoorten. Dit kan ten koste gaan van de ruimte voor de schraallandvegetatie, dat is een afweging. In het schraalland gaat de watersnip misschien weer een keer broeden. Het is een heel kritische soort. In de weilanden langs de Sterkselse Aa zijn dit jaar kleine bosjes aangeplant. Ziet er heel gevarieerd uit. Struweelvogelsoorten en misschien de grauwe klauwier zullen zich hier thuis gaan voelen. Een mooie ontwikkeling. In het uiterste zuidwesten ligt langs de Groote Aa een natuurpareltje met de oorspronkelijke beemden. Niet toegankelijk, dat mag zo blijven. De bodem is er nat en de houtsingels hebben veel verschillende boom- en struiksoorten met een kensoort als de kneu.

Middengebied: Het bos aangelegd in Engelse landschapsstijl is nu bijna 100 jaar oud en waardevol. Maar de kenmerkende padenstructuur is steeds minder zichtbaar. Vanuit cultuurhistorisch oogpunt is dit misschien met gerichte aanplant van struiken (rhododendron, taxus of een soort als chamaecyparis) weer meer te benadrukken? Oude eiken hebben het plaatselijk zwaar door de stikstofbelasting en/of de vernatting. De gevolgen van vernatting zijn niet erg en horen bij herstel van het ecosysteem. Groepsgewijze kap en aanplant van loofhout met rijkstrooiselsoorten kan voor variatie en verjonging zorgen. Oude douglas heeft waarde als nestplaats voor roofvogels. Maar naar verhouding staat er nog veel naaldhout in het huidige bos. De gedeeltes met vrijwel alleen douglas en lariks hebben weinig vogels. De oude beuken daarentegen hebben grote waarde voor hollenbroeders. Verder omvormen naar loofhout is een goede zaak. Het weiland aan de Boschlaan, de Somerense Akkers, hebben nu weinig waarde voor vogels, hoogstens als foerageergebied. Langs de randen is al beperkt nieuwe aanplant aangebracht en er staan enkele nieuwe boomgroepen. Het beeld van open weilanden in een landgoed is karakteristiek. Maar toch zou je veel meer bos langs de randen aan kunnen planten zonder dit karakter aan te tasten. Je verkleint het open veld voor een deel. Dat levert weer extra jong bos op voor vogels, maar ook extra bos voor de vastlegging van CO₂ als klimaatdoel. Enkele bijzondere solitaire bomen die horen bij een landgoed aanplanten kan mooi zijn (tulpenboom, thuja, ailanthus etc). De gevaren van verdroging en verzuring van de bosbodem door stikstofneerslag blijven aanwezig.

Oostelijke bosgebied: dit is meer eentonig en armer bos. Toch staat er spontaan al veel loofhout na dunningen van naaldhout. Ook hier zou je groepsgewijs verder kunnen verjongen met loofhout, bijvoorbeeld linde. Het Freulelaantje is een prachtig gedeelte, je zou kunnen denken aan tussenplanten met nieuwe grove den om de laan voor de toekomst te behouden.

Gebied de Ontginning: het natte weilandengebied met veel hoogteverschillen is al rijk aan vogels. Het resultaat van het jarenlang extensiveren. De akkers voegen nog iets extra toe als dekking en voedselbron. Het is goed dat de weilanden en akkers niet toegankelijk zijn voor wandelaars. Het gebied zal zich vanzelf verder ontwikkelen. Misschien komen enkele weidevogels nog eens terug. De Ontginning, samen met de Strabrechtse heide ernaast, is eigenlijk het geschikte biotoop voor het

korhoen. De strook langs de Rielloop is recent vernat en heeft beekbegeleidend bos. Misschien zijn er nog plekken waar geen elzenberkenbos staat maar naalddhout. Dan zou je de strook beekbegeleidend bos door kap uit kunnen breiden. De aftakelende populieren hebben hun waarde. Het is te overwegen de oude laan van Amerikaanse eik geleidelijk te dunnen en er zomereik of linde als inlandse soort tussen te planten, zodat de laan op den duur omgevormd wordt. De Ontginning heeft gelukkig geen wandelpad dat overgaat in de Strabrechtse heide, alleen via het fietspad naar de Plaetse of via de Somerenseweg is de heide te bereiken. Door het ontbreken van de verbinding blijft de Ontginning in de recreatieve luwte, er komen veel minder mensen (en honden), wat voor de vogelstand goed is. Het gedeelte heide dat hier ligt blijft sterk gevoelig voor de stikstofneerslag. Er groeit als gevolg daarvan te veel pijpenstrootje. Een groot probleem van de hele Strabrechtse heide, waardoor heel veel vogelsoorten verdwenen zijn in de afgelopen 50 jaar.

Samenvattend stellen we dat de Herbertusbossen een grote vogelrijkdom hebben. Die kan alleen nog maar verbeteren door het vanzelf steeds ouder worden en het geleidelijk omzetten naar meer loofhout.

Nawoord

De inventarisatie van 2023 heeft alle tellers opnieuw veel plezier opgeleverd. Het vroege opstaan blijft even een moeilijk moment, maar wat je ervoor terugkrijgt blijft bijzonder. Zonsopkomst, reeen die verbaasd naar je kijken op het vroege tijdstip, wat nevel boven het veld. De vogelaars uit Heeze kenden de vele vogelsoorten die in de Herbertusbossen voorkomen al, maar de vogelaars uit Veldhoven werden regelmatig verrast door zoveel variatie en zoveel territoria van weinig algemene soorten. De samenwerking tussen de tellers was goed. De samenwerking met Brabants Landschap noemen we hier opnieuw. Mari de Bijl en Nick Jeurissen hebben veel geholpen. Dank daarvoor.

Sovon is blij met de gegevens en Brabants Landschap kan er haar voordeel mee doen. Misschien is er nog eens een herhaling van dit onderzoek mogelijk over een aantal jaren.

Overige waarnemingen

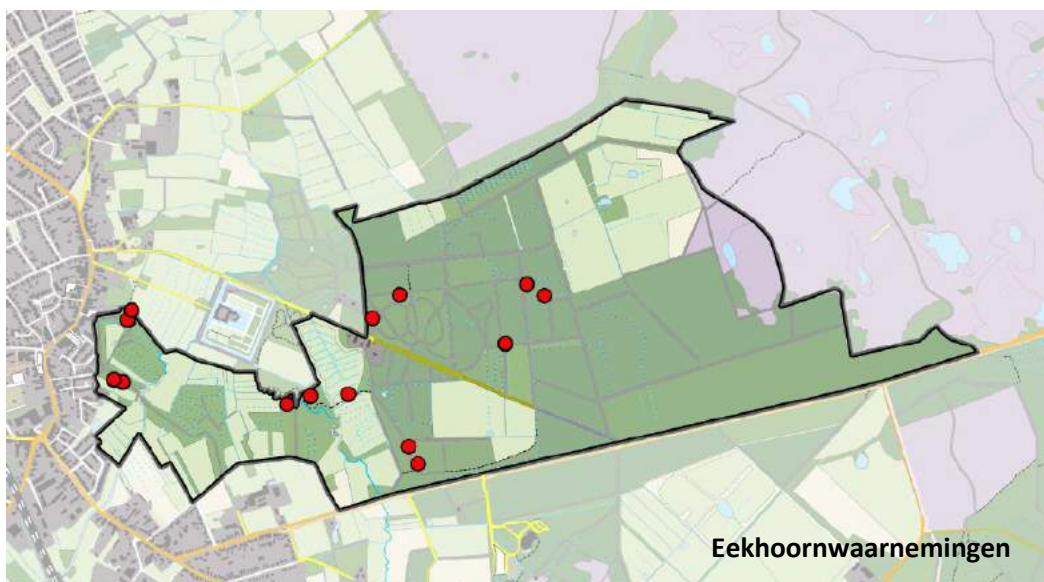
Onderstaand de waarnemingen van niet broedvogels. Daaraan zijn soorten toegevoegd die op waarneming.nl (W) zijn ingevoerd. Dit is gebeurd van januari tot 15 aug 2023.

- Krakeend: 15 febr 1 ex in poel centraal in het bosperceel in de weilanden van de Ontginning, 19 mei 1 ex op dezelfde plek. Dit lijkt een geschikt biotoop voor en territorium.
- Wintertaling: 6 febr 23 ex in poel middenin het bos in het open deel van de Ontginning, 15 febr 41 ex idem, 16 mrt 10 ex idem, 6 apr 2 ex, daarna niet meer.
- Fazant: 17 mrt 1 ex omgeving Freulelaantje, 5 mei 1 ex Wandelpark.
- Ooievaar: 1 juni 1 ex, 10 juni 1 ex Ontginning, 2 juni 1 ex in schraallanden bij boerderijen, 18 juni 3 ex Ontginning.
- Zwarte ooievaar: 1 juni 1 ex in het schraalland bij de boerderijen, 2 juni 3 ex op dezelfde plek, waarvan 2 adult en 1 juveniel (W), 5 juni 1 ex in de poelen in de Ontginning, 8 juni 3 ex idem, 15 juni 1 ex, 23 juni 1 ex, 27 juni 1 ex.
- Blauwe reiger: bijv. 18 mrt 3 ex, tijdens iedere telling met enkele ex aanwezig, verspreid door het gebied
- Grote zilverreiger: 2 febr 2 ex, 15 febr 1 ex, 16 febr 1 ex, 3 mrt 1 ex, 9 mrt 1 ex, 16 mrt 1 ex, 18 mrt 1 ex, 20 apr 1 ex. Daarna geen waarnemingen meer, in het broedseizoen zijn de vogels elders.

- Aalscholver: bijv. 3 mrt 3 ex, 26 apr 1 ex, gehele telseizoen met enkele ex aanwezig
- Waterral: 22 mei 's avonds roep in de Ontginning. Er zijn geen andere waarnemingen, hier is een mogelijk geschikt biotoop aanwezig.
- Wulp: 6 april 1 ex overvliegend
- Groenpootruiter: 4 mei 1 ex overvliegend
- Kokmeeuw: 1 juni 2 ex, 16 juni 2 ex
- Kleine mantelmeeuw: 1 juni 1 ex overvliegend
- Houtduif: 23 mrt 20 ex in groep foeragerend, 10 aug regelmatig trek naar zuid van kleine groepjes.
- Gierzwaluw: 10 mei 15 ex jagend, verder regelmatig aanwezig
- Hop: 5 mei 3 ex bij elkaar, waarvan 2 ex in het telgebied de Ontginning en 1 ex vlak daarbij op de Strabrechtse heide bij het Freulelaantje.
- Torenvalk: 23 mrt een paar in het weilandengebied van de Ontginning. Op deze plek op ongeveer 8 verschillende data een enkel exemplaar jagend gezien. Geen gebruik van de nestkast op deze plek. De torenvalken bij de Ontginning zullen naar verwachting nestelen op de Strabrechtse heide. Ook de nestkast bij de geitenboer, net buiten het telgebied is niet in gebruik.
- Boomvalk: 4 aug 1 ex Wandelpark (W), 10 aug 1 ex jagend boven de Ontginning. In de omgeving van de Herbertusbossen zal naar verwachting een territorium aanwezig zijn.
- Ekster: soms 1 a 2 ex in het bos van het Wandelpark op de rand met de bebouwing
- Raaf: 27 jan 10 ex overvliegend over gebied Freulelaantje in zuidelijke richting, 2 mrt 1 ex, 4 mrt 1 ex, 22 apr 1 ex, 27 apr 2 ex
- Boerenzwaluw: 10 mei enkele exemplaren jagend vanaf geitenboerderij, in juni veel boven Wandelpark.
- Huiszwaluw 10 mei 1 ex
- Kramsvogel: 17 mrt 8 ex
- Koperwiek: 17 mrt 2 ex, 29 mrt 7 ex
- Beflijster: 20 apr 1 ex de Ontginning
- Zwarte roodstaart: 29 mrt zang bij de geitenboerderij net buiten het onderzochte gebied.
- Paapje: 23 apr 1 ex Ontginning (W), 17 aug 1 ex Ontginning
- Grote gele kwikstaart: territorium bij de brug van de Sterkselse Aa met de Boschlaan. Hier code 5 van een baltsend paar op 8 mei.
- Graspieper: 20 apr 1 ex de Ontginning
- Keep: 2 mrt 1 ex
- Kruisbek: 27 juni 1 ex in bos in het Middengebied, roepend, 17 aug 20 ex luid roepend in groep, Middengebied.
- Sijs: 3 febr 1 ex, 6 febr 1 ex, 2 mrt 10 ex, 17 mrt 5 ex

Zoogdieren, amfibieën en reptielen

- Bever: 20 apr vraatsporen aan jonge wilgen langs de Sterkselse Aa, de bever komt voor in het gebied (med. Mari de Bijl)
- Das: 18 juni waarneming van een das in het bos iets ten westen van de weilanden van de Ontginning. In het gebied ligt een burcht (med. Mari de Bijl).
- Eekhoorn: 3 febr 1 ex Wandelpark-west, 3 mrt 1 ex in het Middengebied en 1 ex in het Wandelpark, 17 mrt 2 keer 1 ex op 2 locaties in het Middengebied, 29 mrt 1 ex Wandelpark-west, 6 apr 2 keer 1 ex op 2 locaties in het Middengebied, maar andere locaties als op 17 mrt, 20 apr 2 ex Wandelpark bij het schraalland, 26 apr 1 ex Wandelpark-west en 1 ex Wandelparkbos bij het schraalland, 20 mei 1 ex Wandelpark-zuidoost, 25 mei 1 ex Wandelpark-west. Op basis van deze waarnemingen zijn 7 aparte locaties aannemelijk.

- Marters: In afgelopen jaren waarnemingen van: 1 ex boomarter, veel steenarter, bunzing, wezel. (mededeling Mari de Bijl)
- Ree: 2 febr 2 ex. in de Ontginning, 4 febr 5 ex. in de Ontginning, 3 mrt 1 ex op het weiland aan de Boschlaan, 9 mrt 5 ex in het Wandelpark, 17 mrt 3 ex in de Ontginning en 4 ex in het weiland aan de Boschlaan, 18 mrt 1 ex in het Wandelpark, 29 mrt 3 ex in het Wandelpark-west, 6 apr 3 ex in het weiland aan de Boschlaan en 2 ex in het gebied Freulelaantje, 20 apr 1 ex in het Wandelpark, 5 mei 2 ex in het Wandelpark en 1 ex bij de Ontginning, 19 mei 10 ex in enkele groepjes in het Wandelpark, 20 mei 1 ex in het weiland bij de Boschlaan, 16 juni 1 ex bij de Ontginning. Op basis van deze waarnemingen zijn de maxima: 10 ex in het Wandelpark, 5 ex in de Ontginning, 4 ex in het Middengebied (weiland aan de Boschlaan) en 2 ex in het gebied Freulelaantje. Dan zouden er 20 – 22 exemplaren aanwezig kunnen zijn.
- Vleermuizen: waarnemingen in 2022: watervleermuis boven de gracht, grootoorvleermuis in de werkschuur van Brabants Landschap, laatvlieger. Verder franjestaart, baardvleermuis en rosse vleermuis in de ijskelder (med. Mari de Bijl). In 2023 22 mei rosse vleermuis enkele ex, 30 juli: slaapboom in de laan van Amerikaanse eik in de Ontginning. In de Herbertusbossen komen 8 soorten vleermuizen voor.
- Vos: 20 apr 1 ex Wandelpark (de Waarden), 22 apr 1 ex. in bos ten zuiden van de Ontginning, 19 mei 1 ex in de Ontginning. Op basis van deze 3 waarnemingen is het goed mogelijk dat er 2 leefgebieden van de vos in de Herbertusbossen aanwezig zijn: één in het Wandelpark en één in de Ontginning.
- Wolf, tot nu toe 1 waarneming (med. Mari de Bijl)
- Amfibieën en reptielen: heidekikker, bruine kikker, groene kikkercomplex, kleine watersalamander, alpenwatersalamander, rugstreeppad (med. Mari de Bijl)

Literatuurlijst

- Atlas van de Nederlandse broedvogels, R. Teixeira, Natuurmonumenten, 1979
- Avifauna van Noord-Brabant, F. van Erve e.a., 1967
- Broedvogels en beheer, H. Sierdsema, Staatsbosbeheer, 1995
- Broedvogels van midden en oost Brabant, W. Poelmans e.a., provincie Noord-Brabant, 1997
- Broedvogelinventarisatie 1992 Herbertusbossen (westelijke deel), KNNV afdeling Eindhoven, J.H. Mooij
- Broedvogelinventarisatie 1993 Herbertusbossen (oostelijke deel), KNNV afdeling Eindhoven, J.H. Mooij
- Broedvogelinventarisatie 2003 Herbertusbossen (oostelijke deel), vogelwerkgroep KNNV afdeling Eindhoven.
- Broedvogelinventarisatie 2004 Herbertusbossen (westelijke deel), vogelwerkgroep KNNV afdeling Eindhoven
- Broedvogelinventarisatie Lange Bleek 2006 – 2007 – 2008, KNNV afdeling Eindhoven, H van der Gaag en A. Gil Cantabrana
- Broedvogelkartering Herbertusbossen 2016. G. Engels
- Broedvogelkartering Strabrechtseheide 2022, Staatsbosbeheer, G. Engels
- Broedvogelkartering Strabrechtsbroek 2022, Brabants Landschap, G. Engels
- Broedvogelinventarisatie Boktse beemden en Dommeldal Vaartbroek, 2022, IVN VEV
- “Cultuurhistorische waardering ‘Velden bij Kasteel Heeze te Heeze’”, opdrachtgever: Waterschap De Dommel, door Bureau voor Historische Tuinen, Parken en Landschappen, 16 december 2014
- “De bewoners van kasteel Heeze van 1796 tot 1901 (2)”, in: Heemkronijk, jaar 2002, jaargang 41, nummer 4, p. 51-58
- Handleiding broedvogelonderzoek Sovon, autoclustering, 2017
- https://erfgoedgewiki.nl/index.php/Landgoed_kasteel_Heeze
- <https://www.kasteelheeze.nl/kasteel-heeze/geschiedenis/vanaf-de-18e-eeuw>
- <https://dewandeling.tv/afleveringen/seizoen-2/kasteel-heeze>
- Landgoederen in Noord-Brabant, Brabants Landschap en Brabants Particulier Grondbezit, Thijs Caspers, 2012.
- Provincie Noord-Brabant, vogelinventarisatiegegevens vlakdekkende kartering, 2000, bewerkt door T. Heijnen.
- Sovon vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998 – 2002.
- Sovon vogelonderzoek Nederland 2018, Vogelatlas van Nederland, broedvogels, wintervogels en 40 jaar verandering.
- www.sovon.nl
- www.vogelbescherming.nl
- www.wikipedia.nl

Herkomst kaartmateriaal, ondergronden en foto's

■ Kaart Ligging inventarisatiegebied	PDOK
■ Kaart Toponiemen en bodemtypen	PDOK
■ Kaart deeltelgebieden	PDOK
■ Kaart Natuur- en landschapstypes	PDOK
■ Kaart eigendommen Brabants Landschap	Brabants Landschap
■ Stippenkaarten soorten	SOVON
■ Stippenkaarten Vogelgroepen, Rode lijst, Eekhoorn	SOVON
■ Kaart Natuurnetwerk Brabant + Natte Natuurparel	PDOK
■ Kaart Natura 2000 gebied	PDOK
■ Historische kaarten	Topo Tijdreis (Kadaster)
■ Kaart ± 1840 Historische Topografische Atlas van Noord-Brabant, Uitgeverij Nieuwland 2008	
■ Hoogtekaart	AHN (Actueel Hoogtebestand Nederl.)
■ Luchtfoto	PDOK
■ Foto's	G.Lijten, H.Reitsma, T.Kampshof

Bijlagen

- De geschiedenis van kasteel Heeze
- Kaart eigendommen Brabants Landschap
- Kaart Natuurnetwerk Brabant (NNB) en Natte Natuurparel
- Kaart Natura 2000 gebied
- Historische kaarten
- Hoogtekaart
- Luchtfoto
- Foto's landschappen

De geschiedenis van het Kasteel van Heeze

Het huidige kasteel

Het meeste van wat wij van het kasteel kunnen hebben gezien dateert uit de 17^e eeuw en is destijds ontworpen in opdracht van heer Albert Snoeckaert van Schauburg. die van 1659 tot 1678 heer van Heeze was en een vervallen middeleeuws kasteel erfde. Snoeckaert had grootse plannen en gaf de opdracht aan een van de meest vermaarde bouwmeesters uit die tijd, Pieter Post, architect in vaste dienst van prins Frederik Hendrik en daarna van prins Willem II. Alleen de voorbouw van het door Pieter Post ontworpen kasteel, is onderdeel van wat we nu als kasteel Heeze waarnemen.

Volgens het ontwerp, dat in het archief van het kasteel bewaard is gebleven, zou op de plaats van kasteel Eymerick dan een imposant gebouw verrijzen: een vierkante burcht, bestaande uit vier vleugels om een ruime binnenhof, die door zuilengangen zou worden omgeven. Op de hoeken waren vierkante torens ontworpen. De voorbouw zou aanvankelijk bestaan uit twee loodrecht op het nieuwe kasteel te plaatsen stallingen; later werden deze verbonden door een vleugel. Uiteindelijk werd dus alleen deze U-vormige voorbouw uitgevoerd, maar hier kwam dan wel een tweede woonlaag op.

De oorspronkelijke houten brug over de slotgracht werd omstreeks 1800 door een stenen brug vervangen. Het toegangshek, dicht bij de duiventoren, stamt uit het begin van de 20e eeuw, evenals de bij het kasteel behorende tuinmanswoning. In het kasteel bevinden zich in totaal 30 kamers. Op de bovengang, uit de tijd van de Franse revolutie, is nog een geheime kamer. Een verstopte deur in de lambrisering geeft toegang tot die ruimte waar zilverwerk en andere kostbaarheden werden bewaard. Deze ruimte wordt nu als opbergkast gebruikt. In de noordwestelijke vleugel van het kasteel bevindt zich een merkwaardige badkamer met een ingebouwd peervormig bassin met een blauwstenen vloer. In een aflevering van 'De wandeling' maakte René Bastiaanse bekend dat freule Ursula [naar wie het freulelaantje in het onderzoeksgebied genoemd is] erg graag gebruik maakte van dit bad en er naar verluid al badderend zelfs de notabelen uit het dorp ontving.

Kasteel Eymerick

Achter het huidige kasteel Heeze staat nog het overblijfsel van kasteel Eymerick: een rechthoekig, gedeeltelijk onderkelderd zaalgebouw uit de 15e en 16e eeuw dat op de plaats staat van een vroegere versterking. De naam Eymerick zou afkomstig zijn van Hemelrijk, een oude naam voor rechtplaats of vierschaar, hoewel de naam Eymerick, Emmerich en Heimerick ook als plaats-én persoonsnaam voorkomt. In 1172 wordt melding gemaakt van de eerste heren van Heeze; mogelijk bestond er toen al een burcht op deze plaats, waarvan voor het eerst gesproken wordt in een oorkonde uit 1203. De hertog van Brabant en de graaf van Gelre verklaren dan dat zij recht hebben op het "Huys te Heeze". Omstreeks 1300 moet het een aanzienlijk gebouw zijn geweest. Uit de eerste uitvoerige omschrijving van 1405 blijkt dat het om een zeer aanzienlijk - zo niet het grootste - goed van Brabant gaat, met huizen, bossen en landerijen en als centrum het kasteel met de naam Emerick

In 1440 was het een gebouwencomplex met een onregelmatige vierkante plattegrond: een eiland in een ronde gracht. Van dit geheel bestaat nu nog slechts een zaalgebouw met daaronder gewelfde kelders uit de 15e eeuw. Links daar van, langs het water, zijn nog muurfundamenten gevonden van dezelfde breedte als dat van het gebouw zelf. Waarschijnlijk - zo is verondersteld - heeft daar een sterke toren gestaan. Ook van de binnenmuren vond men nog fundamenten. Gedeeltelijk zou ook de poort van het oude kasteel nog bewaard zijn gebleven in de bestaande binnenpoort, die nu de verbinding vormt van het oude en het nieuwe kasteel.

In 1912 werd het overgebleven middeleeuwse gebouw gerestaureerd. De topgevels werden vervangen door trapgevels. In 1975 werd het restant van Eymerick opnieuw en beter hersteld. De trapgevels moesten weer plaats maken voor de oorspronkelijke topgevels. Het oude gebouw heeft nog fraaie vensters met korbogen en hijsvensters in de zuid- en oostgevel.

Kasteelheren en -dames

De hertog van Brabant en graaf van Gelre uit de eerder besproken oorkonde uit 1172 verklaarden daarin allebei aanspraak te maken op o.a. "Huys Heeze", maar ook andere gebieden in de Kempen werden betwist. In de onvermijdelijke veldslag die volgde zegevierde Brabant; het verwierf het landrecht over de gehele Kempen, alleen het recht op kasteel Heeze werd nog altijd gedeeld. De eerst bekende kasteelheer was ene Herbertus van Heeze. Naar hem zijn de Herbertusbossen vernoemd, maar veel meer dan zijn naam weten we niet van

hem. Uiteindelijk doet een van de volgende graven van Gelre, Reinoud I, in 1289 afstand van zijn rechten op betwist grondgebied en komt het gehele recht op de inkomsten van het kasteel in handen van de hertog van Brabant.

Willem II van Horne, een belangrijke edelman aan het hof van hertog Jan I van Brabant, was in ieder geval vanaf 1285 bezitter van de heerlijkheid Heeze. De Van Hornes werkten zich in de daaropvolgende eeuwen door middel van veel wapengekletter en het sluiten van strategische huwelijken op tot de titel van graaf. Een van de bekendste graven uit het geslacht werd in 1568 samen met de graaf van Egmond in opdracht van Alva onthoofd op de markt van Brussel. In die tijd was Willem van Horne geen graaf maar wel heer van Heeze. Twaalf jaar na zijn oom zou ook hij door de Spanjaarden onthoofd worden wegens hoogverraad. De Van Hornes hebben hun beste tijd dan wel gehad en in 1615 verkocht markies Cleradius van Genève Lullin (een stiefkind van Maria van Horne) de heerlijkheid aan René van Renesse van Elderen. Hij en zijn zoon Alexander die hem opvolgde als heer van Heeze woonden op den duur niet meer op het kasteel. Dit kwam in steeds grotere staat van verval, tot het in 1659 in handen kwam van Albert Snouckaert van Schauburg die het initiatief nam tot de bouw van het nieuwe kasteel.

Toch bleef het niet lang in de familie, gedurende de 17^e en 18^e eeuw verandert het kasteel om de paar decennia weer van eigenaar. Tot de heerlijkheid in 1760 in het bezit komt van Jan Maximiliaan Baron van Tuyll van Serooskerken, heer van Vleuten en Westbroek. Tot op de dag van vandaag zijn het kasteel en de landerijen in het bezit van deze familie, die ook Slot Zuylen in Zuilen (sinds 1656) in bezit hebben. Jan Maximiliaan vergrootte het kasteel al, onder zijn kleinzoon Jan Diederik van Tuyll van Serooskerken werd het kasteel in 1795 ingrijpend gerenoveerd. Nadat zijn dochter Ursula uiteindelijk in 1901 overleed kwam het kasteel in handen van Samuël John van Tuyll van Serooskerken, die kamerheer in buitengewone dienst was bij koningin Wilhelmina. Ook zijn achterneef, Hendrik Nicolaas Cornelis van Tuyll van Serooskerken verkeert in koninklijke kringen; hij is in de Tweede Wereldoorlog een tijd lang adjudant van prins Bernhard. Na zijn overlijden op 100-jarige leeftijd in 2017 is hij opgevolgd door zijn zoon Samuel Ernst wiens velden wij hebben overzien, speurend naar houtsnippen.

Bronnen voor deze bijlage: geschiedenis van kasteel Heeze.

Onderzoeksgebied Kasteel Heeze-Rietbeemden, gemeenten Heeze-Leende & Geldrop-Mierlo; een cultuurhistorisch bureauonderzoek, veldinspectie en verkennend booronderzoek, dr. M.P.F. Verhoeven.

[https://erfgoedgewiki.nl/index.php?title=Kasteel Heeze, Kapelstraat 25 Heeze](https://erfgoedgewiki.nl/index.php?title=Kasteel_Heeze,_Kapelstraat_25_Heeze)

[https://erfgoedgewiki.nl/index.php?title=Kasteel Eymerick in Heeze](https://erfgoedgewiki.nl/index.php?title=Kasteel_Eymerick_in_Heeze)

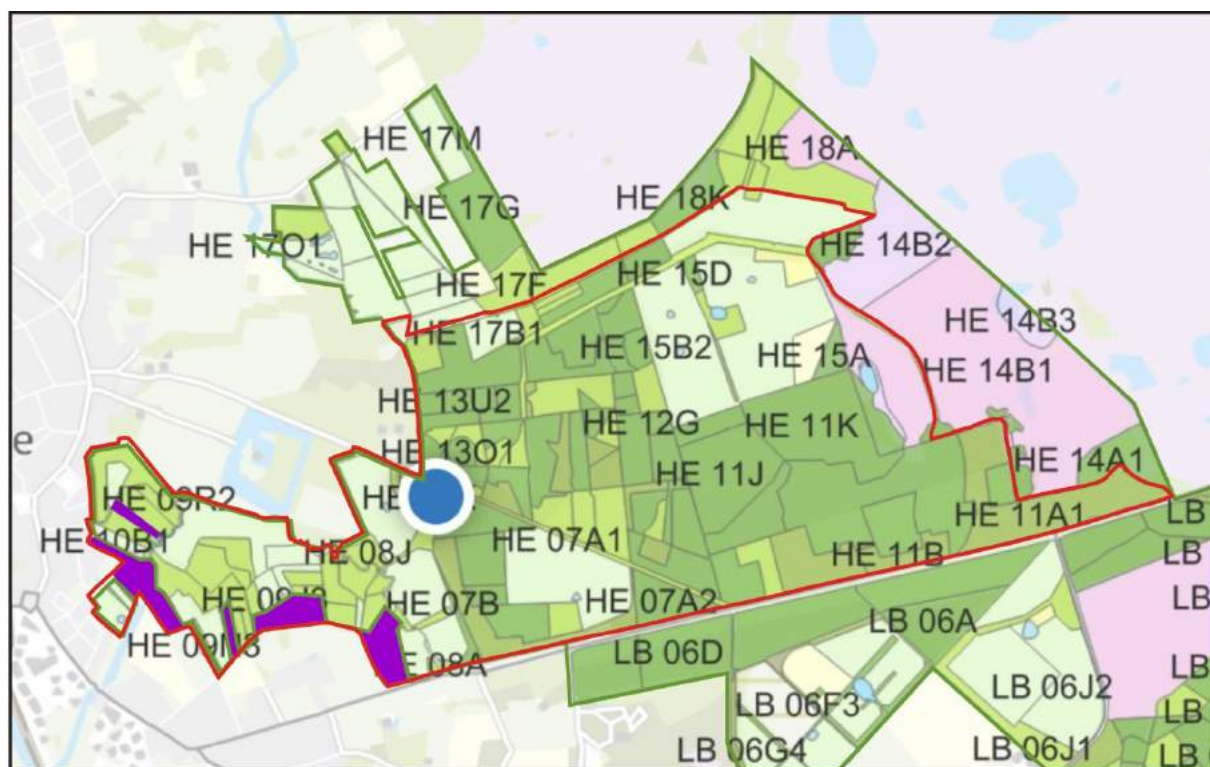
[https://erfgoedgewiki.nl/index.php?title=Huis te Hese, in Heeze](https://erfgoedgewiki.nl/index.php?title=Huis_te_Heze_in_Heeze)

<http://www.donb.nl/webquest/12891015.html> (Oorkonde 15 oktober 1289 - Koning Filips IV van Frankrijk vertelt hertog Jan I van Brabant, graaf Reinoud I van Gelre en graaf Gwijde van Vlaanderen hoe ze hun langdurige ruzie moeten oplossen)

<https://www.kasteelheeze.nl/kasteel-heeze/geschiedenis>

<https://www.heemkundekring-hlz.nl/heemkronijken/item/349/het-oorlogsdagboek-in-het-kasteel-van-heeze-i>

Kaart eigendommen Brabants Landschap

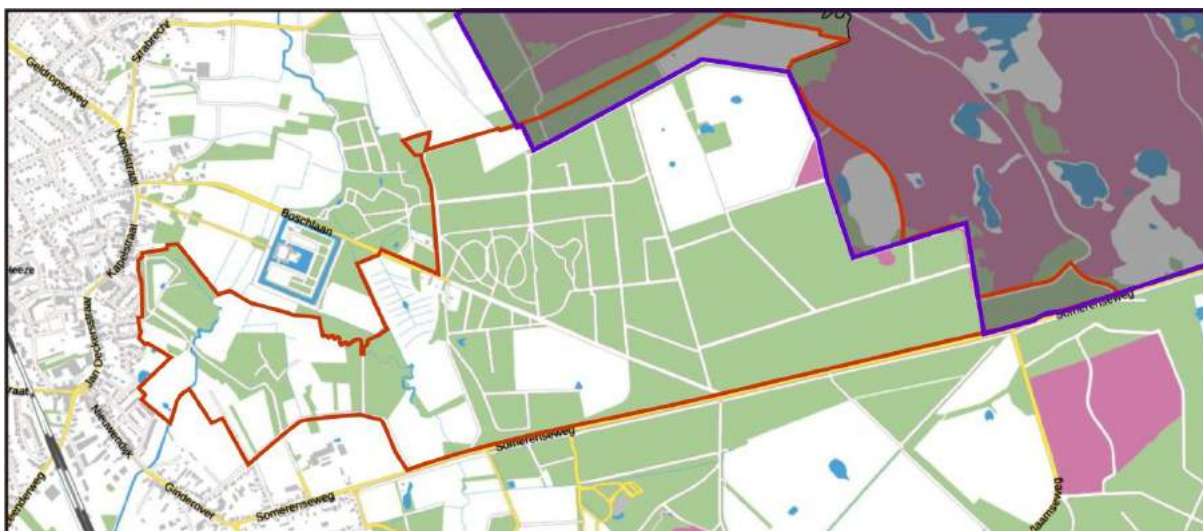
- Eigendommen Brabants Landschap
- Percelen binnen het inventarisatiegebied die geen eigendom van Brabants Landschap zijn
- Begrenzing inventarisatiegebied

Kaart Natuur Netwerk Brabant i.c.m. Natte Natuurparel

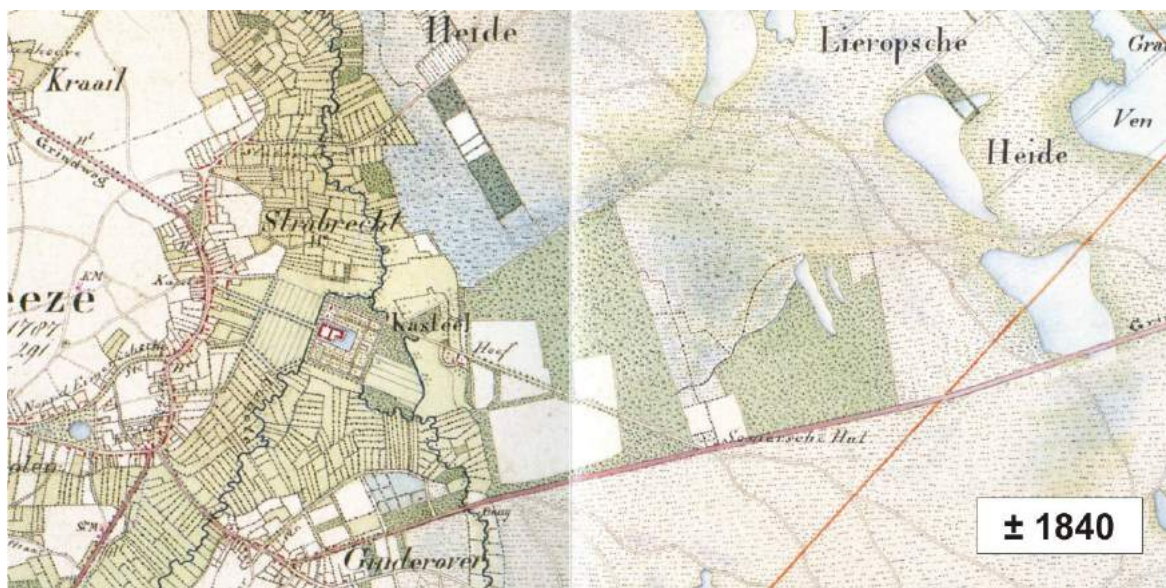
- NNB (Natuur Netwerk Brabant)
- NNB tevens Natte Natuurparel
- Begrenzing inventarisatiegebied

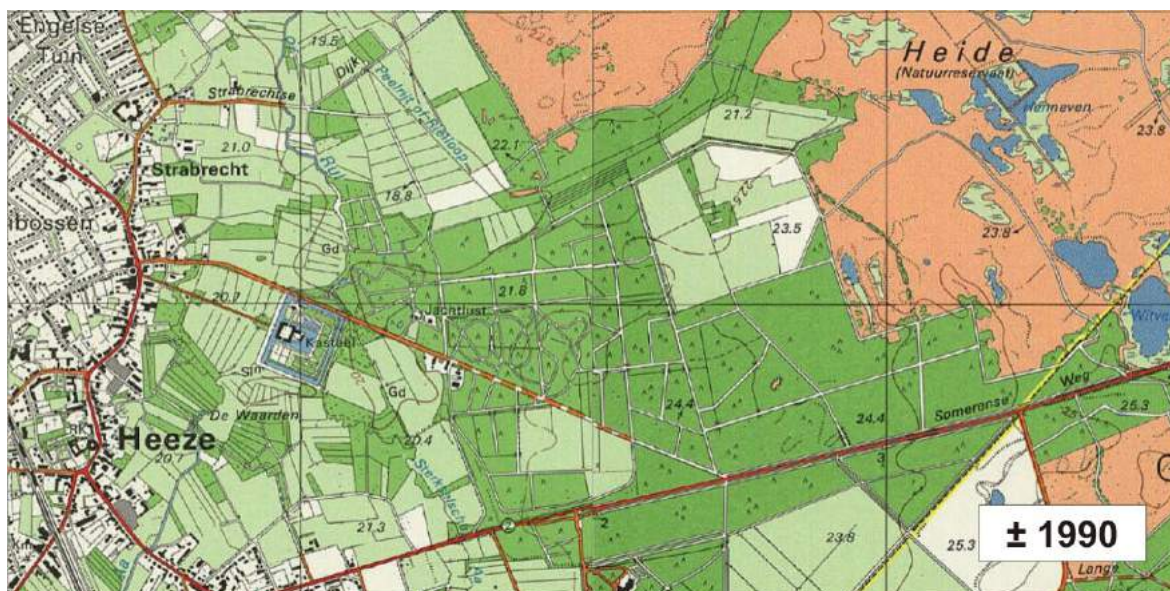
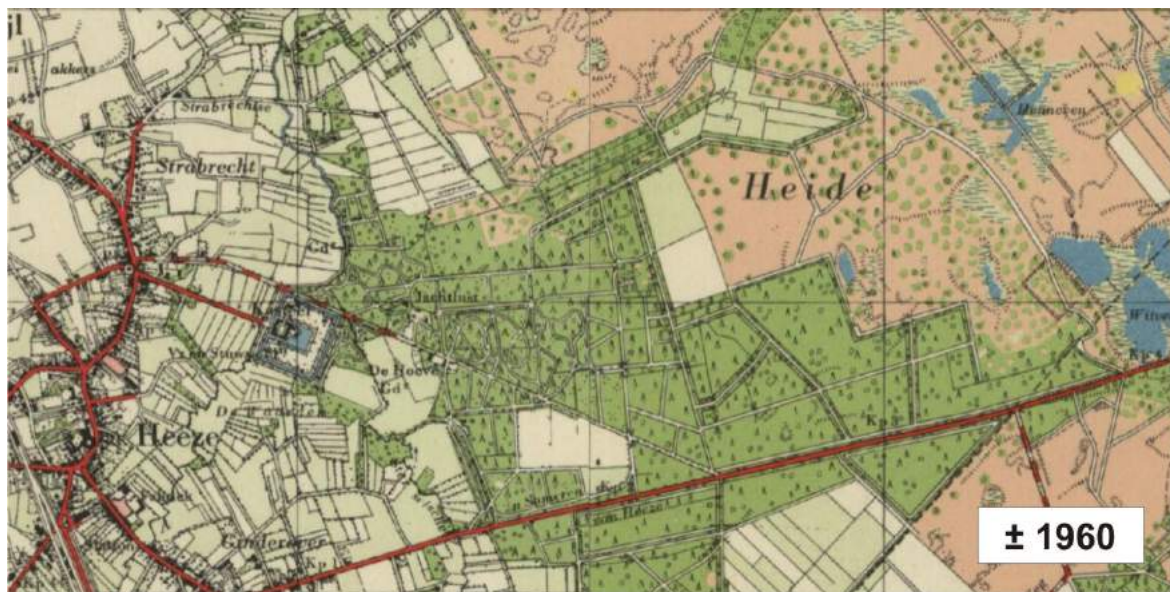
Kaart Natura 2000 gebied

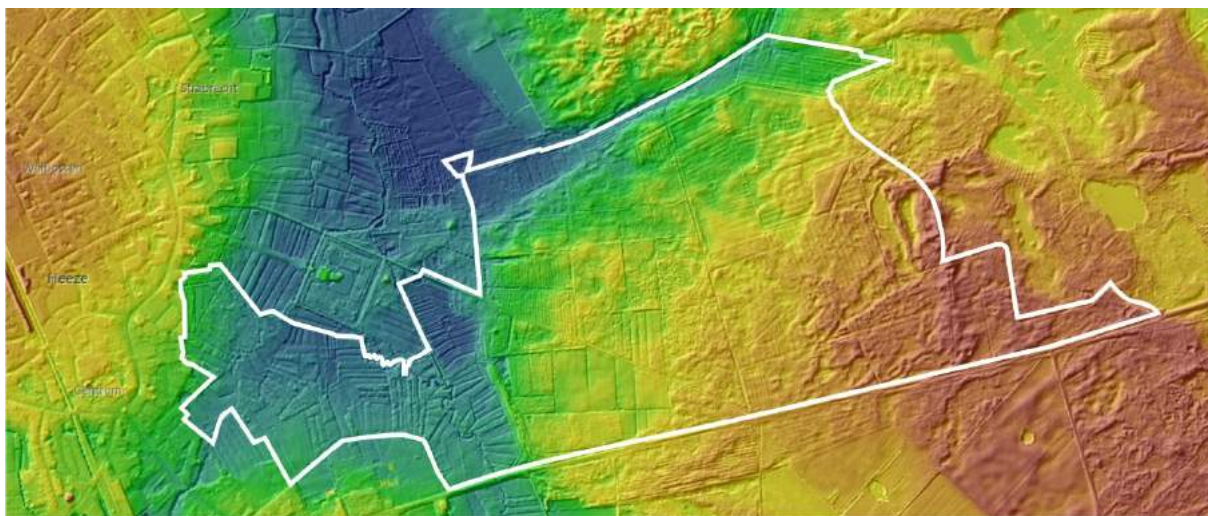
- Natura 2000 gebied
- Begrenzing inventarisatiegebied

Historische kaarten

Hoogtekaart

Luchtfoto

Foto's landschappen

